

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบ
การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี

นางสาวนิตยา บุตรศรี

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์ศึกษาและพัฒนาหลักสูตร ภาควิชาบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2542

ISBN 974-333-104-2

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**THE IMPLEMENTATION OF POPULAR WISDOM IN LOCAL CURRICULUM DEVELOPMENT
OF THE LOCAL CURRICULUM DEVELOPMENT PROTOTYPE SCHOOLS UNDER THE
JURISDICTION OF THE OFFICE OF UBON RATCHATHANI
PROVINCIAL PRIMARY EDUCATION**

Miss Nitaya Butrasri

**สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education in Supervision and Curriculum Development**

Department of Educational Administration

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 1999

ISBN 974-333-104-2

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
ของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี

โดย

นางสาวนิตยา บุตรศรี

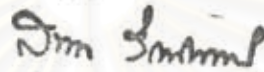
ภาควิชา

บริหารการศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ ดร.เพิ่มเกียรติ ขมวัฒนา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

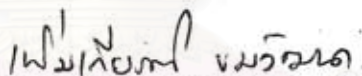
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุชาดา กิระนันท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.บุญมี เณรยอด)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา

(อาจารย์ ดร.เพิ่มเกียรติ ขมวัฒนา)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.จิตพิพย์ เชื้อรัตนพงษ์)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นิตยา บุตรศรี : การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน
ต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี
(THE IMPLEMENTATION OF POPULAR WISDOM IN LOCAL CURRICULUM
DEVELOPMENT OF THE LOCAL CURRICULUM DEVELOPMENT PROTOTYPE
SCHOOLS UNDER THE JURISDICTION OF THE OFFICE OF UBON RATCHATHANI
PROVINCIAL PRIMARY EDUCATION) อ.ที่ปรึกษา อ.ดร. เพิ่มเกียรติ ขมวัฒนา.
142 หน้า. ISBN 974-333-104-2.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการ
พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา
จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยได้แก่ โรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 10 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์
ชนิดมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา แจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านศิลปะ วัฒนธรรมและ
ขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านการประกอบอาชีพ มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะ
ของการปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชา การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริม
โดยดำเนินการในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพในระดับประถมศึกษา
และกลุ่มวิชาการงานและอาชีพในระดับมัธยมศึกษา

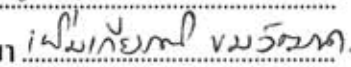
การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชานั้น ครูผู้สอน
ดำเนินการโดยนำความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากประสบการณ์เดิมของตน มากำหนดรายละเอียด
ของเนื้อหาวิชาและดำเนินการสอนเอง ในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนใช้วิธี
มอบหมายให้นักเรียนไปศึกษาหรือรวบรวมความรู้จากผู้รู้ในท้องถิ่น แล้วนำข้อมูลที่ได้ออกไปราย และ
สรุปร่วมกันในชั้นเรียน การให้นักเรียนศึกษากับผู้รู้โดยการเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นเข้ามาถ่ายทอดความรู้ใน
โรงเรียน สำหรับการจัดกิจกรรมเสริม ครูผู้สอนดำเนินการโดยนำนักเรียนไปเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับ
ภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น

ในการบริหารและบริการหลักสูตรนั้น ผู้บริหารส่วนใหญ่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการ
ประกอบอาชีพ โดยการศึกษาความรู้จากผู้รู้ และนำผู้รู้ในท้องถิ่นเข้ามาร่วมดำเนินการในด้านการจัด
เตรียมสถานที่ การจัดบริการวัสดุหลักสูตร การประชาสัมพันธ์หลักสูตร และการเตรียมบุคลากร

ส่วนในการสอนนั้นครูผู้สอนนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
ซึ่งส่วนใหญ่ได้นำเนื้อหาที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาถ่ายทอด โดยเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนใน
ชั้นเรียนตามปกติ

ปัญหาที่พบในการดำเนินงาน ได้แก่ ครูผู้สอนยังไม่มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการนำ
ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ครูผู้สอนไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับสภาพภูมิปัญญา
ชาวบ้านที่มีในท้องถิ่น และครูผู้สอนมีงานในหน้าที่มากจึงไม่มีเวลา หรือไม่คิดที่จะนำภูมิปัญญาชาวบ้าน
มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และผู้รู้ที่โรงเรียนเชิญมาถ่ายทอดความรู้ไม่มีทักษะในด้านวิธี
การสอน จึงเป็นอุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้

ภาควิชา ..... บริหารการศึกษา
สาขาวิชา ..... นิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร
ปีการศึกษา 2542

ลายมือชื่อนิตยา .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

4083708527 : MAJOR SUPERVISION AND CURRICULUM DEVELOPMENT
KEY WORD: POPULAR WISDOM / CURRICULUM DEVELOPMENT / UBON RATCHATHANI
NITAYA BUTRASRI : THE IMPLEMENTATION OF POPULAR WISDOM IN LOCAL
CURRICULUM DEVELOPMENT OF THE LOCAL CURRICULUM DEVELOPMENT
PROTOTYPE SCHOOLS UNDER THE JURISDICTION OF THE OFFICE OF UBON
RATCHATHANI PROVINCIAL PRIMARY EDUCATION. THESIS ADVISOR :
PERMKIET KHAMAWATTANA, Ph.D. 142 pp. ISBN 974-333-104-2.

The purpose of this research was to study the state and problems of the implementation of popular wisdom in local curriculum development of the local curriculum development prototype schools under the Jurisdiction of the Office of Ubon Ratchathani Provincial Primary Education. The sample group was 10 local curriculum development prototype schools under the Jurisdiction of the Office of Ubon Ratchathani Provincial Primary Education. The instruments used were structured interview forms. The data were analyzed by using content analysis, frequency and percentage.

Analysis of the data found that teachers utilized popular wisdom concerning art, culture custom, tradition and local occupations for modifying subject contents, teaching-learning activities and co-curriculum activities in Life Experience Area and Work-Oriented Experience Area at primary level and Work-Experience Area at secondary level.

For the implementation of popular wisdom in modifying subject contents, teachers utilized knowledge concerning popular wisdom from their experiences to design the content and teach by themselves. In modifying teaching-learning activities ; students were assigned to study the knowledge concerning popular wisdom from the local wisdoms then discuss and conclude in the classroom. Otherwise, teachers invited local wisdoms to pass on knowledge and experiences in schools. The operation of co-curriculum activities ; teachers led students to join the activities concerning popular wisdom in the local area.

For curriculum administration and service ; administrators used popular wisdom concerning local occupations by studying knowledge from local wisdoms and leading local wisdoms to join in schools on the preparation of school plant, personnel, curriculum materials services and curriculum public relation.

For teaching ; teachers used popular wisdom on the instructional activities by passing on content concerning popular wisdom and operating the instructional activities by themselves.

Problems concerning with the operating were that teachers lacked knowledge of implementation of popular wisdom in local curriculum development, had no information about the status of popular wisdom in local area and had insufficient time or did not want to implement the popular wisdom in local curriculum development because of the overloaded work. And the local wisdoms that were invited to join in schools lacked of skill in teaching so they couldn't pass on knowledge so well.

ภาควิชา..... บริหารการศึกษา..... ลายมือชื่อนิต.....
สาขาวิชา..... นิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... เพ็ญเกียรติ งามวัฒนา.....
ปีการศึกษา..... 2542..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความรู้และความร่วมมือของหลายฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้ง และถือเป็นเกียรติอย่างสูง จึงขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้ได้แก่ อาจารย์ ดร.เพิ่มเกียรติ ขมวัฒนา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.บุญมี เถรยอด รองศาสตราจารย์ ดร.จิตพิทย์ เข็อรรัตนพงษ์ รองศาสตราจารย์วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ และคณาจารย์ทุกท่าน ซึ่งได้กรุณาให้คำแนะนำปรึกษาและประสิทธิ์ประสาทความรู้ในการศึกษาวิจัย ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้กรุณาตรวจสอบ และให้คำแนะนำในส่วนของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งงานวิจัยนี้คงจะขาดความสมบูรณ์ของเนื้อหาไปเป็นอย่างมากหากปราศจากความรู้ของทุกท่าน

อนึ่ง ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างสูงจากคุณประสงค์ มากนวล ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี คุณสมมิตร แสนสม คุณไพบุลย์ เพิ่มพูล และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยทุกท่าน ตลอดจนข้าราชการสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานีอีกจำนวนหลายท่าน ซึ่งได้อำนวยความสะดวก ดูแลช่วยเหลือ ให้คำแนะนำและเป็นกำลังใจให้การเก็บรวบรวมข้อมูลมีความราบรื่น สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัยที่ได้มอบเงินทุนสนับสนุนส่วนหนึ่งสำหรับการวิจัย คุณยุวดี กังสตาล คุณสมิตตรา รังษิสมบัติศิริ และเพื่อนร่วมรุ่นทุกท่าน สำหรับความเอื้ออาทร ความช่วยเหลือตลอดระยะเวลาของการศึกษา และการทำวิจัย

ท้ายสุดผู้วิจัยขอขอบสิ่งดีงามในการวิจัยนี้แก่ พันโทสมนึก บุตรศรี และคุณทวี บุตรศรี บุพการี ผู้ให้โอกาสทางการศึกษา อีกทั้งส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาของผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา ตลอดจนขอตอบแทนความดีของผู้มีพระคุณทุกท่านทั้งที่มีได้เอ่ยนามไว้ ณ ที่นี้ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย จงได้ปกป้องคุ้มครองทุกท่านให้ประสบความสุขความเจริญตลอดไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นิตยา บุตรศรี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
ความหมายของหลักสูตร.....	11
ความสำคัญของหลักสูตร.....	12
การพัฒนาหลักสูตร.....	13
ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น.....	14
เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น.....	15
ลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น.....	17
กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น.....	26
การนำหลักสูตรไปใช้.....	42
ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน.....	54
ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน.....	55
การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการศึกษา.....	58
สภาพของภูมิปัญญาชาวบ้านในจังหวัดอุบลราชธานี.....	63
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	65
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	70
กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย.....	70
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	71
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	71
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	72
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	73

สารบัญ

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	73
ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล.....	74
ตอนที่ 2 การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี	80
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	100
สรุปผลการวิจัย.....	100
อภิปรายผล.....	104
ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้.....	115
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป.....	116
รายการอ้างอิง.....	117
ภาคผนวก.....	123
ภาคผนวก ก รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ.....	124
ภาคผนวก ข สำเนาหนังสือขอความร่วมมือในการวิจัย.....	126
ภาคผนวก ค รายชื่อโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ที่ใช้เป็น กลุ่มตัวอย่าง.....	130
ภาคผนวก ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	132
ประวัติผู้เขียน.....	142

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	สถานภาพทั่วไปของครูผู้สอน.....	74
2	สถานภาพทั่วไปของผู้บริหารโรงเรียน.....	77
3	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น.....	80
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านลักษณะการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น.....	81
5	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านวิธีนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น.....	84
6	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหารและบริการหลักสูตร.....	88
7	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสอน.....	91
8	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น.....	95
9	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหารและบริการหลักสูตร.....	97
10	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสอน.....	98

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โลกปัจจุบันได้ก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์อย่างรวดเร็ว ด้วยอิทธิพลของความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการด้านการสื่อสาร โทรคมนาคม และเทคโนโลยี สารสนเทศ ที่มีเครือข่ายโยงใยไปทั่วโลก เช่น ทางด่วนข่าวสารข้อมูล (Information Superhighway) รวมทั้งระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ที่เรียกว่า “อินเทอร์เน็ต” (Internet) ทำให้สังคมเป็นสังคมแห่งข่าวสารข้อมูล โลกถูกหลอมเป็นหนึ่งเดียว ไร้ซึ่งพรมแดน เปรียบประหนึ่ง เป็นหมู่บ้านโลก (global villages) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540) แต่ขณะเดียวกันโลกาภิวัตน์จะก่อให้เกิดการแข่งขันอย่างรุนแรง เกิดผู้แพ้ในสังคมโลก ในทัศนะเช่นนี้จะไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจน ความหิวโหย และโรคภัยไข้เจ็บในประเทศยากจนได้ โลกาภิวัตน์จะก่อให้เกิดการขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจ บีบบังคับประเทศที่มีอำนาจต่อน้อย จะเกิดปัญหาเผ่าพันธุ์นิยม ปัญหาความร้าวฉานทางวัฒนธรรม ซึ่งจะเป็นภัยคุกคามความสันติสุขในกลุ่มชนต่าง ๆ ธุรกิจบันเทิงข้ามชาติจะก่อให้เกิดวัฒนธรรม บริโภคนิยม และความฟุ้งเฟ้อต่าง ๆ เกิดการครอบงำทางวัฒนธรรม (สิปปนนท์ เกตุทัต, 2536)

แนวทางการแก้ปัญหา แนวทางหนึ่งก็คือต้องมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้รู้ทันการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าว ซึ่งในส่วนนี้รัฐมีหลักความเชื่อพื้นฐานว่า การศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ และมีความสามารถที่จะปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะมาถึง และเชื่อว่าการศึกษาที่เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมของประเทศ จะสามารถสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้แก่สังคมไทย ทั้งยังสร้างความสมดุล และความกลมกลืนของการพัฒนาระหว่างด้านต่าง ๆ ได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ และประสิทธิภาพเท่านั้นจึงจะเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพ และความสามารถ ตลอดจนคุณลักษณะต่าง ๆ ของผู้เรียน ช่วยให้พัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากความสำคัญของระบบการศึกษาดังกล่าวข้างต้น รัฐบาลได้กำหนดวิสัยทัศน์ของการศึกษาไทยหรือลักษณะของการศึกษาที่พึงประสงค์ในอนาคต ไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ดังนี้

เป็นการศึกษาที่จัดให้สอดคล้องกับความต้องการของบุคคล ชุมชน สังคม และ ประเทศชาติ สอดคล้องกับความเป็นจริงในวิถีของคนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคุณค่าใน สังคมไทย เพื่อเสริมสร้างความเจริญเติบโตอย่างสมดุลทั้งด้านสังคม การเมือง การปกครอง รวม ทั้งความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของประเทศให้สามารถร่วมมือและแข่งขัน อันจะ ทำให้มีการกระจายรายได้ไปสู่ภาคชนบทมากขึ้น เป็นการขจัดช่องว่างทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม เพิ่มศักยภาพของมนุษย์ โดยเฉพาะการศึกษาจะต้องสร้างคนให้รู้จักการสร้างงาน ด้วยตนเอง มีโอกาสมีงานทำอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่ง ชาติ, 2540)

นอกจากนี้ในแผนพัฒนาการศึกษาดังกล่าว ยังได้กำหนดแนวคิดและวิธีการจัดการ ศึกษาไว้ในแผนงานหลักที่ 6 ในส่วนของการพัฒนาระบบบริหาร และการจัดการศึกษา ซึ่งมี นโยบายข้อหนึ่งดังนี้

... มุ่งปรับเปลี่ยนแนวความคิดเกี่ยวกับการบริหาร และการจัดการของรัฐใหม่ เพื่อ ให้การจัดการการศึกษามีอิสระและเสรีมากขึ้น ปรับเปลี่ยนการตัดสินใจจากกรมในส่วนกลางเป็น การตัดสินใจในพื้นที่ทุกส่วนของสังคม ตั้งแต่ประชาชน ครอบครัว ชุมชน สถาบันทางสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน ธุรกิจเอกชน และองค์กรภาครัฐ มีส่วนร่วมและรับผิดชอบการจัดการศึกษา อย่างเต็มศักยภาพ . . .

หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและ มัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นหลักสูตรที่มุ่งให้ความสำคัญของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับ สภาพและความต้องการของท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะว่าการจัดการศึกษาที่จะเป็น ประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างแท้จริงนั้น ต้องเป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริงสามารถ พัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม แต่ละท้องถิ่น ดังนั้นจุดเน้นของหลักสูตรฉบับปรับปรุง ทั้ง 3 ระดับ จึงได้กำหนดไว้ประการหนึ่งคือ การตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ทั้งนี้ เพราะการจัดการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้รู้จักเข้าใจท้องถิ่นของตนเองย่อมจะทำให้ผู้เรียน เกิดความรัก ความผูกพัน ความหวงแหน และภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนต่อไป (กรมวิชาการ, 2539)

หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 มีข้อกำหนดซึ่งเป็นแนวดำเนินการเกี่ยวกับ ท้องถิ่นไว้อย่างชัดเจนว่า

ให้สถานศึกษาจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น” รวมทั้ง “เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร”

เพื่อเป็นไปตามเจตนารมณ์ดังกล่าว หลักสูตรจึงได้กำหนดส่วนที่เกี่ยวกับท้องถิ่นไว้ ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2539)

1. กำหนดให้เรียนเนื้อหา ซึ่งเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นโดยตรง โดยเนื้อหาที่กำหนดให้ เรียนนี้อาจจัดเป็นหน่วย หรือรายวิชาโดยเฉพาะ หรืออาจแทรกอยู่ในเนื้อหาเรื่องอื่น ๆ ก็ได้

2. เปิดโอกาสให้ท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ในการจัดการเรียนการสอนที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่น เกิดความรัก ความภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองนั้น นอกจากการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่นแล้ว จะต้องนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนด้วย เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงกับชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่แท้จริง จนสามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาตามหลักสูตรฉบับปรับปรุงอย่างแท้จริง (กรมวิชาการ, 2540)

ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของผู้คนในท้องถิ่น ผ่านกระบวนการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน จนได้เป็นข้อสรุปของความรู้ที่ยึดถือสืบทอดต่อ ๆ กันมา เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร จึงเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักเรียนในท้องถิ่นนั้น ๆ อย่างแท้จริง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยโครงการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา (คพศ.) กรมวิชาการ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านดังกล่าว จึงได้เริ่มทดลองนำร่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยภูมิปัญญาชาวบ้านขึ้นตั้งแต่ปีงบประมาณ 2536 การทดลองนำร่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยภูมิปัญญาชาวบ้านนี้ เป็นกิจกรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นชุดความรู้ในชุมชนที่มีการใช้เพื่อการดำเนินชีวิตที่ได้ผลมาในอดีต สามารถดำรงความสันติสุขแก่บุคคล ครอบครัว และชุมชน ตลอดจนความมีดุลยภาพ อยู่ร่วมกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างผสมกลมกลืน โดยได้รับการปรับเปลี่ยนกับประสบการณ์ใหม่ อันเกิดจากสภาพเศรษฐกิจ สังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยปราชญ์ชาวบ้านจำนวนหนึ่ง ซึ่งสามารถปรับป้อนองค์ความรู้ดังกล่าว จนพบแนวดำเนินชีวิตที่สามารถแหวกวงล้อมของความทุกข์ยาก และสภาวะเป็นหนี้สินล้นพ้นตัวออกมาได้ สามารถพึ่งตนเองได้ในระดับพออยู่พอกิน มีความเป็นอยู่อย่างสมถะด้วยหลักธรรมทางศาสนา อันเป็นวิถีดำเนินชีวิต อย่างมีความสุขตามสมควรแก่อัตภาพ ตัวอย่างอันเป็นองค์ความรู้ และกระบวนการดำเนินการดังกล่าว น่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งที่บุคคลในชุมชนจะได้ศึกษาเรียนรู้ อย่างน้อยก็จะได้กระบวนการในการคิดวินิจฉัย กำหนดวิถีชีวิตของแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการการศึกษาแห่งชาติ, 2539)

วิธีการดังกล่าวเป็นการดำเนินงานตามแนวทางของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่เอื้อให้มีการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น และในกระบวนการของการพัฒนาหลักสูตรที่ได้เน้นการมีส่วนร่วมของ

ชุมชน โดยเฉพาะปราชญ์ชาวบ้าน ที่เป็นผู้เชื่อมโยงชุดความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับสถานศึกษาเข้าสู่หลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนของสถานศึกษาในแต่ละท้องถิ่นนั้น ในช่วงปลายปีงบประมาณ 2536 ได้ขยายพื้นที่ปฏิบัติการนำร่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยภูมิปัญญาชาวบ้าน ออกเป็น 4 ภาค ภูมิศาสตร์ ซึ่งมีจังหวัดตัวแทนแต่ละภาค ดังนี้

1. ภาคเหนือ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่
2. ภาคกลาง สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา
3. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี
4. ภาคใต้ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา

ในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรนั้น ได้กำหนดให้แต่ละสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเป้าหมายดำเนินการโดยอิสระ โดยพิจารณาจัดวางกรอบงานโครงการของตนเองตามสภาพที่มีปราชญ์ชาวบ้าน และสภาพความต้องการของชุมชนต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนในท้องถิ่นนั้น ๆ

จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดหนึ่งในการนำร่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยภูมิปัญญาชาวบ้าน และเป็นจังหวัดซึ่งมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน จึงมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีสืบทอดกันมาเป็นของตนเองอย่างเด่นชัด และยิ่งปรากฏว่ามีนักปราชญ์ ซึ่งเป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในการคิดค้น การปฏิบัติ การอบรมสั่งสอน และถ่ายทอดภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ สืบทอดกันมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันอย่างมากมายหลายท่าน ซึ่งบุคคลเหล่านี้ก็ได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลดีเด่นด้านวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ สมควรที่คนรุ่นใหม่จะได้ศึกษาเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิต จังหวัดอุบลราชธานี จึงมีนโยบายกำหนดไว้ในแผนพัฒนาจังหวัดในอันที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชนบทโดยสนับสนุนให้หน่วยงานต่าง ๆ นำองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชนบท หรือที่เรียกกันว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้านมาเผยแพร่ แลกเปลี่ยน และถ่ายทอดแก่คนรุ่นใหม่

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานีมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตั้งแต่ปี 2535 ซึ่งพบว่าในระยะแรกยังประสบปัญหาอยู่ จากการวิจัยของ อังกุล สมคะเนย์ (2535) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งผลการศึกษาพบว่าที่โรงเรียนไม่นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านบางคน มีความรู้ และทักษะในการถ่ายทอดความรู้ค่อนข้างน้อย นอกจากนั้น ยังมีภารกิจส่วนตัว ไม่มีเวลามากพอในการให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน สำหรับโรงเรียนเองก็ไม่ได้รับการสนับสนุนในด้านนโยบายและงบประมาณ ส่วนในด้านครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านและการพัฒนาหลักสูตรค่อนข้างน้อยและไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน

ในปีงบประมาณ 2536 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ได้ดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา โดยให้ศูนย์วิชาการชุมชนและศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนทำการรวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้าน และเทคโนโลยีชาวบ้านที่คิดว่าสามารถนำมาพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษาได้ ตามหนังสือราชการที่ ศธ. 1478/7000 และจากการดำเนินงานทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านในสาขาต่าง ๆ รวบรวมไว้ ซึ่งเป็นแนวทางให้ครูได้พิจารณาปรับใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาของหลักสูตรได้โดยสะดวกขึ้น

เมื่อสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ได้รับมอบหมายจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ให้ดำเนินโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยภูมิปัญญาชาวบ้าน ในปี 2537 จึงได้คัดเลือกโรงเรียนเข้าร่วมโครงการสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอละ 1 โรงเรียน รวม 25 โรงเรียน โดยให้แต่ละโรงเรียนดำเนินการนำร่องพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยภูมิปัญญาชาวบ้านขึ้นใช้ในโรงเรียนของตน และในปีต่อมาสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี โดยการดำเนินงานของหน่วยศึกษานิเทศก์ได้ขยายผลการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยภูมิปัญญาชาวบ้านไปยังโรงเรียนต่าง ๆ ในจังหวัด โดยให้โรงเรียนนำร่องทั้ง 25 แห่ง เป็นต้นแบบในการดำเนินงาน นอกจากนี้ยังมีการจัดทำเอกสารและคู่มือเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เผยแพร่ไปยังโรงเรียนต่าง ๆ และจัดอบรมให้ความรู้กับครูผู้สอน ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์อำเภอในเรื่องการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

จากความเป็นมาดังกล่าวจะเห็นว่า การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องมาเป็นลำดับและถึงแม้ว่าทางจังหวัดจะมีนโยบายขยายผลโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยภูมิปัญญาชาวบ้านไปให้ทั่วถึงทั้งจังหวัด แต่ในทางปฏิบัติแล้วโรงเรียนต่าง ๆ ในกลุ่มเป้าหมายยังไม่สามารถพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นใช้ในโรงเรียนของตนได้ ซึ่งสาเหตุสำคัญคือ การที่ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องยังขาดความเข้าใจในแนวทางของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังนั้นจึงทำให้การดำเนินงานขยายผลของโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ยังไม่บรรลุผลเท่าที่ควร

การดำเนินงานของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ทั้ง 25 โรงเรียน ซึ่งมีการดำเนินการสืบเนื่องจากโครงการนำร่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยภูมิปัญญาชาวบ้าน เมื่อปี 2537 มาจนถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลาานพอสมควร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการดำเนินงานได้ในระดับหนึ่ง ดังนั้นสภาพและปัญหาที่พบในการดำเนินงานของโรงเรียนดังกล่าว จึงน่าจะใช้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต่าง ๆ ในจังหวัดได้

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตร

ท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเป็นแนวทางในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพขึ้น อันจะทำให้การขยายผลโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานีดำเนินไปได้อย่างทั่วถึง เป็นผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของจังหวัดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ โรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 10 โรงเรียน ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน
2. ผู้วิจัยมุ่งศึกษาสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีกรอบการวิจัยครอบคลุมประเด็นต่างๆ ดังนี้
  - 2.1 การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
    - 2.1.1 ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
    - 2.1.2 ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน และวิธีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
  - 2.2 การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหารและบริการหลักสูตร
  - 2.3 การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเรียนการสอน

คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การที่หน่วยงานระดับโรงเรียนดำเนินการปรับหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งเป็นหลักสูตรแม่บทระดับชาติให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายของชาวบ้านที่ใช้ในการแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิตโดยได้รับการถ่ายทอดสั่งสมกันมา ผ่านกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย ซึ่งสภาพของภูมิปัญญาชาวบ้าน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 คติ ความคิด ความเชื่อ

กลุ่มที่ 2 ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

กลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพในท้องถิ่น

กลุ่มที่ 4 แนวคิด หลักปฏิบัติ หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ใน

ชุมชน

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำเนื้อหาที่เป็นองค์ความรู้และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตของชาวบ้านมาใช้ในการปรับหลักสูตรแม่บทให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และถ่ายทอดให้เกิดการเรียนรู้ในโรงเรียน

โรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ที่เข้าร่วมโครงการนำร่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เมื่อปี 2537 ซึ่งมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นต้นแบบของการขยายผลการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไปยังโรงเรียนประถมศึกษาของจังหวัดอุบลราชธานี

ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ผู้ที่ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ และผู้ช่วยซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี

ครูผู้สอน หมายถึง บุคลากรซึ่งมีหน้าที่หลักทางด้าน การเรียนการสอน และการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี

ผู้รู้ หมายถึง บุคคลซึ่งมีความรู้ความชำนาญในองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน และ/หรือผู้ที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องที่โรงเรียนนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ผลของการวิจัย จะเป็นข้อมูลสำหรับโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อใช้ในการพิจารณาปรับปรุง และเป็นแนวทางในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้บังเกิดผล และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ผลของการวิจัยจะเป็นข้อมูลสำหรับสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ในการพิจารณาปรับปรุงการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อันจะทำให้การขยายผลการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานีดำเนินไปได้อย่างทั่วถึง บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เป็นผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของจังหวัดต่อไป

3. การวิจัยจะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ใช้ศึกษาเป็นแนวทางในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้บังเกิดผล และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี และข้อความรู้ต่าง ๆ จากตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอการศึกษาตามลำดับ ดังมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. หลักสูตร

- 1.1 ความหมายของหลักสูตร
- 1.2 ความสำคัญของหลักสูตร
- 1.3 การพัฒนาหลักสูตร

2. หลักสูตรท้องถิ่น

- 2.1 ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น
- 2.2 เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
- 2.3 ลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
- 2.4 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

3. การนำหลักสูตรไปใช้

- 3.1 การบริหารและบริการหลักสูตร
- 3.2 การสอน

4. ภูมิปัญญาชาวบ้าน

- 4.1 ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน
- 4.2 ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน
- 4.3 การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการศึกษา

5. สภาพของภูมิปัญญาชาวบ้านในจังหวัดอุบลราชธานี

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. หลักสูตร

1.1 ความหมายของหลักสูตร

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ในทัศนะที่แตกต่างกัน
ดังนี้

กู๊ด (Carter V. Good, 1973) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 3 ประการ
ดังนี้คือ

1. หลักสูตร หมายถึง เนื้อหาวิชาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษา
เพื่อสำเร็จ หรือรับประกาศนียบัตรในสาขาวิชาใด วิชาหนึ่ง
2. หลักสูตร หมายถึง เค้าโครงทั่วไปของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่จะต้องสอน
ซึ่งโรงเรียนจัดให้แก่เด็ก เพื่อให้สำเร็จการศึกษา และสามารถเข้าศึกษาต่อในทางอาชีพต่อไป
3. หลักสูตร หมายถึง กลุ่มวิชาและการจัดประสบการณ์ที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียน
ได้เรียนภายใต้การแนะนำของโรงเรียนและสถานศึกษา

ไทเลอร์ (Ralph W. Tyler, 1957) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่าเป็นทุกสิ่ง
ทุกอย่างที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการเรียนการสอนสำหรับเด็ก แต่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของ
โรงเรียน

ทาบ่า (Hilda Taba, 1962) กล่าวว่า หลักสูตรคือแผนการเรียนรู้ที่ประกอบ
ด้วยจุดประสงค์และจุดมุ่งหมายเฉพาะ การเลือกและการจัดเนื้อหา วิธีการจัดการเรียนการสอนและ
การประเมินผล

เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander, 1974) ได้ให้ความหมาย
ของหลักสูตรว่า คือ การจัดเตรียมมวลประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดสัมฤทธิ์ผลตาม
จุดมุ่งหมายทางการศึกษาอย่างกว้าง ๆ และจุดมุ่งหมายเฉพาะของโรงเรียน

ซาร์ง บัวศรี (2532) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง แผนซึ่งได้
ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรม และมวลประสบการณ์ใน
แต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้

สุมิตร คุณานุกร (2533) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง โครงการที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้กับผู้เรียน ไม่ว่าจะป็นภายในหรือภายนอกโรงเรียนก็ตาม เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

บุญมี เณรยอด (ม.ป.ป.) สรุปความหมายของหลักสูตร เป็น 2 นัย คือ หลักสูตรในความหมายแคบกับหลักสูตรในความหมายกว้าง โดยกล่าวว่า หลักสูตรในความหมายแคบ หมายถึง เอกสารที่กำหนดโครงการของผู้เรียน ประกอบด้วยความมุ่งหมายของการให้การศึกษา เนื้อหาวิชา อัตราเวลาเรียน กิจกรรม และประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียน การวัดผลและการประเมินผล การเรียนการสอน ส่วนหลักสูตรในความหมายกว้าง หมายถึง โครงการที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้ผู้เรียน เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ทั้งในและนอกโรงเรียน

กล่าวโดยสรุปแล้ว หลักสูตรหมายถึงมวลความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จัดให้ผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน ซึ่งมีลักษณะเป็นโครงการหรือแผนที่ประกอบด้วยความมุ่งหมายของการให้การศึกษา เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ การวัดผลและประเมินผล การเรียนการสอน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

1.2 ความสำคัญของหลักสูตร

ในการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องอาศัยหลักสูตรเป็นแนวทางในการจัด ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า หลักสูตรถือเป็นตัวกำหนดประสิทธิภาพของการศึกษา ดังที่นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ ดังนี้

สุมิตร คุณานุกร (2523) กล่าวว่า หลักสูตรมีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการศึกษา เพราะหลักสูตรจะกำหนดความมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ และประสบการณ์ให้ผู้เรียน หลักสูตรจึงเป็นรากฐานของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ธำรง บัวศรี (2532) ได้ให้ทัศนะที่สอดคล้องกันว่าหลักสูตรคือสิ่งที่นำเอาความมุ่งหมาย และนโยบายการศึกษาไปแปลงเป็นการกระทำขั้นพื้นฐานในโรงเรียน หรืออาจกล่าวว่าหลักสูตรคือ หัวใจของการศึกษา เพราะถ้าปราศจากหลักสูตรแล้วการศึกษาก็ย่อมดำเนินไปไม่ได้ ทั้งนี้เพราะหลักสูตรชี้ให้เห็นว่าโรงเรียนมีความมุ่งหมายในการให้การศึกษาแก่เด็กอย่างไร และสามารถให้ความรู้ สร้างเสริมทักษะและทัศนคติในด้านใดบ้าง สิ่งต่าง ๆ ที่

ประมวลไว้ในหลักสูตร เป็นเสมือนแนวทางในการจัดการศึกษาว่าการศึกษาที่จัดให้เด็กเน้นหนักไปในทิศทางใด มีผลต่อตัวเด็กและสังคมมากน้อยเพียงไร

สมน อมรวิวัฒน์ (2531) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรมีไว้เพื่อเป็นมาตรฐานในการกำหนดเกณฑ์กลางของการจัดชั้นเรียน เวลาเรียน และเนื้อหาที่เรียนให้ เป็นไปตามหลักการเดียวกัน แต่มุ่งไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ซึ่งกล่าวว่า หลักสูตรมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาทุกระดับ เพราะเป็นตัวกำหนดกรอบของแนวปฏิบัติ ที่จะทำให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุตามความมุ่งหมายที่วางไว้

นอกจากนี้แล้ว สันต์ ธรรมบำรุง (2525) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตร ในแง่ของตัวบ่งชี้ความเจริญของประเทศชาติ ไว้ดังนี้

“...หลักสูตรจะกำหนดลักษณะรูปร่างของสังคมในอนาคตได้ว่าจะเป็นไปในรูปแบบใด

หลักสูตรจะกำหนดแนวทางให้ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ความประพฤติที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม อันเป็นการพัฒนากำลัง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ได้ผล

หลักสูตรจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงความเจริญของประเทศ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนากำลังคน ประเทศใดจัดการศึกษาโดยมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย มีประสิทธิภาพ ทันต่อเหตุการณ์ และการเปลี่ยนแปลง ย่อมได้กำลังคนที่มีประสิทธิภาพสูงสุด”

จากทัศนะของนักการศึกษาดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะเป็นตัวกำหนดทิศทางของการศึกษาให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และเป็นเครื่องมือในการพัฒนาบุคลากรในประเทศให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสม ตรงตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้

1.3 การพัฒนาหลักสูตร

ในการพัฒนาหลักสูตรนั้น จะครอบคลุมความหมายใน 2 ลักษณะ ดังที่ เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander, 1974) ได้ให้คำจำกัดความของการพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึงการจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือเป็นการจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ สจด์ อุทรานันท์ (2532) ซึ่งได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ 2 ลักษณะคือการทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น

หรือสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และอีกความหมายหนึ่งคือการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยไม่มีหลักสูตรเดิม เป็นพื้นฐานอยู่เลย

ในการพัฒนาหลักสูตรนั้น สจ๊วต อุทราพันธ์ (2532) ได้กล่าวว่า มีระบบย่อยที่ ประกอบกันอยู่ 3 ระบบคือ ระบบการสร้างหลักสูตร ระบบการใช้หลักสูตรและระบบการประเมิน ผลหลักสูตร

ในส่วนของระบบการร่างหลักสูตรนั้น จะประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ คือ วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน กำหนดจุดมุ่งหมาย คัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระ กำหนดวิธีการประเมิน ผล อาจจะมีการทดลองใช้หลักสูตร ทำการประเมินหลักสูตรที่สร้างเสร็จแล้วและการปรับปรุง หลักสูตรก่อนที่จะนำไปใช้

ระบบการใช้หลักสูตรจะประกอบด้วยขั้นตอนการจัดทำเอกสารประกอบ หลักสูตร เตรียมบุคลากร บริหารและบริการหลักสูตร ดำเนินการสอนตามหลักสูตร และนิเทศ การใช้หลักสูตร

ระบบการประเมินหลักสูตร จะประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ 2 ลักษณะคือ การ ประเมินผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตร และการประเมินระบบหลักสูตรทั้งหมด

ในการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรนั้น โดยทั่วไปมีการแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ดังที่ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้ให้รายละเอียดไว้ดังนี้

1. หลักสูตรระดับชาติหรือหลักสูตรแม่บท เป็นหลักสูตรที่กำหนดจุดหมาย เนื้อหาสาระ และกิจกรรมอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน และเพื่อสร้าง เอกลักษณ์ของชาติ ซึ่งในส่วนนี้กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้รับผิดชอบ

2. หลักสูตรระดับท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่นำเอาหลักสูตรแม่บทมาปรับ เพิ่ม ขยาย หรือสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริม หลักสูตรแม่บท เพื่อให้สอดคล้องและ เหมาะสมกับสภาพความจำเป็น หรือความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ ดังนั้น หลักสูตรในระดับนี้ จะมีลักษณะเป็นแนวปฏิบัติได้มากกว่าหลักสูตรแม่บท

2. หลักสูตรท้องถิ่น

2.1 ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรประถมศึกษาฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533 เป็นหลักสูตรที่เปิด โอกาสและส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นใช้ในโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อให้ ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้จากท้องถิ่นของตนเองและเพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรัก และความผูกพันกับท้องถิ่นของตนเอง ทั้งนี้ได้มีผู้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ ดังนี้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่นหมายถึง การนำหลักสูตรระดับชาติมาพิจารณาศึกษาวิเคราะห์ เพื่อการปรับเปลี่ยนเนื้อหาสาระบางอย่าง ให้สัมพันธ์สอดคล้องกับท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ให้ความหมายว่า หลักสูตรท้องถิ่นหมายถึง ส่วนหนึ่งของหลักสูตรแม่บท ที่มีการจัดทำรายละเอียด เนื้อหาสาระ แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน เอกสารความรู้ หนังสือเสริมประสบการณ์ที่จัดทำเพิ่มขึ้น ให้สอดคล้องเฉพาะท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของตนเอง ชีวิต เศรษฐกิจและสังคมอย่างลึกซึ้ง ทั้งสามารถนำประสบการณ์มาพัฒนาความเป็นอยู่ในชีวิต อาชีพ และสังคมให้ดียิ่งขึ้น

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่นำเอาหลักสูตรแม่บทมาปรับ เพิ่ม ขยาย หรือสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บทเพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพความจำเป็นหรือความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ

สมิตร คุณานุกร (2523) กล่าวถึงหลักสูตรท้องถิ่นว่าเป็นการขยายหรือปรับหลักสูตรระดับชาติ การขยายหลักสูตรระดับชาติคือการนำเอาทั้งจุดมุ่งหมาย และเนื้อหา มาขยายความจากนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ซึ่งมีรายละเอียดเพิ่มขึ้นพอที่ครูจะนำไปสอนได้ ส่วนการปรับหลักสูตรระดับชาติ เป็นการนำเอาจุดมุ่งหมาย และเนื้อหาวิชามาปรับให้สอดคล้องกับสภาพสังคม ภูมิศาสตร์และความต้องการของประชาชนในแต่ละเขตการศึกษา

จากความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าหลักสูตรท้องถิ่นคือหลักสูตรซึ่งปรับเพิ่มหรือขยายมาจากหลักสูตรแม่บท ทั้งนี้เพื่อให้มีลักษณะของโครงสร้างหลักสูตรเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ

2.2 เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรถือเป็นหัวใจของการจัดการศึกษา เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดแนวทางการจัดการศึกษา เพื่อที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ และส่งผลให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่ง สันต์ ธรรมบำรุง (2525) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ตอนหนึ่งว่า หลักสูตรจะเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความเจริญของประเทศ เพราะการศึกษาเป็น

เครื่องมือในการพัฒนาคน ประเทศใดจัดการศึกษาโดยมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย มีประสิทธิภาพ ทันต่อเหตุการณ์ และการเปลี่ยนแปลง ย่อมได้กำลังคนที่มีประสิทธิภาพ

กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า หากมีการจัดหลักสูตรที่ดีก็จะพัฒนาผู้เรียนและประเทศชาติให้ดีขึ้นไปด้วย ดังมีนักการศึกษาหลายท่านแสดงทัศนะในการจัดหลักสูตรไว้ ดังนี้

วิรัตน์ บัวขาว (2535) ได้กล่าวว่า หลักสูตรจากส่วนกลาง ไม่ยืดหยุ่นตามสภาพ สอนไปแล้วนักเรียนมองไม่เห็นภาพ จะเป็นการสอนในสิ่งที่ไกลตัว นักเรียนมีโอกาสศึกษาสิ่งรอบตัวน้อยมาก ไม่เกิดความภูมิใจในเรื่องที่เกี่ยวกับชุมชนและสังคมอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของตน ดังนั้นการเรียนรู้ที่ดีควรจะเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปยังสิ่งที่ไกลตัว เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถดูดซับได้รวดเร็วกว่า นั่นคือการจัดการศึกษาจะต้องคำนึงถึงท้องถิ่นเป็นสำคัญ โดยให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ และรับผิดชอบต่อการพัฒนาท้องถิ่นของเขาเอง

พนม พงษ์ไพบูลย์ (2537) ได้ให้ข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกัน โดยกล่าวว่า การศึกษาที่ท้องถิ่นหรือชุมชนเป็นเจ้าของมีส่วนร่วมในการจัดและการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการให้บริการ และรับบริการจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาบุคคลของสังคม และเมื่อสังคมแต่ละแห่งมีการพัฒนาตามความต้องการของสังคมเอง ด้วยคนและทรัพยากรของตนเองเป็นหลักก็ย่อมจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติโดยส่วนรวมนั่นเอง

จิตพิทย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้กล่าวไว้ว่า ถึงแม้ว่าจะมีหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทแล้ว แต่ก็ยังต้องมีการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ทั้งนี้มีเหตุผลและความจำเป็นดังต่อไปนี้คือ

1. หลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทได้กำหนดจุดหมาย เนื้อหาสาระ และกิจกรรมอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน ทำให้กระบวนการเรียนการสอนมุ่งเนื้อหาสาระ และประสบการณ์ที่เป็นหลักการทั่วไป ไม่สามารถประมวลรายละเอียดเกี่ยวกับสาระความรู้ตามสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละแห่งได้ทั้งหมด จึงต้องพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้มากที่สุด

2. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีผลกระทบโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยทั้งในเมืองและชนบท จึงต้องมีหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อปรับสภาพของผู้เรียนให้สามารถรับกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปพัฒนาตน ครอบครัว และท้องถิ่น ตลอดจนดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างเป็นสุข

3. การเรียนรู้ที่ดี ควรจะเรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัวไปยังสิ่งที่ไกลตัว เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนสามารถดูดซับได้รวดเร็วกว่า ดังนั้นจึงควรมีหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมของท้องถิ่นตน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพัน และภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

4. ทรัพยากรท้องถิ่นโดยเฉพาะภูมิปัญญาชาวบ้านของไทยมีอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งหลักสูตรแม่บทไม่สามารถนำเอาทรัพยากรท้องถิ่นนั้นมาใช้ประโยชน์ได้ แต่หลักสูตรระดับท้องถิ่น สามารถบูรณาการเอาทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเรียนการสอนได้ ซึ่งมีผลทำให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่นของตน เกิดความผูกพันกับท้องถิ่น และสามารถนำทรัพยากรท้องถิ่นในการประกอบอาชีพได้

สังัด อุทรานันท์ (2532) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นว่า หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับหลักการของการพัฒนาหลักสูตรได้มากที่สุดด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้ คือ

1. ตามหลักการของหลักสูตรนั้น หลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และสนองความต้องการของสังคมที่ใช้หลักสูตรนั้น ๆ โดยเหตุนี้หากหลักสูตรที่สร้างขึ้นมีจุดมุ่งหมายสำหรับใช้ในชุมชนหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะ ก็ย่อมจะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้มากที่สุด

2. ในการพัฒนาหลักสูตรได้มีการยอมรับความสำคัญของผู้ใช้หลักสูตรเป็นอย่างมาก และได้มีการยอมรับว่าสมควรจะให้ผู้ใช้หลักสูตร มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรด้วย ในทางปฏิบัติถ้าหากหลักสูตรได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้ในระดัชมุขชนที่ไม่กว้างขวางนักก็ย่อมจะสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ใช้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้

จากเหตุผลดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีความจำเป็น และต้องดำเนินการพัฒนาให้มีขึ้น เพราะ

1. หลักสูตรแกนกลาง มีเนื้อหาไม่สอดคล้องกับสภาพของผู้เรียน ดังนั้นจึงไม่สามารถพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้

2. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้เกิดปัญหาต่อการดำรงชีวิตของผู้คน ดังนั้นจึงต้องพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตน และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3. หลักสูตรท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำ ดังนั้นจึงสนองตอบต่อความต้องการของชุมชน และตัวผู้เรียนได้มาก ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งซึ่งใกล้ตัวทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และพัฒนาศักยภาพของตนเองได้มากขึ้น

4. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ทำให้สามารถนำองค์ความรู้ ซึ่งเป็นทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่นของตน มีความผูกพันกับท้องถิ่น และสามารถใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการประกอบอาชีพได้

2.3 ลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถดำเนินการจัดการศึกษาให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเอง ท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการได้นั้นหมายถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนระดับต่าง ๆ ได้แก่ โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด เขตการศึกษา กรมต้นสังกัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน (กรมวิชาการ, 2540)

ในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นนั้น สวัสดิ์อุทรานันท์ (2532) ได้กล่าวว่าสามารถดำเนินการได้ 2 ลักษณะคือ

1. การปรับหลักสูตรกลางให้เข้ากับสภาพของท้องถิ่น เนื่องจากหลักสูตรประถมศึกษาที่ใช้ในประเทศไทยเป็นหลักสูตรที่สร้างขึ้นในส่วนกลาง และได้ใช้หลักสูตรเดียวกันทั่วประเทศ เพื่อมุ่งหวังให้ประชากรทั่วประเทศมีมาตรฐานขั้นต่ำทางด้านการศึกษาอยู่ในระดับเดียวกัน แต่เนื้อหาสาระในหลักสูตรแม่บทบางอย่างอาจไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น ดังนั้นท้องถิ่นจึงสามารถปรับเนื้อหาสาระของหลักสูตรในบางส่วนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นได้

2. การสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรกลาง ซึ่งมีการดำเนินการอย่างกว้างขวางในเรื่องของหลักสูตรอาชีพในระดับมัธยมศึกษา หรือวิชาชีพต่าง ๆ ในกลุ่มประสบการณ์พิเศษสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 โดยโรงเรียนแต่ละท้องถิ่นจะดำเนินการสร้างหลักสูตรย่อยหรือหลักสูตรใหม่ สำหรับนำไปใช้จัดการเรียนการสอนเสริมเนื้อหากลุ่มวิชาใดวิชาหนึ่งในหลักสูตรแม่บท แล้วนำเสนอเพื่อให้กระทรวงศึกษาธิการอนุมัติและประกาศใช้

ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้น กระทรวงศึกษาธิการได้เปิดโอกาสให้ดำเนินการได้ 5 ลักษณะดังนี้ (กรมวิชาการ, 2540)

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือจัดกิจกรรมเสริมการพัฒนาหลักสูตรลักษณะนี้ท้องถิ่นสามารถกระทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์ในหลักสูตรประถมศึกษา และ

รายวิชาบังคับ และวิชาเลือกเสรีทุกรายวิชา และทุกกลุ่มวิชาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย โดยไม่ทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงไปจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท โดยก่อนการลงมือพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ภายหลังจากที่ได้มีการศึกษาวิเคราะห์เป้าหมายและแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ของโรงเรียนแล้ว ต้องวิเคราะห์ภาระงานสอนโดยการศึกษาจากคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาที่กำหนด เพื่อจะทำให้ทราบว่าในแต่ละเนื้อหา/รายวิชาควรมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับท้องถิ่นได้อย่างไร คำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชา ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรจะประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ คือ

ส่วนที่ 1 กิจกรรม ได้แก่ ส่วนที่ระบุถึงแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ต้องจัดให้แก่ผู้เรียน สังกัดได้จากคำว่า ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง สืบค้น ฝึกปฏิบัติ วิเคราะห์ อภิปราย ฯลฯ

ส่วนที่ 2 เนื้อหา ได้แก่ ส่วนที่ระบุถึงหัวข้อหรือขอบข่ายของเนื้อหาที่จะนำมาให้ผู้เรียนเรียนรู้หรือฝึกเพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์

ส่วนที่ 3 จุดประสงค์ ได้แก่ ส่วนที่ระบุพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน หลังจากที่ได้เรียนรู้หรือฝึกทักษะตามที่ได้ระบุไปแล้วในส่วนที่ 1 และ 2 พฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดนี้ จะต้องประกอบด้วย ส่วนที่เป็นความรู้ ทักษะ เจตคติ และกระบวนการ

ผลที่ได้จากการศึกษา วิเคราะห์คำอธิบาย หรือคำอธิบายรายวิชานี้จะช่วยให้ผู้สอนมองเห็นภาพงานสอนของเนื้อหาหรือรายวิชาดังกล่าวได้ชัดเจนขึ้นว่า จะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิธีใด มีขอบข่ายเนื้อหาที่จะต้องเรียนรู้หรือฝึกทักษะอะไรบ้าง และประการสุดท้ายต้องการให้ผู้เรียนมีหรือเกิดพฤติกรรมทั้งในด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ รวมทั้งการจัดการอะไรบ้าง

ไม่ว่าท้องถิ่นจะต้องตัดสินใจเลือกหรือปรับกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นลักษณะใดก็ตาม กิจกรรมที่จัดนั้นต้องเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและให้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเองให้มากที่สุด ต้องจัดให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ของโรงเรียน ที่สำคัญจะต้องไม่ทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไป

นอกจากนี้ ในกรณีที่ท้องถิ่นต้องการให้มีการปฏิบัติกิจกรรมเป็นกรณีพิเศษนอกเหนือจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั่วโมงเรียน ท้องถิ่นสามารถจัดในรูปแบบกิจกรรมเสริมในลักษณะของชุมชนอื่นก็ได้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาและทำความเข้าใจท้องถิ่นในเรื่องต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น

2. ปรับรายละเอียดของเนื้อหา เป็นการพัฒนาหลักสูตรโดยการลดหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา จากหัวข้อหรือขอบข่ายที่ระบุไว้ในคำอธิบายของทุกกลุ่มประสบการณ์ หรือในคำอธิบายรายวิชาของวิชาบังคับ และวิชาเลือกเสรีทุกรายวิชา ทุกกลุ่มวิชา

ทั้งนี้ต้องไม่ทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้ และหัวข้อหรือขอบข่ายเนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทเปลี่ยนแปลงไป

การพัฒนาหลักสูตรด้วยการปรับรายละเอียดของเนื้อหา มีวิธีการเช่นเดียวกับการพัฒนาหลักสูตรด้วยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือจัดกิจกรรมเสริมกล่าวคือ เมื่อท้องถิ่นวิเคราะห์แล้วพบว่า แนวปฏิบัติในการพัฒนาเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายซึ่งมีระบุไว้ในจุดประสงค์การเรียนรู้ของกลุ่มประสบการณ์ / รายวิชาในหลักสูตรแล้ว นอกจากจะปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับท้องถิ่นแล้ว ในการพิจารณากำหนดรายละเอียดเนื้อหาที่จะนำมาให้เรียนรู้หรือฝึกทักษะ เพื่อให้เกิดความรู้หรือทักษะตามจุดประสงค์ที่ระบุไว้ ท้องถิ่นสามารถจะพิจารณาปรับรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพได้ โดยการนำเอาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นของตนมาให้ผู้เรียนได้ศึกษาหรือฝึกทักษะ ทั้งนี้เพราะว่าในคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชาของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่างๆ ที่มีอยู่ในหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาฉบับปรับปรุงจะระบุเนื้อหาที่ให้เรียนไว้กว้าง ๆ โดยกำหนดเป็นขอบข่ายหรือหัวข้อต่าง ๆ ไว้เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถกำหนดรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นได้ด้วยการเพิ่ม หรือปรับ ได้ตามความเหมาะสม

การพัฒนาหลักสูตรลักษณะนี้ ท้องถิ่นสามารถจะกระทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์หรือทุกรายวิชา โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

1. ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลาที่กำหนดไว้ในคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาของหลักสูตรแม่บท
2. กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาที่จะเพิ่มหรือปรับสำหรับนำมาให้เรียนรู้ หรือฝึกทักษะโดยให้เป็นไปตามผลที่ได้จากการศึกษา วิเคราะห์
3. นำเอารายละเอียดที่ได้ตามข้อ 2 ไปปรับเข้าโครงสร้างขอบข่ายเนื้อหาของกลุ่มประสบการณ์/รายวิชาที่สอน แล้วนำไปจัดทำเป็นแผนการสอนต่อไป
4. พิจารณาปรับแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ ให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่ปรับนั้น

การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา ท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้ทันที ถ้าผลการวิเคราะห์พบว่า เป้าหมายของการพัฒนานั้นมีปรากฏในจุดประสงค์การเรียนรู้ของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาแล้วท้องถิ่นสามารถจะปรับรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องและเป็นไปตามแนวปฏิบัติที่เลือกนั้น

การพัฒนาหลักสูตรด้วยการปรับรายละเอียดของเนื้อหา เป็นการดำเนินงานต่อเนื่องจากที่ท้องถิ่นได้วิเคราะห์เนื้อหา/คำอธิบายรายวิชามาแล้วในการพัฒนาลักษณะที่ 1 กล่าวคือ การพัฒนาหลักสูตรโดยลักษณะนี้ท้องถิ่นต้องนำเอาผลการวิเคราะห์ในส่วนที่เป็นเนื้อหาวิเคราะห์ต่อไปอีกว่า จากหัวข้อหรือขอบข่ายเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนดไว้ในแต่ละหัวข้อนั้น ควรมีการเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาอะไรอีกบ้าง ที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่อง

เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นของตน ทั้งนี้โดยพิจารณาตามความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นและคาบเวลาที่มีอยู่

การพัฒนาหลักสูตรโดยการปรับรายละเอียดเนื้อหา ท้องถิ่นสามารถพิจารณา กำหนดรายละเอียดเนื้อหาเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่ โดยจะต้องไม่ทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้เปลี่ยนไป และต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของเวลาและผู้เรียนด้วย

การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้ ท้องถิ่นสามารถจะดำเนินการได้เอง โดยรายละเอียดต่าง ๆ ที่พัฒนานี้จะปรากฏในแผนการสอน

3. ปรับปรุง และ/หรือ เลือกใช้สื่อการเรียนให้เหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นลักษณะนี้เป็นการปรับปรุง เลือกใช้สื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้เหมาะสม สอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหาของทุกกลุ่มประสบการณ์ หรือรายวิชาต่าง ๆ และสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาที่ต่อเนื่องมาจากการที่ท้องถิ่นได้ลงมือพัฒนาหลักสูตรตามลักษณะที่ 1 และ 2 มาแล้ว กล่าวคือ เมื่อท้องถิ่นปรับกิจกรรมการเรียนการสอน และปรับรายละเอียดของเนื้อหา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการแล้ว สื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่โดยทั่วไปก็อาจไม่สอดคล้องกับกิจกรรม/เนื้อหาที่พัฒนาไปจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปรับปรุงและเลือกใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกัน

สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นสามารถจะพัฒนาเพื่อนำมาใช้ประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประกอบด้วย

หนังสือเรียน หมายถึง หนังสือที่กำหนดให้ใช้สำหรับการเรียนการสอนรายวิชาใดรายวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ มีเนื้อหาตรงตามที่ระบุไว้ในรายวิชานั้น ๆ อาจจะมีลักษณะเป็นเล่มหรือเป็นชุดก็ได้

แบบฝึกหัด หมายถึง สื่อที่จะใช้สำหรับให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อช่วยเสริมให้เกิดทักษะและความแตกฉานในบทเรียนมากยิ่งขึ้น

หนังสือเสริมประสบการณ์ หมายถึง หนังสือเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตร มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องก็ได้ สำหรับให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง หนังสือเสริมประสบการณ์แยกเป็น 4 ประเภทคือ

1) หนังสืออ่านนอกเวลา เป็นหนังสือที่กำหนดให้ใช้ในการเรียนวิชาใดวิชาหนึ่งตามหลักสูตรนอกเหนือจากหนังสือเรียน สำหรับให้นักเรียนอ่านนอกเวลาเรียน โดยถือว่าเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับหนังสือนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนตามหลักสูตร

2) หนังสืออ่านเพิ่มเติม เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาอิงหลักสูตร ซึ่งมีความเหมาะสมกับวัยและความสามารถในการอ่านของนักเรียน สำหรับให้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง

3) หนังสืออุเทศ เป็นหนังสือสำหรับค้นคว้า อ้างอิง เกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยมีการเรียบเรียงเป็นเชิงวิชาการ

4) หนังสือส่งเสริมการอ่าน เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องทั่ว ๆ ไป ไม่ขัดต่อวัฒนธรรม ประเพณี และศีลธรรมอันดีงาม ให้ความรู้ มีคติ และมีสาระประโยชน์ มุ่งส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดทักษะในการอ่านและมีนิสัยรักการอ่าน

คู่มือครู หมายถึง เอกสารแนะนำครูเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

คู่มือการเรียนการสอน หมายถึง เอกสารหรือหนังสือสำหรับครูและนักเรียนใช้ประกอบการเรียนการสอน ประกอบด้วยเนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

นอกจากนี้ยังมีสื่ออื่นที่ท้องถิ่นสามารถจะนำมาใช้ประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อีก เช่น สื่อที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ

ในการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นโดยการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียน มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์หลักสูตร โดยวิเคราะห์จุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชา และคาบเวลาเรียนที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรว่า รายวิชานั้นมีลักษณะสำคัญอย่างไร มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ การปฏิบัติ เจตคติและค่านิยมอย่างไร มีขอบข่ายเนื้อหาเพียงใด และมีคาบเวลาเรียนเท่าไร เพื่อจะได้กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ 2 สืบหาสื่อ เอกสารหรือหนังสือ เป็นการสำรวจรวบรวมสื่อ เอกสารหรือหนังสือที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องหรือสอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชาจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ร้านจำหน่ายหนังสือ ห้องสมุด ผู้ทรงคุณวุฒิ ฯลฯ เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสมสอดคล้องกับหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์สื่อเอกสารหรือหนังสือ เป็นการวิเคราะห์สื่อเอกสารหรือหนังสือที่สำรวจได้ตามขั้นตอนที่ 2 เพื่อพิจารณาว่าจะสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้หรือไม่เพียงใด โดยใช้หลักเกณฑ์ต่อไปนี้

- การสนองจุดประสงค์ของหลักสูตร
- ความเหมาะสมของเนื้อหา
- ความเหมาะสมในการเสนอเนื้อหา
- การใช้ภาษา
- กิจกรรมเสนอแนะ เช่น มีคำถาม หรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จัก

คิดวิเคราะห์ ได้ฝึกปฏิบัติ หรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

หลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ได้กำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนไว้ว่า โรงเรียนจะต้องสนับสนุน / ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เลือกใช้/อ่าน สื่อการเรียนอย่างหลากหลาย รวมทั้งให้มีการนำเอาสื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากที่สุด

สื่อการเรียนที่ท้องถิ่นได้ปรับปรุงและเลือกใช้ตามหลักเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้วนี้ เมื่อท้องถิ่นดำเนินการแล้ว จะต้องให้ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายรับทราบ และให้ความเห็นชอบก่อนนำเอามาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามที่ระบุไว้ในแผนการสอน

4. จัดทำสื่อการเรียนชิ้นใหม่ เป็นการพัฒนาหลักสูตรโดยการจัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัด หรือเอกสารประกอบการเรียนการสอนอื่น ๆ ขึ้นมาใหม่เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์ หรือรายวิชาต่าง ๆ ให้เหมาะสม สอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหาและสภาพของท้องถิ่น ทั้งนี้สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นจะพัฒนาขึ้นมาใหม่นี้อาจจะใช้กับเนื้อหา/รายวิชาที่มีอยู่แล้ว หรือใช้กับเนื้อหา/รายวิชาที่เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ก็ได้ หากผลของการศึกษาวิเคราะห์ของท้องถิ่นพบว่าในแนวปฏิบัติเพื่อการพัฒนาที่มีความจำเป็นต้องพัฒนาสื่อการเรียนต่าง ๆ ขึ้นใหม่ ท้องถิ่นสามารถจะดำเนินการได้และเพื่อให้สื่อที่จะพัฒนาขึ้นมานี้มีคุณภาพในการดำเนินงานควรกระทำในรูปแบบของคณะทำงาน สำหรับขั้นตอนการดำเนินการจัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่ ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

(1) ชั้นเตรียมการ

- วิเคราะห์จุดประสงค์ของหลักสูตร
- วิเคราะห์ขอบเขตเนื้อหาสาระ
- พิจารณาคาบเวลาเรียน
- วิเคราะห์ความรู้ความสามารถของผู้เรียน

ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้างต้น จะเป็นพื้นฐานในการดำเนินงาน
ขั้นต่อ ๆ ไป

(2) ชั้นวางแผน

- กำหนดจุดประสงค์ของสื่อการเรียน
- กำหนดขอบเขต/หัวข้อเนื้อหาสาระของสื่อการเรียน
- จัดทำโครงร่าง (outline) ของสื่อการเรียน
- เตรียมการเกี่ยวกับข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่จะต้องใช้ในการยกร่างต้นแบบสื่อการเรียน

(3) ชั้นยกร่างต้นแบบสื่อการเรียน

- ลงมือเขียนต้นแบบ ครั้งที่ 1
- ตรวจสอบต้นแบบ ครั้งที่ 1 และปรับปรุง
- ตรวจสอบต้นแบบ ครั้งที่ 2 และปรับปรุง

(4) ชั้นทดลองใช้ต้นแบบสื่อการเรียน

- ทดลองใช้ต้นแบบกับตัวแทนผู้เรียนหลาย ๆ คน แล้วปรับปรุง

- ทดลองใช้ต้นแบบกับกลุ่มตัวแทนผู้เรียนตามสภาพการเรียนการสอน แล้วปรับปรุง

(5) จัดทำต้นแบบสื่อการเรียนให้สมบูรณ์

เพื่อให้สื่อการเรียนที่ท้องถิ่นพัฒนาขึ้นมาใหม่มีคุณภาพ และเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้อย่างแท้จริง ในการจัดทำควรใช้เกณฑ์ต่อไปนี้ประกอบการพิจารณาจัดทำ คือ

1. สอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชา
2. ถูกต้องตามหลักวิชาและมีเนื้อหาเป็นปัจจุบัน
3. เสนอเนื้อหาเป็นไปตามลำดับขั้นตอนของการเรียนรู้
4. เนื้อหาเหมาะสมกับเวลาเรียน
5. เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน
6. เนื้อหาไม่ลบลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรมอันดีและความมั่นคงของชาติ
7. เนื้อหาสอดคล้องกับลักษณะเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น
8. ใช้ภาษาถูกต้อง ชัดเจน สละสลวย เป็นแบบอย่างได้
9. ภาพประกอบ แผนภูมิ แผนที่ ฯลฯ มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหา

เนื้อหา

10. กิจกรรม (ถ้ามี) มีความเหมาะสม ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ วิจัย ฝึกปฏิบัติ และส่งเสริมให้นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สื่อการเรียนที่ท้องถิ่นพัฒนาขึ้นมาใหม่โดยเฉพาะที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์จะต้องไม่มีเนื้อหาซ้ำซ้อนกับสื่อการเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้สำหรับเนื้อหาหรือรายวิชานั้นไปแล้ว และสื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นพัฒนาขึ้นมาใหม่นี้ สามารถนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ เมื่อผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ความเห็นชอบแล้ว

ในกรณีที่ท้องถิ่นพัฒนาสื่อการเรียนที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ขึ้นมาใหม่ และมีความประสงค์จะให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศกำหนดให้เป็นหนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบ สำหรับกลุ่มประสบการณ์/รายวิชาต่าง ๆ จะต้องเป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

5. จัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติม เป็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้วยการจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมจากที่มีปรากฏในเอกสารหลักสูตรแม่บทซึ่งสามารถจะดำเนินการ ดังนี้

ระดับประถมศึกษา ท้องถิ่นสามารถจัดทำคำอธิบายในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ เพิ่มเติมขึ้นมาได้ ในกรณีที่พบว่าเนื้อหาที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ยังไม่ปรากฏในหลักสูตรแม่บทโดยสามารถกระทำได้ในกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ซึ่งการเพิ่มเติมคำอธิบายดังกล่าวนี้ จะต้องไม่ทำให้จุดประสงค์และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ใน

โครงสร้างเปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาภาคบังคับ การจัดทำคำอธิบายเพิ่มเติมในหลักสูตรต้องคำนึงถึงเอกลักษณ์ และความมั่นคงของชาติ รวมทั้งการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ระดับมัธยมศึกษา ท้องถิ่นสามารถจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมได้เฉพาะส่วนที่เป็นวิชาบังคับเลือกและวิชาเลือกเสรีทุกกลุ่มวิชา โดยรายวิชาที่เพิ่มเติมนี้ จะต้องไม่มีเนื้อหาซ้ำซ้อนกับรายวิชาบังคับแกน บังคับเลือก และเลือกเสรีที่มีอยู่แล้วในหลักสูตรแม่บท

การพัฒนาหลักสูตร โดยการจัดทำวิชา/รายวิชาขึ้นใหม่นี้ ท้องถิ่นควรดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการ โดยมีขั้นตอนการจัดทำดังนี้

1. ศึกษาจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์และโครงสร้าง เนื้อหาของกลุ่มประสบการณ์/กลุ่มวิชา/รายวิชาต่าง ๆ จากหลักสูตรแม่บท เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการพิจารณาจัดทำและเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อนกับเนื้อหาที่มีอยู่

2. นำเอาผลการศึกษา ผลการวิเคราะห์สภาพที่ควรจะเป็น ของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่น ที่ได้จากการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ มาใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดจุดประสงค์และเนื้อหา

3. กำหนดจุดประสงค์ของวิชา/รายวิชาที่จะดำเนินการจัดทำขึ้นใหม่ โดย

3.1 วิเคราะห์จากปัญหา/ความต้องการของท้องถิ่น สำหรับกำหนดสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน โดยระบุปัญหา/ความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ สิ่งที่ต้องการให้รู้ พฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดและเงื่อนไขต่าง ๆ (ถ้ามี)

3.2 เขียนจุดประสงค์ให้ครอบคลุมกับสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนทั้งสี่ด้าน (ความรู้ ทักษะ เจตคติ และกระบวนการ) รวมทั้งสอดคล้องกับจุดประสงค์ของกลุ่มวิชา/กลุ่มประสบการณ์ด้วย ซึ่งลักษณะของจุดประสงค์ที่ดีต้องบอกสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อเรียนจบรายวิชานั้น ไม่ใช่การดำเนินงานหรือกิจกรรม

4. กำหนดเนื้อหา โดยการวิเคราะห์จากจุดประสงค์ ซึ่งระบุค่าหลักของจุดประสงค์รายวิชานั้น ซึ่งประกอบด้วย ส่วนที่เป็นความรู้ (สิ่งที่จะให้เรียนรู้/ศึกษา) และส่วนที่เป็นทักษะ (สิ่งที่ต้องการฝึก) เนื้อหาที่กำหนดนี้จะต้อง

- 4.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์ของรายวิชา
- 4.2 ประกอบด้วยส่วนที่เป็นความรู้และทักษะ
- 4.3 เหมาะสมกับวัยและพื้นความรู้ของผู้เรียน
- 4.4 เหมาะสมกับคาบเวลา
- 4.5 ไม่ขัดต่อความมั่นคงของชาติ ระบบการปกครองตามหลัก

ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดี

5. กำหนดคาบเวลาเรียนสำหรับคำอธิบายหรือรายวิชาที่จัดทำขึ้นมาใหม่ในการกำหนดคาบเวลา จะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขดังนี้คือ

ระดับประถมศึกษา จำนวนคาบเวลาเรียนที่กำหนดนั้น จะต้องไม่ทำให้คาบเวลาเรียนสำหรับกลุ่มประสบการณ์/หน่วยย่อยที่มีอยู่เปลี่ยนแปลงไป

ระดับมัธยมศึกษา ถ้ารายวิชาที่จัดทำเป็นรายวิชาบังคับเลือก คาบเวลาเรียนที่กำหนดจะต้องเป็นไปตามที่ระบุไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร ถ้าเป็นรายวิชาเลือกเสรีสามารถกำหนดตามความเหมาะสมกับจุดประสงค์และเนื้อหาที่กำหนดให้เรียน แต่ควรให้สัมพันธ์กับโครงสร้างของกลุ่มวิชาที่เป็นอยู่เดิมด้วย ในกรณีที่มีเนื้อหามากอาจจัดทำเป็นหลายวิชาได้

6. เขียนคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชา ให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท โดยระบุแนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้ของรายวิชา ตามแบบฟอร์มที่กำหนด

7. จัดทำเอกสารชี้แจงรายละเอียดประกอบการจัดทำวิชาหรือรายวิชาที่จัดทำขึ้นใหม่ตามแบบฟอร์มที่กำหนด โดยให้มีรายละเอียดเนื้อหาประกอบด้วย

- 7.1 เหตุผลความจำเป็น
- 7.2 จุดประสงค์ (ของวิชา/รายวิชาที่จัดทำ)
- 7.3 ขอบข่ายเนื้อหา
- 7.4 แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- 7.5 สื่อการเรียนรู้ที่สามารถจะนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
- 7.6 แนวการวัดผลประเมินผล

ฯลฯ

8. ในการเสนอขออนุมัติ ให้ท้องถิ่นส่งเอกสารในข้อ 6 และ 7 ให้แก่หน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติ เมื่อได้รับอนุมัติและกระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ใช้คำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชาดังกล่าวแล้ว จึงนำเอาคำอธิบายหรือรายวิชาดังกล่าวมาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

เนื้อหาวิชาที่ทำขึ้นมาใหม่จะต้องไม่เป็นเนื้อหาที่ซ้ำซ้อนกับเนื้อหาที่มีอยู่แล้วในหลักสูตรแม่บท ไม่ว่าจะป็นเนื้อหาในกลุ่มประสบการณ์/รายวิชา/กลุ่มวิชาเดียวกันหรือต่างกลุ่มกันก็ตาม ดังนั้น ท้องถิ่นต้องตรวจสอบรายละเอียดของเนื้อหาก่อนลงมือพัฒนา

สำหรับเกณฑ์ที่จะใช้ในการพิจารณาอนุมัติคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชาที่ท้องถิ่นจัดทำ ประกอบด้วยเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. สอดคล้องและสอดคล้องกับหลักการจุดหมายและโครงสร้างของหลักสูตร
2. เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างความรู้ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์หรือกลุ่มวิชาตามที่โครงสร้างหลักสูตรทั้ง 3 ระดับ กำหนดไว้
3. สอดคล้องและสนองต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

4. มีความสมบูรณ์และความพร้อมเพียงที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนทั้งในด้านปัจจัย กระบวนการ ผลผลิตและผลกระทบ

5. เป็นผลผลิตจากการนำข้อมูลในระดับท้องถิ่นมาพัฒนาการเรียนการสอนทั้งในด้านหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน และเทคนิควิธีการสอน

6. ไม่เป็นเนื้อหาวิชา/รายวิชาที่ซ้ำซ้อนกับเนื้อหาวิชาหรือรายวิชาที่มีในหลักสูตรแม่บท

7. ไม่มีเนื้อหาที่กล่าวโดยตรงหรือพาดพิงในลักษณะที่ลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไม่ขัดกับหลักศีลธรรมอันดีและไม่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของประเทศ

8. มีรูปแบบและวิธีการเขียนสอดคล้องและเป็นไปตามที่หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการกำหนด

กล่าวโดยสรุปการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สามารถกระทำได้ใน 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1. การจัดทำหรือสร้างรายวิชาขึ้นใหม่ นอกเหนือไปจากที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรแม่บท ซึ่งเป็นรายวิชาที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น โดยไม่ทำให้จุดประสงค์และคาบเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงไปจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท

2. การปรับหลักสูตรแม่บทให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น ซึ่งสามารถดำเนินการได้ดังนี้

2.1 ปรับเนื้อหาสาระของหลักสูตรแม่บท

2.2 ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน

2.3 ปรับปรุง และ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียนให้เหมาะสม

2.4 จัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่

2.4 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น สามารถดำเนินการได้ในหลายระดับ ได้แก่ ระดับเขตการศึกษา ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ หรือระดับโรงเรียนก็ได้ ซึ่งในการดำเนินงานนั้น ได้มีนักการศึกษาหลายท่านเสนอแนวทาง ซึ่งเป็นขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ ดังนี้

สังัด อุทรานันท์ (2532) ได้เสนอวิธีดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ 2 ลักษณะคือ

1. การปรับหลักสูตรกลางให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น

2. การสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรกลาง

- ซึ่งในการดำเนินงานทั้ง 2 ลักษณะ สามารถดำเนินการอย่างเป็นลำดับขั้นตอน
- ดังต่อไปนี้
1. การจัดตั้งคณะทำงาน
  2. ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน
  3. กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น
  4. พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลางกับสภาพของท้องถิ่น
  5. ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรกลางและ/หรือจัดสร้างรายวิชา
- ขึ้นมาใหม่
6. ดำเนินการใช้หลักสูตร
  7. ประเมินผลการใช้หลักสูตร
  8. ทำการปรับปรุงแก้ไข
- ท้องถิ่นดังนี้
- สุมิตร คุณานุกร (2523) เสนอกระบวนการและวิธีการในการพัฒนาหลักสูตร
1. การจัดตั้งคณะกรรมการ
  2. การจัดตั้งคณะอนุกรรมการ
  3. การศึกษาและวิจัยเพื่อหาข้อมูลในด้านต่อไปนี้
    - 3.1 ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรในระดับชาติ
    - 3.2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของชุมชนในแต่ละเขตการศึกษา
    - 3.3 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อบกพร่องต่าง ๆ ของประมวลการสอนที่ได้จัดทำขึ้นมาแล้วในอดีต
    - 3.4 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อจำกัดในการเรียนการสอนของแต่ละเขตการศึกษา
  4. กำหนดข้อตกลงเบื้องต้น เกี่ยวกับรายละเอียดในเรื่องแบบของประมวลการสอนและเวลาในการดำเนินงาน
  5. ประชุมเพื่อดำเนินงาน
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) กล่าวถึง กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่าประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้คือ
1. การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น
  2. การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
  3. การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรระดับท้องถิ่น
  4. การกำหนดเนื้อหา

5. การกำหนดกิจกรรม
6. การกำหนดคาบเวลาเรียน
7. การกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผล
8. การจัดทำเอกสารหลักสูตร
9. การตรวจสอบคุณภาพ และการทดลองใช้หลักสูตร
10. การเสนอขออนุมัติใช้หลักสูตร
11. การนำหลักสูตรไปใช้
12. การประเมินผลหลักสูตร

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้กล่าวถึงแนวทางในการจัดทำ และพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ 6 ขั้นตอน คือ

1. จัดทำระบบข้อมูลพื้นฐาน ซึ่งดำเนินการโดย
  1. ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพเศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่น สภาพของโรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน
  2. ศึกษาหลักสูตรแม่บท คำอธิบายของหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้โรงเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรอย่างไร
2. กำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น คือการนำข้อมูลพื้นฐานมากำหนดความต้องการจำเป็น โดยจัดอันดับความสำคัญของสิ่งที่จะพัฒนาหลักสูตร เช่น ปัญหาอาชีพ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาสังคม เป็นต้น
3. กำหนดเป้าหมาย หรือจุดประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งโรงเรียนสามารถกำหนดเพิ่มเติมให้สอดคล้องในสิ่งที่จะเรียนในสมุดประจำชั้น (ป. 02-2)
4. จัดทำคำอธิบายรายวิชา หรือเนื้อหา หรือกิจกรรมที่โรงเรียนกำหนดให้เรียน
5. จัดทำแผนการสอน คู่มือครู และสื่อการสอน
6. การปรับปรุงและพัฒนา ได้แก่ การนำหลักสูตรที่ได้รับการพัฒนาแล้วไปทดลองใช้ ประเมินผล และปรับปรุงพัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์ และเหมาะสมยิ่งขึ้น

จากแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าว สามารถสรุปขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้เป็น 7 ขั้นตอนดังนี้คือ

1. การแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
2. การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
3. การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรท้องถิ่น
4. การกำหนดเนื้อหาสาระและกิจกรรม

5. การกำหนดแนวทางวัดผลและประเมินผลของหลักสูตร
6. การนำหลักสูตรไปใช้
7. การประเมินผลการใช้หลักสูตร

ซึ่งในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงาน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.4.1 การแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในการที่โรงเรียนจะพัฒนาหลักสูตรให้บังเกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายของการศึกษา ควรมีบุคลากรหลายๆ ฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ดังที่ โบซอง (Beauchamp, 1968) กล่าวถึง ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรว่าควรประกอบด้วย

1. บุคลากรผู้มีความเชี่ยวชาญด้านต่างๆ เช่น ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาวิชา ผู้เชี่ยวชาญทั่วไป และผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร
2. บุคลากรผู้มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์ต่างๆ นักวิจัยทางหลักสูตร และตัวแทนของครูผู้สอน
3. บุคลากรทางด้านอาชีพ ประกอบด้วยครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ ครูพิเศษ และนักบริหาร
4. ตัวแทนของประชาชน
5. นักเรียน

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) กล่าวว่าในการจัดตั้งคณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ควรมีการจัดตั้งคณะทำงานซึ่งมีประมาณ 5-8 คน และคัดเลือกจากบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในด้านเนื้อหาวิชา ด้านการสอน ด้านสภาพของท้องถิ่น และด้านการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งบุคคลสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้แก่

1. ครูหรือผู้สอน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในการสอน และมีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรแม่บทเป็นอย่างดี อันได้แก่ ครูวิชาการโรงเรียน ครูวิชาการกลุ่มประสบการณ์ และครูผู้สอน เป็นต้น
2. ผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถให้คำแนะนำ และให้ความรู้ในด้านหลักสูตรและการสอน
3. ศึกษานิเทศก์ ซึ่งเป็นผู้ที่ให้คำแนะนำ และสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น
4. วิทยากรท้องถิ่น หรือประชาชน ที่มีความรู้ในด้านเนื้อหาวิชา ด้านสภาพ ปัญหา และความต้องการของสังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ
5. นักวิชาการ ซึ่งได้แก่ อาจารย์จากวิทยาลัยครูหรือมหาวิทยาลัย

สังกัด อุทรานันท์ (2527) มีความเห็นว่า ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร มี 4 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มของคณะพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาวิชา ครู นักพัฒนาหลักสูตร และนักวัดผลการศึกษา
2. กลุ่มของผู้ที่ให้คำแนะนำ และสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์
3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและความต้องการของสังคม ได้แก่ ผู้เขียนหนังสือ บุคคลที่ทำงานในหน่วยงานต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ผู้แทนราษฎร ประชาชนทั่วไป ผู้ปกครองนักเรียน
4. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของผู้เรียน ได้แก่ ผู้เรียน และ นักแนะแนวการศึกษา

บุญมี เณรยอด (ม.ป.ป.) กล่าวถึงการแต่งตั้งกรรมการร่างหลักสูตร ระดับเขตหรือจังหวัดว่าควรประกอบด้วยบุคคลดังต่อไปนี้คือ

1. นักการศึกษาจากสถาบันการศึกษาชั้นสูงในเขตการศึกษาหรือระดับจังหวัด
2. ผู้บริหารการศึกษา
3. ศึกษานิเทศก์
4. ครูใหญ่ และตัวแทนของครู
5. ตัวแทนจากหน่วยงานของราชการ เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่การเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น
6. ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ
7. ตัวแทนของประชาชนในชุมชน
8. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตร

จากแนวคิดของนักศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า ผู้มีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร หรือคณะกรรมการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นควรประกอบด้วยบุคคลอย่างน้อย 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาวิชา และสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ ประชาชน และวิทยากรท้องถิ่น
2. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน ได้แก่ ครูผู้สอน และผู้บริหารโรงเรียน

3. กลุ่มของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ และนักวิชาการหลักสูตร

2.4.2 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้นคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรควรจะต้องมีการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญและสัมพันธ์กับการศึกษา และนำข้อมูลนั้นมาวิเคราะห์ถึงปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้จะช่วยในการกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และทำให้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้มีความสอดคล้องและสนองตอบต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคมนั้น ๆ อย่างแท้จริง ซึ่งข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรนั้นมีอยู่หลายด้านด้วยกัน ดังที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ ดังนี้

ช่าง บัวศรี (2532) ได้กล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานด้านต่าง ๆ ที่ต้องศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้แก่

1. ข้อมูลด้านประชากร สุขภาพอนามัย
2. ข้อมูลด้านการประกอบอาชีพ ฐานะ และรายได้
3. ข้อมูลด้านที่อยู่อาศัย
4. ข้อมูลด้านบริการสาธารณสุขภาค
5. ข้อมูลด้านบริการสาธารณสุข
6. ข้อมูลด้านขนบธรรมเนียมประเพณี
7. ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาของท้องถิ่น

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) กล่าวว่าในขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน คณะทำงานต้องดำเนินงานในเรื่องต่อไปนี้คือ

1. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ
2. สสำรวจสภาพและความต้องการของผู้เรียน
3. ศึกษาทำความเข้าใจในหลักสูตรแม่บท
4. วิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียน

กรมวิชาการ (2536) ได้กล่าวถึงข้อมูลที่ต้องศึกษา และนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย

1. ข้อมูลเกี่ยวกับแนวโน้มของการพัฒนาคือข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่นในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา ประชากร สิ่งแวดล้อม และการสื่อสาร/คมนาคม
2. ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของชุมชน
3. ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา เช่น ปรัชญาการศึกษา แผนพัฒนาการศึกษา แผนการศึกษา นโยบายของรัฐบาล หลักสูตร นโยบายระดับกระทรวง หรือกรมต้นสังกัด ปรัชญาของโรงเรียน แผนพัฒนาจังหวัด รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีและสภาพแวดล้อมทางกายภาพของท้องถิ่น
4. ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพของโรงเรียน

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่าในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ควรศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาหลักสูตรในด้านต่าง ๆ คือ

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น
2. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้เรียน
3. ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพของโรงเรียน
4. ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรแม่บท

ในการศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ในการพัฒนาหลักสูตรนั้น อาจทำได้ทั้งทางตรง และทางอ้อม ดังที่ สจ๊วต อุทราพันธ์ (2532) กล่าวไว้คือ

1. การศึกษาโดยทางตรง อาจทำได้โดยวิธีการต่อไปนี้คือ
  - สอบถามโดยใช้แบบสอบถามในลักษณะของการวิจัยสำรวจ
  - ทำการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง
  - การสังเกตกิจกรรมหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ในลักษณะของการวิจัยเชิงมนุษยวิทยา
  - การระดมความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง
2. การศึกษาโดยทางอ้อม อาจทำได้โดยวิธีการต่อไปนี้คือ
  - การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร
  - การรับฟังความคิดเห็นจากแหล่งต่าง ๆ
  - การวิเคราะห์ตัวชี้หน้าที่สำคัญ

2.4.3 การกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

จุดประสงค์ของหลักสูตร เป็นสิ่งซึ่งแสดงถึงความมุ่งหวังของคุณลักษณะที่ต้องการในตัวผู้เรียนเมื่อเรียนจบหลักสูตรนั้น การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร จึงเป็น

ภารกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งมีการดำเนินงาน ดังที่ ชำรง บัวศรี (2532) ได้เสนอวิธีการไว้ ดังนี้

1. วิธีประชุมอภิปรายในแง่ของหลักวิชา
2. วิธีประชุมให้ความคิดเห็นต่อคำถามโดยตรง
3. วิธีประชุมพิจารณาจุดมุ่งหมายที่มีอยู่แล้ว
4. วิธีศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมและของผู้เรียน

ทุกๆ ด้าน

การได้มาซึ่งจุดมุ่งหมายของหลักสูตรด้วยวิธีการต่างๆ นี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นก่อนจัดทำหลักสูตร อาทิเช่น ความมุ่งหมายของโรงเรียน ความรู้ของผู้เรียน ทฤษฎีการเรียนรู้ กระบวนการเรียนการสอน ทรัพยากร อุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้และอาคารสถานที่ อย่างไรก็ตามการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะต้องสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการศึกษา และในการกำหนดจุดประสงค์หรือจุดหมายของหลักสูตรควรมียึดหลักดังต่อไปนี้

1. ต้องสอดคล้องกับปรัชญาหรืออุดมการณ์ของสังคม
2. ต้องสอดคล้องและส่งเสริมกับค่านิยมของสังคม
3. ต้องมุ่งสนองความต้องการและแก้ปัญหาของสังคม
4. ต้องสนองความต้องการของผู้เรียน
5. ต้องสอดคล้องและส่งเสริมจุดหมายของหลักสูตรระดับอื่น
6. ต้องสามารถนำไปปฏิบัติได้
7. ต้องให้มีความสมดุลระหว่างความต้องการของผู้เรียนและสังคม
8. ต้องมีความสมดุลระหว่างความรู้และทักษะ หรือระหว่างทฤษฎีกับ

การปฏิบัติ

นอกจากนี้ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้เสนอหลักเกณฑ์ในการกำหนดจุดประสงค์ในระดับหลักสูตรเพิ่มเติมอีก ดังนี้

1. ต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น
2. ต้องมีความสำคัญหรือคุณค่าต่อผู้เรียน
3. ต้องใช้ภาษาที่ชัดเจน
4. ต้องมีการพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านสติปัญญา ทักษะ และเจตคติ
5. ต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความจริง
6. ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม

2.4.4 การกำหนดเนื้อหาสาระและกิจกรรม

การกำหนดเนื้อหาสาระ หลังจากได้กำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร และพิจารณาจากโครงสร้างของหลักสูตรแล้วขั้นต่อไปคือการกำหนดเนื้อหาซึ่งได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้เสนอหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกเนื้อหาวิชาไว้ดังนี้

ขำรง บัวศรี (2532) ได้เสนอหลักเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาวิชาไว้ดังต่อไปนี้

1. มีประโยชน์ต่อผู้เรียนทั้งในปัจจุบันและอนาคต
2. สอดคล้องกับวุฒิภาวะและประสบการณ์ของผู้เรียน
3. มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในระดับการศึกษานั้น
4. ควรสอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล
5. ควรมีความต่อเนื่องกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียนที่มีอยู่
6. สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็ว
7. สามารถจัดให้ผู้เรียนได้ (ดูความพร้อมของโรงเรียน เช่น วัสดุ อุปกรณ์ เวลา บุคคล)
8. ควรเรียงลำดับให้เหมาะสมโดยเริ่มจากง่ายไปหายาก

Wheeler, D.K. (1974) ได้เสนอหลักเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาวิชาไว้คือ

1. ต้องเป็นที่เชื่อถือได้
2. ต้องมีความสำคัญต่อการเรียนรู้
3. ต้องสอดคล้องกับความต้องการและสนใจของผู้เรียน
4. ต้องมีประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน
5. ต้องเป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้ได้
6. ต้องสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคม

จะเห็นได้ว่าหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกเนื้อหา ที่ควรยึดไว้เป็นแนวทางในการจัดโครงสร้างหลักสูตร ได้แก่ มีประโยชน์ต่อผู้เรียนทั้งในปัจจุบันและอนาคต สอดคล้องกับวุฒิภาวะและประสบการณ์ของผู้เรียน มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในระดับการศึกษา สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้การจัดโครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดลำดับเนื้อหาวิชาเป็นสิ่งจำเป็นอีกประการหนึ่งที่ส่งผลต่อความสามารถในการเรียนรู้ ซึ่งใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้นำเสนอแนวทางในการจัดเนื้อหาวิชาไว้ดังต่อไปนี้

1. จัดตามลำดับจากเนื้อหาง่ายไปสู่เนื้อหาที่ยาก (The Simple-to-Complex Approach)
2. การจัดตามความจำเป็นที่ต้องเรียนก่อนหลัง (The Prerequisite Learning Approach)
3. การจัดตามลำดับของกาลเวลา (The Chronological Approach)
4. การจัดตามหัวข้อหรือเรื่อง (The Thematic approach)
5. การจัดตามลำดับจากส่วนย่อยไปสู่ส่วนรวม (The Part-to-Whole Approach)
6. การจัดลำดับจากส่วนรวมไปสู่ส่วนย่อย (The Whole-to Part Approach)

กิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ครูผู้สอนจะต้องศึกษาและนำมาใช้ให้เหมาะสมกับธรรมชาติและเนื้อหาวิชา วุฒิภาวะและความสามารถของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่ง อารมณ์ ใจเที่ยง (2537) ได้ให้ความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนว่า คือการปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน เพื่อให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและการเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การสอนที่กำหนดไว้

เนื่องจากกิจกรรมการเรียนการสอนมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอย่างมาก ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงควรต้องคำนึงถึงหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วย ซึ่ง อารมณ์ ใจเที่ยง ได้เสนอหลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับเจตนาของหลักสูตร
2. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการสอน
3. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องและเหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจของผู้เรียน
4. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับลักษณะของเนื้อหาวิชา
5. จัดกิจกรรมให้มีลำดับขั้นตอน
6. จัดกิจกรรมให้น่าสนใจ
7. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรม
8. จัดกิจกรรมโดยใช้วิธีการที่ท้าทายความคิดความสามารถของผู้เรียน

9. จัดกิจกรรมโดยให้มีบรรยากาศที่รื่นรมย์ สนุกสนาน และเป็นกันเอง
10. จัดกิจกรรมแล้วต้องมีการวัดผลการใช้กิจกรรมนั้นทุกครั้ง

2.4.5 การกำหนดวิธีวัดผลและประเมินผลการเรียน

การวัดและประเมินผลการเรียนเป็นการตรวจสอบผลที่เกิดจากการจัดการเรียนการสอนว่ามีสิ่งใดบ้างที่ต้องปรับปรุงแก้ไขและผู้เรียนได้พัฒนาความก้าวหน้าตรงตามจุดประสงค์การเรียนการสอนที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงใดเป็นสิ่งจำเป็นที่จะขาดเสียมิได้

สันต์ ธรรมบำรุง (2525) ได้กล่าวถึง การประเมินผลการศึกษาว่าเป็น การวัดหลายๆ ครั้ง และหลายๆ ด้านมาประเมินเพื่อพิจารณาตัดสินอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น สอบได้-สอบตก หรือประเมินว่าเด็กคนใดเรียนอ่อนวิชาใดควรแก้ไข หรือการสอนของครูในวิชาใด เรื่องใดที่มีคุณภาพไม่ถึงระดับ เป็นต้น ในการวัดและประเมินผลการศึกษาจึงต้องพิจารณาถึงความมองงามของนักเรียน เจตคติ ทักษะการทำงาน ความรู้ ความเข้าใจ ค่านิยม คุณธรรมและอื่นๆ

กระทรวงศึกษาธิการ (2534) ได้กำหนดระเบียบว่าด้วยการประเมินผล การเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. ให้โรงเรียนมีหน้าที่ประเมินผล ตัดสิน และอนุมัติผลการเรียนทุกชั้น
2. ให้มีการประเมินผลการศึกษา เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนและเพื่อตัดสินผลการเรียน
3. ให้หน่วยงานที่ควบคุมดูแลโรงเรียนประถมศึกษา และกรมวิชาการ ตรวจสอบมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนต่างๆ เป็นระยะๆ

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการวัดและประเมินผลการศึกษาไว้ ดังนี้

1. การกำหนดจุดประสงค์ในการวัดและประเมินผลการศึกษา ก่อนที่จะทำการวัดและประเมินผลการศึกษาของนักเรียน ครูผู้สอนควรที่จะกำหนดจุดประสงค์ก่อนว่าจะวัดอะไรวัดแค่ไหน และวัดเพื่ออะไร ซึ่งจุดประสงค์ในการวัดและประเมินผลการศึกษาควรให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ในการสอน
2. การเลือกและสร้างเครื่องมือ เมื่อทราบจุดมุ่งหมายและสิ่งที่ต้องการจะวัดและประเมินผลก็ต้องพิจารณาว่าคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่จะวัดนั้นควรใช้เครื่องมืออะไร

3. การนำเครื่องมือไปสอบวัดผู้เรียน ครูผู้สอน หรือผู้คุมสอบ ควรจัดเตรียมสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม

4. การตรวจและนำผลเปรียบเทียบกับเกณฑ์ เป็นการรวบรวมและแปลงคำตอบของผู้เรียนให้เป็นคะแนนแล้วจดบันทึกไว้

5. การประเมินผลเป็นการตัดสินว่าผู้เรียนมีความสามารถขนาดไหน สูงหรือต่ำกว่าเกณฑ์ แต่ละคนได้เกรดอะไร ผู้เรียนส่วนใหญ่มีการเรียนเป็นเช่นไร

ดังนั้นการวัดผลและประเมินผลการเรียนต้องครอบคลุมทั้งในด้านความรู้ ความจำ เจตคติ และทักษะ โดยใช้วิธีการวัดผลหลากหลายวิธี และวัดหลายๆ ครั้ง มาประเมินเพื่อตัดสินโดยมีเกณฑ์การประเมินที่สอดคล้องกับการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

2.4.6 การนำหลักสูตรไปใช้

เมื่อได้จัดทำหลักสูตรขึ้นแล้ว ขั้นตอนต่อไปของการพัฒนาหลักสูตรก็คือ การนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งถือเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก การนำหลักสูตรไปใช้นั้นถือเป็นหัวใจของการพัฒนาหลักสูตร ดังที่ สจัด อูรานันท์ (2532) ได้กล่าวไว้ว่าการใช้หลักสูตรนั้นเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญในการชี้ถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวของหลักสูตรโดยตรง นักพัฒนาหลักสูตรทุกคนต่างก็ยอมรับความสำคัญของขั้นตอนของการใช้หลักสูตรว่ามีความสำคัญยิ่งกว่าขั้นตอนอื่นใดทั้งหมด ทั้งนี้เนื่องจากถึงแม้ว่าหลักสูตรจะได้สร้างไว้ดีเพียงใดก็ตาม ยังไม่สามารถจะกล่าวได้ว่า หลักสูตรจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ถ้าหากการนำหลักสูตรไปใช้ดำเนินไปโดยไม่ถูกต้องหรือไม่ดีเพียงพอ ความล้มเหลวของหลักสูตรก็จะบังเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

นอกจากนี้ บุญมี เณรยอด (ม.ป.ป.) ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของการนำหลักสูตรไปใช้ว่า หลักสูตรจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศได้ดีเพียงไรนั้นย่อมขึ้นกับการนำไปใช้ เพราะถ้าไม่มีการนำไปใช้จะไม่มีการเรียนการสอนเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนการสอน ตามแนวทางหล่อหลอมบุคคลตามที่ประเทศชาติต้องการ

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้ในทัศนะที่แตกต่างกัน ดังนี้

สันต์ ธรรมบำรุง (2525) ได้ให้ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้ว่าหมายถึงการที่ผู้บริหารและครูนำเอาโครงการของหลักสูตรที่เป็นรูปเล่มเหล่านั้นไปปฏิบัติให้

บังเกิดผล และรวมถึงการบริหารงานทางด้านวิชาการของโรงเรียน เพื่ออำนวยความสะดวกและนักเรียนสามารถสอนและเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

วราภรณ์ ศุนาลัย (2535) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้นั้นเป็นหน้าที่ของ ครู อาจารย์ ตลอดจนผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบริหารโรงเรียน ต้องเป็นผู้ดำเนินการนำโครงการของหลักสูตรไปใช้จะได้ผลสำเร็จตามที่กำหนดไว้หรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน และการเรียนของผู้เรียน ซึ่งควรได้รับความร่วมมือจากทั้งผู้เรียนและผู้สอนด้วย สรุปแล้วการนำหลักสูตรไปใช้ก็คือการสอน ส่วนผู้ที่มีความสำคัญมากในการนำหลักสูตรไปใช้ก็คือผู้สอนนั่นเอง

ธำรง บัวศรี (2532) เสนอว่า การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การจัดกระบวนการเรียนการสอนสำหรับสอนเป็นประจำทุกวัน

Arvida Chandra (อ้างถึงใน สันต์ ธรรมบำรุง, 2525) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้คือการทดลองใช้เนื้อหาวิชา วิธีการสอน เทคนิคการประเมินผล การใช้อุปกรณ์การสอน แบบเรียน และทรัพยากรต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียน

สรุปได้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้ คือ การนำหลักสูตรที่จัดทำขึ้นไปสู่การปฏิบัติในโรงเรียน เพื่อให้บังเกิดผลกับผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในหลักสูตร

งานที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้

ในการนำหลักสูตรไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรจะต้องเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติตามบทบาทนั้น และนอกจากนั้นการนำหลักสูตรไปใช้ยังเป็นขั้นตอนที่ประกอบไปด้วยงานในหลาย ๆ ลักษณะ ซึ่งสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันดังมีนักการศึกษาได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับงานที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ ดังนี้

สุมิตร คุณานุกร (2523) ได้กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้ว่าเกี่ยวข้องกับกิจกรรม 3 ประการ คือ การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดปัจจัยและสภาพต่างๆ ภายในโรงเรียน และการสอนของครู ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน หมายถึง การตีความหมายและกำหนดรายละเอียดของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นและให้ชัดเจน เพื่อครูจะสามารถใช้ได้สะดวก การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนนี้จะออกมาเป็นเอกสารที่เรียกว่า ประมวลการสอน โครงการการสอน หรือแผนการสอนหรือคู่มือการสอน ในปัจจุบันหรือถ้าให้ชัดยิ่งขึ้นก็คือ การทำ

บันทึกการสอนรายชั่วโมง ถ้าสามารถปรับหลักสูตรออกมาเป็นแผนการสอนที่ดีแล้ว จะช่วยให้ครูสามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้สะดวกมากขึ้น

2. การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ผู้บริหารการสำรวจปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียนว่าเหมาะสมกับการนำหลักสูตรมาปฏิบัติหรือไม่ เช่น จำนวนห้องเรียน จำนวนนักเรียน ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ การจัดตารางสอน การจัดครูเข้าสอน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ต้องมีให้พร้อม ความเข้าใจหลักสูตรของครู ประมวลการสอน แผนการสอน แบบเรียน แบบประเมินผลเหล่านี้เป็นปัจจัยที่จะส่งเสริมหรือ สกัดกั้นการทำงานของครูที่หลักสูตรได้กำหนดไว้

3. การสอนของครู การสอนของครูถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ว่าการสอนของครูจะต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เลือกวิธีการให้เหมาะสม เพื่อให้การนำหลักสูตรไปใช้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ครูผู้สอนจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงการสอนของตน ผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่ให้ความรู้ให้คำแนะนำอำนวยความสะดวก ให้กำลังใจแก่ครู หรือ การส่งเสริมงานวิชาการภายในโรงเรียนให้บรรลุตามความมุ่งหมายของหลักสูตร

สัจด์ อุทรานันท์ (2532) กล่าวถึง งานที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้อยู่ 3 งาน คือ

1. งานบริหารและบริการหลักสูตร ประกอบด้วย งานเตรียมบุคลากร การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร การบริหารและบริการหลักสูตร การบริการหลักสูตรภายในโรงเรียน
2. งานดำเนินการการเรียนการสอนตามหลักสูตร ประกอบด้วย การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น การจัดทำแผนการสอน การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน
3. งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ประกอบด้วย การนิเทศและติดตามผล การใช้หลักสูตร การจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อส่งเสริมการใช้หลักสูตร

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) กล่าวถึง การนำหลักสูตรไปใช้ในระดับท้องถิ่นมีงานหลักที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร 2 งาน คือ

1. งานบริหารหลักสูตร มีกิจกรรมสำคัญ คือศึกษาวิเคราะห์และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและเอกสารหลักสูตร การเตรียมบุคลากรภายในโรงเรียน การจัดครูเข้าสอน การจัดตารางสอน การจัดทำแผนการเรียน การจัดบริการวัสดุหรือหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ผู้ใช้หลักสูตร เช่น อาคารสถานที่ งบประมาณ การบริการห้องสมุด เป็นต้น การนิเทศติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร การประชาสัมพันธ์หลักสูตรแก่ผู้ปกครองและชุมชน

2. งานสอน เป็นการนำหลักสูตรที่วางแผนไว้ไปสู่การสอน ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของครูผู้สอนที่จะให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามที่ได้ระบุไว้ในหลักสูตร มีกิจกรรมที่สำคัญ คือ การทำความเข้าใจในหลักสูตรแม่บท และปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น การวางแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร การพัฒนาและใช้สื่อการเรียนการสอน การจัดสอนซ่อมเสริม การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

จากแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้นั้น ประกอบด้วยงานหลักที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 งาน ได้แก่

1. การบริหารและบริการหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยงานย่อยๆ คือ การเตรียมบุคลากร การจัดครูเข้าสอน การจัดตารางสอน การจัดงบประมาณ การจัดอาคารสถานที่ การจัดบริการวัสดุหลักสูตร การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร และการประชาสัมพันธ์หลักสูตร

2. การสอน ซึ่งประกอบด้วยการทำงานแผนการสอน วิธีสอน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การพัฒนาและใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

2.4.7 การประเมินผลการใช้หลักสูตร

การประเมินผลการใช้หลักสูตรเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะใช้ตรวจสอบว่าหลักสูตรสามารถนำไปใช้ได้ดีเพียงใด การที่โรงเรียนจัดการศึกษาให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้นั้นจะต้องมีการบริหารงานอย่างเป็นระบบ มีการประเมินผลการใช้หลักสูตรและนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาอยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึง การประเมินผลการใช้หลักสูตรไว้ดังนี้

สุมิตร คุณานุกร (2523) ใช้คำว่า “การวิเคราะห์ขบวนการของการนำหลักสูตรไปใช้” ซึ่งมองว่า ผู้วิเคราะห์หลักสูตรต้องใช้เวลาสำรวจ และสังเกตประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการนำหลักสูตรไปใช้เกิดขึ้นที่โรงเรียน การวิเคราะห์เพื่อประเมินในประเด็นนี้จึงรวมถึงการวิเคราะห์เพื่อประเมินผลการปฏิบัติการทั้งหมดของโรงเรียนเข้าไว้ด้วย (All School Program) เครื่องมือที่ใช้จะออกมาในรูปของเกณฑ์การประเมินผลโรงเรียน (School Evaluation Criteria)

บุญมี เถรยอด (ม.ป.ป.) กล่าวว่า การวิเคราะห์การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การวิเคราะห์เพื่อประเมินผลการปฏิบัติการทั้งหมดของโรงเรียนซึ่งจะช่วยให้การนำหลักสูตรไปใช้บรรลุผลสำเร็จ เช่น การเตรียมความพร้อมของโรงเรียน การจัดบริการห้องสมุด

โรงเรียน โรงฝึกงาน ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชน การจัดการเรียนการสอนในหมวดต่าง ๆ การจัดกิจกรรมนักเรียน

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) กล่าวว่า การประเมินผลการใช้หลักสูตรเป็นการตรวจสอบว่าหลักสูตรสามารถนำไปใช้ได้ดีกับสถานการณ์จริงเพียงใด การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรทำอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไรในการใช้หลักสูตร เพื่อจะได้แก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น และสามารถนำหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล วิธีการประเมินอาจจะใช้การสังเกต สัมภาษณ์ และส่งแบบสอบถามให้ผู้ใช้คือครูผู้สอน ผู้บริหาร ผู้เรียน ผู้ปกครอง เป็นต้น

ธำรง บัวศรี (2532) ได้กล่าวถึงการประเมินผลการใช้หลักสูตรว่าเป็นการประเมินผลในขั้นปฏิบัติการ (Implementation) การประเมินผลประเภทนี้เริ่มขึ้นหลังจากที่นำหลักสูตรหรือโครงการที่จัดทำขึ้นไปใช้ในสภาพที่เป็นจริง จุดมุ่งหมายของการประเมินประเภทนี้ก็เพื่อส่งข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) มาให้ผู้ที่ปฏิบัติงาน ซึ่งจำแนกจุดมุ่งหมายได้ 3 ประการคือ

1. เพื่อตรวจสอบหรือหาข้อบกพร่อง
2. ให้ข้อมูลต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจของผู้ปฏิบัติงาน
3. เพื่อประโยชน์ในการเก็บหลักฐานในการปฏิบัติงาน

ในการประเมินผลการใช้หลักสูตรนั้น มีประเด็นที่เกี่ยวข้อง 3 ประเด็นคือ

1. วิธีการประเมินผล

ผู้ใช้หลักสูตรสามารถที่จะทราบผลของการใช้หลักสูตร เพื่อนำผลมาปรับปรุงการใช้หลักสูตรให้มีคุณภาพได้ โดยวิธีการประเมินผลการใช้หลักสูตร ซึ่งผู้ประเมินอาจใช้วิธีดังนี้

1. การสังเกต
2. การประชุม
3. การสอบถาม
4. การทดสอบ
5. ข้อมูลจากการจดบันทึกด้วยวิธีอื่น

เนื้อหาและขอบข่ายของการใช้หลักสูตรที่ต้องประเมินประกอบด้วย

1. โครงสร้างหลักสูตร
2. การใช้หลักสูตร

3. องค์ประกอบที่สนับสนุน

ซึ่งการประเมินการใช้หลักสูตรนี้เป็นการประเมินเพื่อการปรับปรุงหลักสูตร เป็นการประเมินผลในการเลือกเนื้อหาสาระของวิชา ว่าดำเนินได้เหมาะสมเพียงใด ตลอดจนการบริหารหลักสูตรเพื่อให้การใช้หลักสูตรนี้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร สามารถนำไปใช้ได้ดีในสถานการณ์จริงเพียงใดและการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรมีประสิทธิภาพเพียงใด

2. ช่วงระยะเวลาในการประเมินผล

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2535) ได้กล่าวถึงระยะเวลาในการประเมินผล การใช้หลักสูตร สรุปว่าสามารถทำได้ 3 ระยะ คือ ระยะก่อนใช้หลักสูตร เป็นการประเมินการสร้างและการพัฒนาหลักสูตร ระยะระหว่างการใช้หลักสูตร เป็นการประเมินการนำหลักสูตรไปใช้ และระยะหลังการใช้หลักสูตรเป็นการประเมินหลักสูตรทั้งระบบ

3. การนำผลการประเมินไปใช้

ผลที่ได้จากการประเมิน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ดังนี้ (สุมิตร คุณานุกร, 2518)

1. ช่วยให้ความมุ่งหมายของหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของการสอนกระจ่างขึ้น
2. ช่วยส่งเสริมการสอนในโรงเรียนให้ดีขึ้น ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะมีลักษณะเป็นผลสะท้อนไปสู่การปรับปรุงหลักสูตรและการสอน
3. ช่วยส่งเสริมการเรียนของนักเรียน
4. เป็นข้อมูลในการแนะแนวของครู
5. ช่วยในการสื่อสารระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครองเกี่ยวกับการเรียนของนักเรียน

3. การนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การนำหลักสูตรที่ได้จัดทำขึ้นไปสู่การปฏิบัติในโรงเรียน เพื่อให้บังเกิดผลกับผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในหลักสูตร ดังนั้น การนำหลักสูตรไปใช้จึงถือเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญยิ่งในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ซึ่งในการนำหลักสูตรไปใช้นั้นประกอบด้วยงานหลักที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 งาน ได้แก่ งานบริหารและบริการหลักสูตร และงานสอน ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละงานดังนี้

3.1 การบริหารและบริการหลักสูตร

แอล เอ แวนไดค์ (L.A. Vandyke, 1964) กล่าวว่า การบริหารหลักสูตร คือ การดำเนินงานด้านกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งนโยบายและวิธีการดำเนินงานจะต้องประกอบด้วยเป้าหมายที่สำคัญ มีการวางแผนการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

ซึ่งในการบริหารหลักสูตรนั้นมีกิจกรรมที่สำคัญ ดังนี้

3.1.1 การเตรียมบุคลากร

การเตรียมบุคลากรเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการนำหลักสูตรไปใช้ เพราะถ้าหากบุคลากรมีความเข้าใจหลักสูตรอย่างชัดเจนก็จะทำให้การนำหลักสูตรไปใช้ประสบผลสำเร็จ เพราะกระบวนการนำหลักสูตรไปใช้เป็นหัวใจของการพัฒนาหลักสูตร (วิชัย ดิสสระ, 2535) การใช้หลักสูตรจะมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถของครู การเตรียมครูผู้สอนจะต้องคัดเลือกให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ความสนใจ ความถนัด และประสบการณ์

ซำรง บัวศรี (2532) กล่าวถึง การเตรียมครูหรือผู้สอนไว้ดังนี้ ครูหรือผู้สอนนับได้ว่าเป็นบุคคลสำคัญที่สุดที่จะทำให้การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว เพราะเป็นผู้นำเอาหลักสูตรไปใช้ในห้องเรียนกับผู้เรียนจริงๆ ดังนั้น ก่อนที่จะนำหลักสูตรไปใช้ผู้ที่รับผิดชอบจะต้องเตรียมครูให้พร้อม ทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร ทักษะในการใช้หลักสูตร

สังต์ อุทรานันท์ (2527) กล่าวว่า การเตรียมบุคลากรเพื่อการใช้หลักสูตรใหม่อาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น การประชุมชี้แจง การอบรม การประชุมสัมมนา การเผยแพร่ทางเอกสารและสื่อมวลชนชนิดต่างๆ

ผู้บริหารควรพิจารณาดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร หัวหน้าหมวดวิชา หัวหน้าฝ่าย และหัวหน้างาน ศึกษาหลักสูตร หรือดำเนินการให้มีการศึกษาเอกสารประกอบหลักสูตรที่กรมวิชาการจัดทำอย่างน้อย 27 รายการอย่างละเอียด เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดความรู้ ความคิด และตอบปัญหาข้อข้องใจแก่ครู อาจารย์ นักเรียน ผู้ปกครอง ตลอดจนชุมชนได้อย่างแจ่มแจ้ง

2. แต่งตั้งกรรมการวิชาการ เพื่อศึกษาปรัชญาการศึกษา นโยบายการจัดการศึกษา หลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร วางแผนกำหนดแนวปฏิบัติการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

3. แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น ความถนัดและความสนใจ และความสามารถของนักเรียน

4. จัดให้มีการสัมมนาครูอาจารย์ให้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องหลักสูตร และจัดประชุมปฏิบัติการทำแผนการสอนที่มุ่งเน้นการสอนทักษะกระบวนการและการทำงานเป็นกลุ่ม

5. สืบหา วุฒิ ความรู้ ความสามารถพิเศษของครูอาจารย์ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับกำหนดรายวิชาที่จะเปิดสอน โดยเฉพาะวิชาเลือกเสรีและกิจกรรม

6. ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรฝึกอบรมครูงานศึกษาต่อ

7. ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูอาจารย์ทุกคนเข้าใจงานแนะแนวให้คำปรึกษาหารือแก่นักเรียน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านต่าง ๆ ของนักเรียน

8. ดำเนินการใดๆ ให้ครูอาจารย์มีโอกาสร่วมกันวางแผน ปฏิบัติงาน และประเมินผลเกี่ยวกับวิธีสอนการจัดทำ จัดหา และพัฒนาสื่อการเรียนการสอน

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การจัดเตรียมบุคลากรเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง โดยทั้งผู้บริหารโรงเรียน ครูหัวหน้าวิชาการระดับประถมและผู้สอนควรร่วมกันวางแผนการจัดเตรียมดังกล่าว โดยการสำรวจข้อมูลด้านความพร้อม วุฒิการศึกษา ความสามารถพิเศษ ควรจะพิจารณาจาก วุฒิความรู้ ความสามารถ ความสนใจ ทักษะและประสบการณ์ของครูผู้สอนเพื่อจัดแบ่งรายวิชา จำนวนคาบเวลาที่สอนให้เหมาะสม เพราะความพร้อมด้านบุคลากรของโรงเรียนมีความสำคัญอย่างมากในการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนควรจะต้องมีครูเพื่อทำการสอนอย่างเพียงพอและสอดคล้องกับจำนวนนักเรียน

3.1.2 การจัดครูเข้าสอน

การจัดครูเข้าสอน ควรจะคำนึงถึงการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยยึดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นหลัก พยายามจัดครูที่จะจัดประสบการณ์ให้เด็กได้เรียนรู้ครบถ้วนตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นสำคัญ

สุลี พรหมสาขา ณ สกลนคร (2525) ได้จำแนกวิธีการจัดครูเข้าสอนในชั้นประถมศึกษาโดยทั่วไปคือ

1. จัดแบบครูสอนประจำชั้น (Self-Contained Classroom) คือ ครูคนหนึ่งจะได้มอบหมายให้สอนทุกวิชาในชั้นที่รับผิดชอบ การสอนแบบนี้ครูจะอยู่กับนักเรียนในชั้นที่รับผิดชอบทั้งวัน ได้รู้จักนักเรียนแต่ละคนเป็นอย่างดีแก่การพัฒนาพฤติกรรม ซึ่งการสอนแบบนี้มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีคือครูสามารถสอนให้เด็กเห็นความสัมพันธ์กันในระหว่างวิชาและง่ายแก่การจัดกิจกรรม เพราะอาจยืดหยุ่นได้ จะใช้เวลาหลายคาบติดต่อกันออกไปศึกษา

นอกสถานที่ได้ ข้อเสียคือครูต้องเตรียมตัวมากเพราะสอนหลายวิชา ครูไม่สามารถมีความรู้เป็น
 อย่างดีในทุกวิชาได้และนักเรียนไม่ค่อยมีประสบการณ์กับครูคนอื่นๆ จำเจอยู่กับครูคนเดียว

2. จัดแบบครูสอนประจำวิชา (Departmentalization) คือการจัดครูผู้สอน
 ประจำวิชาเป็นการจัดสายงานทางวิชาการของโรงเรียน โดยแบ่งหมวดวิชาตามลักษณะวิชาของ
 หลักสูตร ครูประจำวิชาจะสอนเฉพาะวิชาที่ตนถนัด หรือสาขาวิชาที่เรียนมา ครูประจำวิชาจะ
 เป็นครูประจำชั้นด้วยก็ได้ แต่จะสอนเฉพาะที่ตนรับผิดชอบในชั้นหรือระดับชั้นหรือต่างระดับก็ได้
 วิธีจัดแบบนี้แก้ปัญหาเด็กได้พบครูคนเดียว และต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้สึกในสาขาวิชา

3.1.3 การจัดตารางสอน

สันต์ ธรรมบำรุง (2527) ได้ให้ความหมายของการจัดตารางสอนว่า คือ
 การกำหนดวิชาและเวลาที่จะใช้เรียนโดยละเอียดประจำวันตลอดสัปดาห์

หลักของการจัดตารางสอนจะต้องคำนึงถึง การเรียนรู้วิชาต่างๆ ในการใช้
 เวลาเท่าๆ กัน ระดับของความยากง่าย ของการเรียนรู้ก็ย่อมแตกต่างกัน นอกจากนี้ช่วงการ
 เรียนรู้จะต้องเป็นไป เพื่อส่งเสริม พัฒนาผู้เรียน เหมาะสมกับวัย และความสามารถของผู้เรียน
 รวมถึงอัตราเวลาเรียนในแต่ละภาคเรียน ตลอดจนชั่วโมงสอนของครู สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะต้องจัด
 ทำให้เกิดการสมดุลและเหมาะสม เช่น การใช้อาคารสถานที่ ห้องเรียน โรงฝึกงาน ห้องทดลอง
 จะต้องมีคนใช้ตลอดเวลา จึงจะถือว่าการใช้อาคารสถานที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3.1.4 การจัดงบประมาณ

การจัดงบประมาณ คือ การจัดสรรงบประมาณในรูปของการวางแผนการเงิน
 การควบคุมการเงิน ซึ่งงบประมาณการเงินของโรงเรียนนั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ดังที่
 สมศักดิ์ ศรีมาโนชน (อ้างใน วิทยา คู่วิรัตน์, 2530) กล่าวไว้ดังนี้

1. เงินงบประมาณ คือ เงินที่รัฐบาลจัดสรรให้เพื่อใช้ในกิจกรรมดำเนินงาน
 ของโรงเรียนโดยเฉพาะ เช่น เงินเดือน ค่าจ้างประจำ ค่าพัสดุ ค่าครุภัณฑ์ ค่าที่ดินและสิ่ง
 ก่อสร้าง ค่าใช้สอย ค่าตอบแทน เป็นต้น เงินงบประมาณมักไม่ค่อยมีปัญหา เพราะมีขั้นตอน
 ในการปฏิบัติไม่สลับซับซ้อน และนอกจากนั้นมีระเบียบการใช้จ่ายรัดกุมดี ง่ายต่อการควบคุม

2. เงินนอกงบประมาณได้แก่ เงินประเภทต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 เงินบำรุงการศึกษา

2.2 เงินค่าภาคปฏิบัติ

2.3 เงินบำรุงลูกเสือ-เนตรนารี

2.4 เงินรายรับอื่นๆ

3.1.5 การจัดอาคารสถานที่

อาคารสถานที่เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอนทั้งการสอนทฤษฎีและการปฏิบัติเพื่อฝึกทักษะการปฏิบัติงาน และให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนการสร้างลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ถูกต้อง การจัดสถานที่ที่ใช้สอนจึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่จะต้องร่วมกันจัดและปรับปรุงสถานที่ให้สนองและสอดคล้องตามหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสัมผัสกับสถานที่ที่คล้ายคลึงกับการปฏิบัติงานจริง รวมทั้งมีขนาดเหมาะสมกับจำนวน ผู้เรียน โดยควรจัดประสบการณ์ สภาพความพร้อม ความปลอดภัยที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ในการจัดเตรียมสถานที่และบรรยากาศควรเอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งจะมีสภาพและบรรยากาศที่แตกต่างกันไปตามธรรมชาติของแต่ละวิชา

3.1.6 การจัดบริการวัสดุหลักสูตร

วัสดุหลักสูตรเป็นสิ่งที่ผู้มีหน้าที่ในการพัฒนาหลักสูตรได้จัดทำ หรือจัดหา มาเพื่อช่วยให้ผู้ใช้หลักสูตรสามารถใช้หลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัสดุหลักสูตรมีความสำคัญมากไม่เพียงแต่จะช่วยให้ผู้สอน ผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรเข้าใจหลักสูตรดีขึ้นเท่านั้น แต่ยังช่วยในด้านอื่นๆ ด้วยหลายด้าน เป็นต้นว่า ช่วยในการสอน ช่วยในการประเมินผล ช่วยในการบริหารงาน หลักสูตร และช่วยในการนิเทศการศึกษา ประโยชน์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ช่วยให้การปฏิบัติงานของทุกฝ่ายดำเนินไปอย่างราบรื่น เพราะมีความเข้าใจเรื่องต่างๆ ตรงกัน

วัสดุหลักสูตรมีหลายประเภท ได้แก่ สิ่งพิมพ์ เช่น คู่มือหลักสูตร คำแนะนำในการสอน คู่มือการประเมินผลการเรียนรู้ วัสดุหลักสูตร นอกจากนี้อาจเป็นในรูปของแผ่นภาพ แผนภูมิ แถบบันทึกเสียง แถบบันทึกเสียงและภาพ สไลด์และภาพยนตร์ สิ่งสำคัญก็คือ ไม่ว่าจะอยู่ในประเภทใด วัสดุหลักสูตรนั้นๆ จะต้องมีจุดประสงค์อย่างเดียวกันคือ ช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจ และมีทักษะในการใช้หลักสูตรดีขึ้น

3.1.7 การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร

การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรถือว่ามีความสำคัญมากเพราะจะทำให้ทราบถึงสภาพของการดำเนินงานการใช้หลักสูตรว่ามีปัญหาใดที่ต้องปรับปรุงแก้ไข

อาดัมส์และดิกกี (Adams and Dickey, 1966) กล่าวถึงความมุ่งหมายของการนิเทศไว้ ดังนี้

1. เพื่อช่วยให้ครูค้นหาและรู้วิธีทำงานด้วยตนเอง
2. เพื่อช่วยให้ครูรู้จักจำแนกและวิเคราะห์ปัญหาของตนเองโดยช่วยให้ครูรู้ถึงปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ และค้นหาวิธีการที่จะแก้ปัญหาเหล่านั้น

- การสอนได้
3. เพื่อช่วยให้ครูรู้สึกมั่นคงในอาชีพ
  4. เพื่อช่วยให้ครูคุ้นเคยกับแหล่งวิทยาการและสามารถนำไปใช้ในการเรียน
  5. ช่วยเผยแพร่ให้ชุมชนเข้าใจถึงแผนการศึกษาของโรงเรียนและให้การสนับสนุนโรงเรียน
  6. ช่วยให้ครูเข้าใจถึงปรัชญาและความต้องการของการศึกษา

ซึ่งการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรเป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยปรับปรุงการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร การติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรจะช่วยให้การนิเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้การใช้หลักสูตรดำเนินไปด้วยดีและประสบความสำเร็จ ด้วยความมุ่งหวังว่า การนิเทศติดตามจะช่วยกระตุ้น ผลักดัน ให้การใช้หลักสูตรในระดับปฏิบัติการเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา และผู้ปฏิบัติงานมีขวัญกำลังใจที่จะพัฒนาการใช้หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป ด้วยเทคนิควิธีการต่างๆ หลายประการ เช่น

- การประชุมอบรมชี้แจงการใช้หลักสูตร
- การประชุมวางแผนการสอน
- การสังเกตการสอน
- การเยี่ยมห้องเรียนขณะทำการสอน
- การจัดสัมมนาการใช้หลักสูตร ระหว่างกลุ่มโรงเรียน

3.1.8 การประชาสัมพันธ์หลักสูตร

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2535) ได้กล่าวถึง การประชาสัมพันธ์หลักสูตรไว้ว่า การใช้หลักสูตรใหม่จะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการประชาสัมพันธ์หลักสูตรส่วนหนึ่งด้วย การเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร และการยอมรับหลักสูตรใหม่นั้นจะต้องกระทำการประชาสัมพันธ์ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบเป็นระยะ สื่อที่ใช้ในการแนะนำหลักสูตรมีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมายของการใช้หลักสูตร เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เอกสารแผ่นพิมพ์ สิ่งเหล่านี้สามารถใช้กับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรโดยทั่วไป ส่วนคณะครูนั้นควรจะได้มีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการและผู้ปกครองนั้นควรจะได้มีการประชุมชี้แจง เป็นต้น

กรมวิชาการ (2535) ได้กล่าวถึง การประชาสัมพันธ์หลักสูตรว่า การประชาสัมพันธ์หลักสูตรนับเป็นกระบวนการที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการบริหารหลักสูตร ซึ่งจะขาดเสียไม่ได้ เพราะการประชาสัมพันธ์หลักสูตรเป็นวิธีการสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ทุกๆ ฝ่ายจะได้ทราบว่าหลักสูตรที่ใช้ควรปรับจุดไหนบ้าง มีจุดเน้นอย่างไรและมีวิธีปฏิบัติในการใช้หลักสูตรอย่างไร

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าการประชาสัมพันธ์หลักสูตรเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนจะต้องดำเนินการ เพื่อทำความเข้าใจให้ผู้เกี่ยวข้องทราบเกี่ยวกับหลักสูตรที่นำมาจัดในโรงเรียนและการประชาสัมพันธ์หลักสูตรมีส่วนสำคัญต่อการจัดหลักสูตรในโรงเรียนว่าจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดด้วย จึงเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือซึ่งในระดับโรงเรียนนั้น การประชาสัมพันธ์หลักสูตรเป็นการสะท้อนถึงการพัฒนาโรงเรียนและยังสร้างความศรัทธาความเชื่อถือของผู้ปกครองที่มีต่อโรงเรียน ซึ่งส่งผลต่อการสนับสนุนปัจจัยต่างๆ ของผู้ปกครองที่ให้ทางโรงเรียน

3.2 การสอน

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) กล่าวว่าว่าการสอนเป็นการนำหลักสูตรที่วางแผนไว้ไปสู่การสอนซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของครูผู้สอนที่จะทำให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามที่ได้ระบุไว้ในหลักสูตร

3.2.1 การจัดทำแผนการสอน

การจัดทำแผนการสอนมีประโยชน์ต่อครูในการจัดการเรียนการสอนให้เป็นที่ไปตามขั้นตอนและมีประสิทธิภาพ ซึ่ง ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) มีความคิดเห็นว่าการวางแผนการสอนเป็นการเตรียมการสอนวิชาใดวิชาหนึ่งล่วงหน้า โดยวิเคราะห์หลักสูตรและเอกสารหลักสูตรต่างๆ แล้วนำมาสร้างเป็นกำหนดการสอนและแผนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

การจัดทำแผนการสอนที่ดีต้องอาศัยข้อมูลต่างๆ เช่น การวิเคราะห์เนื้อหา ความคิดรวบยอด จุดประสงค์ กิจกรรมการเรียน สื่อการสอน และการประเมินผล ดังนั้นครูควรหาความรู้เกี่ยวกับข้อมูลนั้นๆ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำแผนการสอนที่ดี ซึ่ง บำรุง กลัดเจริญ และ ฉวีวรรณ กิณางค์ (อ้างใน สุนิสา กาญจนนิยม, 2539) กล่าวถึง การปฏิบัติในการจัดทำแผนการสอน ดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตร โดยเริ่มจากหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างของหลักสูตรและรายละเอียดของหลักสูตรในกลุ่มวิชา โดยทำความเข้าใจในสิ่งที่จะต้องสอนเพื่อจะได้พบขอบข่ายของกิจกรรมและประสบการณ์ต่างๆ ที่ครูจะต้องจัดให้นักเรียน

2. ศึกษาเอกสารหลักสูตรอื่นๆ เช่น แผนการสอน คู่มือครู หนังสือเรียน แบบฝึกหัด ตลอดจนสื่อการเรียนการสอน เพราะเอกสารเหล่านี้มีความสมบูรณ์กว่าตัวหลักสูตร ครูจะต้องศึกษาเอกสารเหล่านี้ให้เข้าใจ เพื่อที่จะวางแผนการเรียนการสอนได้ถูกต้องเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

3. ศึกษาวิธีวัดผลและการประเมินผลการเรียน ตลอดจนการใช้แบบฟอร์มต่างๆ ตามหลักสูตร ทำความเข้าใจอย่างละเอียด เพื่อสามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง

สำหรับแนวทางการวางแผนการสอน อาจทำได้ 2 แนว (สุพิน บุญชูวงศ์, 2535) คือ การวางแผนระยะยาวและการวางแผนระยะสั้น

1. การวางแผนระยะยาว หมายถึง การวางแผนการสอนที่ยึดหน่วยการสอนซึ่งครอบคลุมเนื้อหาสาระค่อนข้างกว้าง ต้องใช้เวลาสอนเป็นสัปดาห์ หรือเป็นเดือน เป็นภาคเรียนและเป็นปี โดยทำเป็นโครงการสอนหรือเรียกว่า กำหนดการสอน

2. การวางแผนระยะสั้น หมายถึง การวางแผนการสอนของบทเรียนแต่ละเรื่องให้เป็นไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ซึ่งอาจเรียกว่าบันทึกการสอนหรือแผนการสอนก็ได้

3.2.2 วิธีสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่สุดของการนำหลักสูตรไปใช้ เพราะหลักสูตรจะบรรลุผลเพียงใดขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน ซึ่งทั้งผู้สอนและผู้เรียนจะต้องดำเนินการร่วมกัน

วิธีสอน

สุรางค์ สากร (2537) กล่าวว่า วิธีสอนคือ การจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เหมาะสมให้แก่แก่นักเรียน เพื่อให้แก่นักเรียนเกิดการพัฒนาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา โดยมีครูเป็นผู้จัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ง่ายและน่าสนใจให้กับแก่นักเรียน ซึ่งได้ฝึกความรับผิดชอบ รู้จักคิด รู้วิธีเรียนและวิธีทำงานให้แก่แก่นักเรียนซึ่งได้แบ่งวิธีสอนเป็น 3 แบบ ได้แก่

1. วิธีสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Centred Method) เป็นวิธีสอนที่ครูมีบทบาทแต่เพียงผู้เดียว เริ่มตั้งแต่ตั้งจุดมุ่งหมายในการเรียน วางแผนการสอน จัดหาวัสดุและสื่อการเรียน ตลอดจนทำกิจกรรมต่างๆ โดยนักเรียนมีส่วนร่วมน้อยมากวิธีสอนแบบนี้ ได้แก่ การสอนแบบบรรยาย (Lecture Method) การสาธิต (Demonstration Method) เป็นต้น

2. วิธีสอนโดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Centred Method) เป็นวิธีสอนที่นักเรียนมีบทบาทมากขึ้นโดยมีโอกาสตั้งจุดมุ่งหมาย มีส่วนร่วมในกิจกรรมเลือกกิจกรรม และวัสดุสื่อการเรียนเอง ส่วนครูลดบทบาทลง โดยทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ (Facilitater) วิธีสอนแบบนี้ได้แก่การปฏิบัติการทดลอง การศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น

3. วิธีสอนที่ยึดความร่วมมือของกลุ่ม (Cooperative Group Method) เป็นวิธีสอนที่นับว่าเป็นเรื่องใหม่ในวงการสอน เน้นการทำงานที่ใช้บทบาทของสมาชิกในกลุ่ม และมีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยเน้นการปฏิบัติการแก้ปัญหามากกว่าการสอนเนื้อหา วิธีสอนแบบนี้ ได้แก่ กระบวนการกลุ่ม (Group Dynamics) การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) เป็นต้น

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ภิญโญ สาร (2523) กล่าวถึง องค์ประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนว่ามีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 3 อย่าง คือ เทคนิควิธีสอน การใช้สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนและการวัดและประเมินผลการเรียน

มานิต จิตตเกษม (2527) ได้เสนอแนะถึงสิ่งที่ครูผู้สอนควรจะต้องเตรียมก่อนการจัดการเรียนการสอน คือ

1. ศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงเจตนารมณ์ จุดหมาย หลักการ โครงสร้าง ตลอดจนรายละเอียดในรายวิชาที่จะสอน
2. ศึกษาเอกสารประกอบหลักสูตร เช่น คู่มือครู หนังสือเรียน แผนการสอน สื่อ และอุปกรณ์การเรียนการสอน ซึ่งจะช่วยให้ครูจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้ดียิ่งขึ้น
3. ศึกษากฎ ระเบียบ และวิธีการวัดและประเมินผลการเรียน ตลอดจนจัดเตรียมแบบฟอร์มต่างๆ ที่จะต้องใช้จนสามารถปฏิบัติได้
4. จัดทำกำหนดการสอน ตารางสอน เป็นการวางแผนการสอนระยะเวลาตลอดปีการศึกษา และกำหนดเนื้อหาของรายวิชา ตามระยะเวลาที่หลักสูตรและแผนการสอนกำหนด
5. จัดทำบันทึกการสอนย่อย เพื่อใช้สอนแต่ละครั้งเป็นการวางแผนการสอนระยะสั้นเป็นรายวันและรายคาบ

สงบ ลักษณะ (2534) กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จจะต้องจัดให้สอดคล้องกับหลักการ จุดหมายและโครงสร้างของหลักสูตร

ในส่วนของการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรง กรมวิชาการ (2535) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของครู ดังต่อไปนี้

1. จัดให้ครูได้ศึกษาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร เพื่อเตรียมการสอนและจัดการเรียนการสอนได้อย่างถูกต้อง และสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น
2. สนับสนุนให้ครูใช้วิธีการสอนแบบต่างๆ ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ ลักษณะเนื้อหาวิชา ตลอดจนพัฒนาการของเด็ก
3. จัดโรงเรียนให้มีบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนการสอน และสร้างเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นแก่นักเรียน
4. ส่งเสริมให้มีการผลิตและการใช้อุปกรณ์การสอน โดยพยายามให้มีการใช้วัสดุท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด

5. สนับสนุนให้มีการสอนซ่อมเสริม เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางการเรียน
6. กระตุ้นให้ครูเอาใจใส่ต่อการสอนด้วยวิธีการต่างๆ และดูแลให้มีการปรับปรุงการสอนของครูให้เป็นไปตามแนวทางที่หลักสูตรกำหนด เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร
7. สนับสนุนให้ครูนำเทคนิควิธีการสอนใหม่ๆ มาใช้พัฒนาการเรียนการสอน
8. จัดให้มีการประชุมครูเพื่อวางแผนร่วมกันในการแก้ปัญหาและปรับปรุงการเรียนการสอน
9. ส่งเสริมให้ครูได้รับความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชั้นเรียน
10. พยายามลดกิจกรรมอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เพื่อให้ครูได้มีเวลาทำการสอนได้เต็มที่

ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรยึดหยุ่นตามสภาพและเหตุการณ์ความสนใจของผู้เรียน ครูผู้สอนควรพิจารณาเลือกใช้เทคนิคการสอนแบบต่างๆ หลากๆ วิธีผสมผสานกัน เช่น ใช้วิธีการบรรยายสอดแทรกไปพร้อมกับวิธีการฝึกปฏิบัติ ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีครูควรยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คำนึงถึงโอกาสที่จะได้เรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเพื่อส่งเสริมและเตรียมผู้เรียนออกไปสู่สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงของความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในอนาคต

3.2.3 การพัฒนาและใช้สื่อการเรียนการสอน

สื่อการสอนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอนของครู การนำหลักสูตรไปสู่การสอนเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างชัดเจนและบังเกิดผลนั้น สื่อการสอนมีส่วนอย่างมากในการกระตุ้น ส่งเสริม และสนับสนุนความสนใจของผู้เรียนต่อเนื้อหาต่างๆ ในการพัฒนาสื่อและการใช้สื่อการสอนนั้นได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นดังนี้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) กล่าวถึงสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนว่า คือ วัสดุอุปกรณ์และกิจกรรมที่ครูและนักเรียนใช้ร่วมกับการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ และเป็นสิ่งจะเอื้อต่อการศึกษาลำเรียนของนักเรียน คือ ช่วยให้ความรู้ ทักษะ ทศนคติ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์

สื่อการเรียนการสอนนั้นมีมากมายหลายชนิด ผู้สอนต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับการใช้และสภาพการณ์นั้น ซึ่ง จำเนียร ศิลปวานิช (2538) ได้เสนอแนะหลักในการเลือกสื่อการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. เลือกให้เหมาะสมกับระดับชั้นและวุฒิภาวะ ความสนใจ และความสามารถ
2. -เลือกสื่อการสอนที่จะช่วยให้การสอนเป็นไปตามวัตถุประสงค์
3. -เลือกสื่อการสอนที่ดึงดูดความสนใจของผู้เรียน
4. เลือกสื่อการสอนที่มีเนื้อหาถูกต้องแน่นอนและเป็นจริง
5. เลือกสื่อการสอนที่เหมาะสมกับเรื่องที่จะสอน
6. เลือกสื่อการสอนที่จะให้ประสบการณ์ในการเรียนตามที่ต้องการ
7. เลือกสื่อการสอนที่จะทำให้ให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น
8. เลือกสื่อการสอนที่ช่วยเสริมสร้างเจตคติที่ดีแก่นักเรียน
9. เลือกสื่อการสอนที่ช่วยเพิ่มทักษะให้แก่ผู้เรียน
10. เลือกสื่อการสอนที่มีคุณค่าทางวิชาการและใช้ประกอบการสอนได้เป็นเวลานาน
11. เลือกสื่อการสอนที่มีความยาวพอเหมาะ
12. เลือกสื่อการสอนที่ไม่ทำให้เสียเวลาในการใช้นานเกินไป
13. เลือกสื่อการสอนให้เหมาะสมกับเวลาและสถานที่
14. เลือกสื่อการสอนให้พอควร ไม่ใช่อย่างหนึ่งมากเกินไปหรือใช้โดยตลอดควรมีช่องว่างให้นักเรียนได้ติดตาม ได้คิดหรือเกิดจินตนาการบ้าง

3.2.4 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

ซวาล แพรัตนกุล (2518) กล่าวว่า การวัดผล หมายถึงขบวนการใดๆ ที่จะได้มาซึ่งจำนวนหนึ่ง อันมีความหมายแทนขนาด สมรรถภาพ ที่นักเรียนผู้นั้นมีอยู่ในตัวตนถ้าใช้แบบทดสอบเป็นเครื่องกระตุ้นก็คือเอาจำนวนผลงานที่นักเรียนแสดงปฏิกิริยาได้ตอบออกมาเป็นเครื่องบ่งชี้บอกว่าเขามีสมรรถภาพในเรื่องนั้น ๆ ปานใด

การประเมินผล หมายถึง การนำเอาข้อมูลหรือผลต่างที่ได้จากการวัดประเมินค่า หรือตีความอีกชั้นหนึ่ง

พจน์ สะเพียรชัย (อ้างใน สักการะ อารมณฺ์เย็น, 2539) ได้จำแนกวิธีการวัดและประเมินผล ออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การวัดวิธีการ กระบวนการ และแนวปฏิบัติ
2. การวัดหรือประเมินผลงานขั้นสุดท้าย

3. การวัดเจตคติหรือคุณภาพทางจิตใจของผู้เรียนที่มีต่อการทำงาน เช่น ความอดทน ความวิริยะอุตสาหะ ความเพียรพยายาม ระเบียบในการทำงาน เป็นต้น

ในการวัดและประเมินผลระดับประถมศึกษาจะต้องปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการวัดและประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

สำหรับการวัดและประเมินผล จะขอเสนอเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. วิธีการวัดและประเมินผล

วิธีการวัดและการประเมินผล อาจใช้วิธีดังนี้

1. การสังเกต
2. การสัมภาษณ์
3. การสอบถาม
4. การทดสอบ
5. ข้อมูลจากการจัดบันทึกด้วยวิธีอื่น

2. ช่วงระยะเวลาของการประเมิน

การประเมินผลการเรียนแบ่งออกเป็น 3 ระยะดังนี้

1. การประเมินผลการเรียน (Placement Evaluation) การประเมินส่วนนี้มุ่งหาข้อมูลเพื่อตอบคำถามว่า ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานตลอดจนความพร้อมด้านอื่นๆ อยู่ในสภาพที่จะสามารถเริ่มบทเรียนใหม่ได้หรือไม่

2. การประเมินผลระหว่างเรียน (Formative Evaluation) การประเมินส่วนนี้มุ่งหาข้อมูลเพื่อตอบคำถามว่า ผู้เรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนมากน้อยเพียงใด มีปัญหาในการเรียนการสอนอย่างไรบ้าง

3. การประเมินสรุปผลการเรียน (Summative Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อตัดสินความสามารถของผู้เรียนแต่ละคนว่ามีความรู้ระดับใด ควรสอบผ่านหรือไม่ผ่าน

ตามระเบียบการประเมินผลการเรียน หมวดที่ 2 มีข้อกำหนดที่สอดคล้องกับแนวการประเมินผลการเรียนดังนี้

1. ก่อนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้สอนจะต้องประเมินผลก่อนเรียนเพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานและทักษะเบื้องต้นของนักเรียน

2. ระหว่างภาคเรียนให้ผู้สอนประเมินผลการเรียนของนักเรียนเป็นระยะๆ ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นไว้ในสมุดประจำชั้น เพื่อพัฒนาการเรียนของนักเรียนและเพื่อประเมินผลการผ่านจุดประสงค์

3. เมื่อถึงปลายภาคเรียน หลังจากจบกระบวนการเรียนการสอนทุกกิจกรรมแล้ว ให้มีการประเมินผลการเรียนปลายภาค โดยให้เลือกประเมินเฉพาะจุดประสงค์ที่สำคัญ ให้ครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย ทักษะพิสัยและเน้นกระบวนการ เพื่อตรวจสอบความรู้ความสามารถตามที่กำหนดไว้ในภาคเรียนนั้น

4. ภูมิปัญญาชาวบ้าน

4.1 ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นคำที่มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย เป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากผู้รู้หรือผู้มีประสบการณ์ ซึ่งเรียกว่าปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น ซึ่งมีผู้ให้คำจำกัดความของภูมิปัญญาชาวบ้านในลักษณะต่าง ๆ กัน ดังนี้

สามารถ จันทรสุรย์ (2536) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินวิถีชีวิตในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

กรมวิชาการ (2538) ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านว่าเป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต วิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาชาวบ้านจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา

รัตนะ บัวสนธ์ (2535) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง กระบวนทัศน์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลก และสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนทัศน์ดังกล่าวจะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติ จารีต ประเพณี ที่ได้รับการถ่ายทอด สั่งสอน และปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับปรนเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของในส่วนที่เป็นชุมชน และปัจเจกบุคคล

ฉลาดชาย สมิตานนท์ (อ้างถึงใน พิสิฐ นาครำไพ, 2537) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ สติปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้สะสมถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนาน ของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งได้ทำหน้าที่ชี้แนะว่าการจะใช้ชีวิตอย่างไรและถาวรกับธรรมชาติรอบตัวนั้นทำอย่างไร .ซึ่งในที่สุดแล้วภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งอาจถูกยกระดับให้หมายถึงอุดมการณ์ของการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ทั้งที่มีชีวิต สัตว์ พืช และมนุษย์ด้วยกันเอง ตลอดจนสิ่งที่ไม่มีชีวิตรอบข้าง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) กล่าวถึงภูมิปัญญาไทยว่าเป็นองค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทยที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับแต่ง และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และเหมาะสมกับยุคสมัย

ประเวศ วะสี (2536) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ เพราะฉะนั้นจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอก ซึ่งลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นคือมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน มีความเป็นบูรณาการสูงทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง อีกทั้งยังเน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ จึงมีความเคารพผู้อาวุโส ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า

จากความหมายดังกล่าว อาจสรุปได้ว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง องค์ความรู้ หรือสิ่งที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งได้ผ่านการคิดค้น และปรับปรุง เปลี่ยนแปลง จนได้แนวทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพสังคม เป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลทั่วไป ถือเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา

4.2 ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้น แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาแก้ปัญหา เป็นทั้งสติปัญญาและองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ดังนั้นจึงมีความครอบคลุมเนื้อหาสาระ และแนวทางดำเนินชีวิตในวงกว้าง ซึ่งภูมิปัญญาชาวบ้านนี้ประกอบไปด้วยองค์ความรู้ในหลายวิชา ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้จำแนกไว้ รวม 10 สาขา ดังนี้

1. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนามนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหา การเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัดและเป็นธรรมอันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

3. สาขาการแพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

4. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ พัฒนา และใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

5. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในด้านบริหารจัดการด้านการสะสมและบริการกองทุนและธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน

6. สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

7. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะ สาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

8. สาขาการจัดการ หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ทั้งขององค์กรชุมชน องค์กรทางสังคมอื่น ๆ ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน ระบบผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เป็นต้น กรณีของการจัดการศึกษาเรียนรู้ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาสาขาการจัดการที่มีความสำคัญ เพราะการจัดการศึกษาเรียนรู้ที่ดี หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ พัฒนาและถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยที่มีประสิทธิผล

9. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษา ทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

10. สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้หลักธรรม คำสอนทางศาสนาความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักธรรมทางศาสนา การบวชป่า การประยุกต์ประเพณี บุญประเพณีข้าว เป็นต้น

นิสิตภาควิชาบริหารการศึกษา สาขาเทคนิคการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2534) ได้จัดกลุ่มภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นเรื่องเกี่ยวกับคติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์แห่งความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา

กลุ่มที่ 2 เป็นเรื่องของศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

กลุ่มที่ 3 เป็นเรื่องของการประกอบอาชีพ ในแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับสมัย

กลุ่มที่ 4 เป็นเรื่องของแนวความคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

รัตนะ บัวสนธ์ (2537) จำแนกภูมิปัญญาชาวบ้านเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ โดยพิจารณาจากการจัดระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. ภูมิปัญญาที่เกิดจากการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งหมายถึงการที่คน (ในชุมชนท้องถิ่น) จัดวางอธิบายตนเองกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติในลักษณะการพึ่งพาให้ความเคารพ และสอดคล้องสมดุโดยแสดงออกให้เห็นได้ในด้านความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ

2. ภูมิปัญญาที่เกิดจากการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับงาน หมายถึง การที่คนประพฤติ ปฏิบัติตัวทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นได้ในรูปของคำสอน ปทัสถาน วิถีประชาของชุมชน

3. ภูมิปัญญาที่เกิดจากการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับการทำมาหากิน ซึ่งได้แก่การประกอบอาชีพ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการดำรงชีพ อาทิจการทำเกษตรแบบผสมผสาน วนเกษตร การรักษาโรค การใช้แหล่งน้ำ การรักษาป่าไม้ของชุมชน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปแล้วภูมิปัญญาชาวบ้าน สามารถจำแนกได้เป็น 4 ประเภทคือ

1. ภูมิปัญญาด้านคติ ความคิด ความเชื่อ
2. ภูมิปัญญาด้านศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี
3. ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น
4. ภูมิปัญญาด้านแนวคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีชาวบ้าน

4.3 การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการศึกษา

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ชีวิตของคนในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับท้องถิ่น การนำภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ จึงเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับท้องถิ่น และใกล้ชิดกับตัวผู้เรียนด้วย และจะมีผลทำให้การเรียนรู้ที่มีความหมายกับผู้เรียนมากขึ้น ทั้งนี้เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับตัวผู้เรียน

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการศึกษา หมายถึง มาตรการที่จะนำภูมิปัญญาชาวบ้านไปถ่ายทอดไว้ในหลักสูตรกลางหรือหลักสูตรท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างเนื้อหาสาระเกี่ยวกับภูมิปัญญาสากลเป็นสำคัญ เพื่อให้นักเรียนและนักศึกษาทุกระดับได้เรียนรู้คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทย ควบคู่ไปกับภูมิปัญญาสากล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

ในปัจจุบันได้มีหน่วยงานและสถาบันการศึกษา พยายามนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาสู่การศึกษาในระบบมากขึ้น โดยมีความเชื่อว่าการจัดการศึกษาไม่สามารถแยกไปจากท้องถิ่น เพราะการศึกษาจะต้องนำเอาประเด็นในท้องถิ่นนั้น ๆ มาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของตน สามารถทำให้เด็กที่จบการศึกษาออกไปมีสำนึกในความรับผิดชอบ และมีความสามารถที่จะสร้างสรรค์สังคมได้

อย่างไรก็ตามการนำภูมิปัญญาชาวบ้านเข้าสู่ระบบโรงเรียน ยังไม่บรรลุผลเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากปัญหา และอุปสรรคดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541)

1. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านเข้าสู่ระบบโรงเรียน ยังขาดนโยบายรองรับที่ชัดเจน เพื่อให้หน่วยงานและสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง ทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นได้มีความเชื่อมั่นและทราบทิศทางการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม
2. ผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่นขาดการยอมรับ และขาดการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในระดับโรงเรียน
3. การจัดการเรียนการสอน ยังไม่นำเอาประเด็นของท้องถิ่นมาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนเท่าที่ควร แม้ว่าหลักสูตรได้เปิดกว้างให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนได้ตามความเหมาะสม แต่ครูและผู้บริหารบางส่วน ยังไม่เข้าใจเนื้อหาของหลักสูตร และแนวทางนำหลักสูตรไปใช้เท่าที่ควร

4. การเรียนการสอนตามหลักสูตรในระบบการศึกษาแต่ละระดับยังไม่ได้คำนึงถึงสัดส่วนและความสมดุลระหว่างเนื้อหาสาระ เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากลเท่าที่ควร

5. หน่วยงาน และสถาบันการศึกษา ทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ยังไม่ได้จัดให้มีองค์กรที่รับผิดชอบ เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง เพื่อทำหน้าที่สนับสนุน และเชื่อมโยงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ระบบการศึกษา.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540) ได้สรุปแนวคิดในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านไปพัฒนาหลักสูตรไว้ 2 แนว ดังนี้คือ

1. โรงเรียนเป็นผู้นำกิจกรรม หรือเนื้อหาสาระที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านไปจัดการเรียนการสอน หรือพัฒนาหลักสูตรขึ้นในโรงเรียน ให้เด็กได้เรียนรู้ โดยคัดเลือกเนื้อหาหรือกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

2. โรงเรียนเชิญเจ้าของภูมิปัญญา ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปัญญาชนชาวบ้าน ช่างเทคนิคชาวบ้าน หรือช่างฝีมือชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และจัดการเรียนการสอน

ในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยภูมิปัญญาชาวบ้านให้ได้ผลนั้น ควรมีการปฏิบัติเป็นขั้นตอนที่มีระบบ และมีการประสานงานกันในหลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน ไว้ดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ควรจัดเป็น 2 คณะ คือ คณะกรรมการบริหารและคณะทำงาน

1.1 คณะกรรมการบริหารการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนี้ ควรประกอบด้วย

1) คณะกรรมการบริหารศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน
2) ปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นในเขตบริการของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน
3) ตัวแทนกรรมการศึกษาของแต่ละโรงเรียนและของโรงเรียนที่ตั้งศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

4) ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการของท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
5) ตัวแทนกลุ่มเยาวชนหรือกลุ่มหนุ่มสาวในท้องถิ่น

1.1.1 ตำแหน่งต่าง ๆ ในคณะกรรมการอาจให้คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาคัดเลือกและกำหนดกันเองก็ได้

1.1.2 คณะกรรมการบริหารมีหน้าที่หลักในการกำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและมีหน้าที่สนับสนุนให้ความร่วมมือในทุก ๆ ด้าน ในอันที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1.2 คณะทำงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ควรประกอบด้วย

- 1) คณะทำงานศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน
- 2) ปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นในเขตบริการของศูนย์วิชาการกลุ่ม

โรงเรียน

- 3) ตัวแทนกลุ่มเยาวชนหรือกลุ่มหนุ่มสาวของท้องถิ่น

1.2.1 ตำแหน่งต่าง ๆ ในคณะทำงานอาจให้คณะทำงานร่วมกันพิจารณาคัดเลือกและกำหนดกันเองก็ได้

1.2.2 คณะทำงานมีหน้าที่หลักในการนำนโยบายและแนวทางของคณะกรรมการบริหารมาแปรสู่การปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จ และมีหน้าที่รายงานความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานแก่คณะกรรมการบริหารเป็นระยะ ๆ

2. ศึกษาและจัดระบบข้อมูลชุมชนในเรื่องต่อไปนี้

2.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนที่ตั้งศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนและโรงเรียนทุกโรงในกลุ่ม

2.2 วัฒนธรรม ความเชื่อและสิ่งที่ชุมชนนั้น ๆ ยึดถือ

2.3 สภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และการประกอบอาชีพของประชาชนในแต่ละชุมชนที่ตั้งโรงเรียนและศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

2.4 จำนวนประชากรและสภาพสังคม การศึกษา และความตระหนักในสิทธิหน้าที่ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประชาชนในแต่ละชุมชนที่ตั้งโรงเรียน และศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

2.5 สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นของแต่ละชุมชน ที่ตั้งโรงเรียนและศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

2.6 ปราชญ์ชาวบ้าน แหล่งภูมิปัญญาชาวบ้านที่สามารถถือเป็นแหล่งวิทยาการในชุมชน ที่แต่ละชุมชนมีอยู่

2.7 แผน/โครงการพัฒนาด้านต่าง ๆ ของแต่ละชุมชนที่ได้รับอนุมัติ

2.8 อื่น ๆ

3. ประสานงานขอความร่วมมือจากหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ทั้งรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชน ซึ่งอาจมีส่วนช่วยเหลือร่วมมือซึ่งกันและกันในการบรรลุผลสำเร็จของกันและกันได้อย่างสมบูรณ์แบบมากขึ้น

4. วางแผน/โครงการการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและเป็นไปได้ในการปฏิบัติตามแผน/โครงการที่กำหนดนี้ให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งได้แก่ การ

กำหนด เป้าหมาย หรือผลที่คาดว่าจะได้รับให้อยู่ในระดับพอประมาณกับทรัพยากร หรือปัจจัยที่มีอยู่ตลอดจนความสามารถเชิงเทคนิคในกระบวนการปฏิบัติงานที่ขณะทำงานมีอยู่ และข้อจำกัดในด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ ควรวิเคราะห์ให้รอบด้าน แล้วจึงวางเป้าหมายงานในระดับที่สามารถทำให้สำเร็จได้ แล้วค่อยพัฒนายกระดับเป้าหมายที่สูงขึ้นในแผนงาน/โครงการต่อ ๆ ไป

5. ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยยึดตามแนวทางการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น ทั้งนี้โดยมีปราชญ์ชาวบ้านเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านที่จะนำมาประยุกต์ในเนื้อหาหลักสูตรและการเรียนการสอนมีส่วนร่วมทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเพื่อที่จะสามารถนำเสนอภูมิความรู้ของตนในระดับที่เหมาะสม ถูกต้องและเป็นไปได้กับการพัฒนา หลักสูตรนั้น ๆ ทั้งนี้ ควรเชิญชวนให้ปราชญ์ชาวบ้านร่วมอยู่ในกระบวนการใช้หลักสูตรระดับท้องถิ่นที่พัฒนาแล้วนั้นด้วย เพื่อจะได้มีการปรับปรุงและพัฒนาให้สมบูรณ์และมีคุณค่ายิ่ง ๆ ขึ้นต่อไป

6. ติดตามข่าวสารความรู้ทุกด้านที่เกี่ยวข้องหรือเป็นประโยชน์ต่องานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จากสื่อทุกรูปแบบ ตลอดจนการไปศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ สามารถประยุกต์มาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการดำเนินงานให้มีความสมบูรณ์แบบและมีคุณค่าสูงยิ่ง ๆ ขึ้น

7. ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่การปฏิบัติงาน หรือผลงาน (ที่ปรากฏมาแล้ว) แก่หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่ดำเนินงานในขอบข่ายเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนในทำนองเดียวกันนี้ เพื่อเป็นการสนับสนุนการขยายระบบเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่นและชุมชน อันจะมีผลกระทบอย่างจริงจังในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นและชุมชนชนบทที่จะมีการดำรงชีวิตที่สงบสุข และมีหลักประกันในการดำเนินชีวิตที่ราบรื่นได้อย่างแท้จริงในวงกว้างมากขึ้น

8. ประเมินผลการดำเนินงานและรายงานผลแก่หน่วยเหนือตามลำดับสายงาน เพื่อหน่วยเหนือจะได้ใช้เป็นข้อมูลในการดำเนินการอันเป็นประโยชน์ต่อไป

ในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านนั้น กรมวิชาการ (2539) ได้เสนอวิธีการดังนี้

1. ควรมีการวางแผนร่วมกันระหว่างครูผู้สอน และปราชญ์ท้องถิ่น
2. เน้นการศึกษาวิเคราะห์ ทำความเข้าใจวิธีคิด และความคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. นำกระบวนการ หรือความคิด แนวปฏิบัติของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดเป็นกระบวนการเรียนการสอน
4. เสริมสร้างกระบวนการคิดที่เป็นระบบ เป็นวิทยาศาสตร์
5. ฝึกให้ผู้เรียนคิดหลายด้าน หลายมุม คิดอย่างอิสระแล้วสรุปเป็นความรู้และประสบการณ์ที่จะนำไปใช้ในการดำรงชีวิต

6. ผสมผสานระหว่างความรู้สากลกับความรู้ท้องถิ่น
7. เน้นที่กระบวนการมากกว่าผลผลิต
8. ครูผู้สอน หรือปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ส่วนแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้เสนอไว้ 4 แนวทาง คือ

1. ครูผู้สอนเป็นผู้ควบคุมการใช้หลักสูตร โดยพิจารณานำหลักสูตรไปใช้ให้สอดคล้องกับกลุ่มประสบการณ์ในหลักสูตรแม่บท โดยใช้ระยะเวลา จำนวนคาบเรียนตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอนของกลุ่มประสบการณ์นั้นๆ

2. เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง
3. นำบุคคลในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้ความรู้กับผู้เรียน
4. สอดแทรกคุณธรรมค่านิยมต่างๆ ที่ปรากฏตามเนื้อหาของหลักสูตรให้กับผู้เรียน

จากการประชุมสัมมนา เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักสูตรที่พึงประสงค์ ของกรมวิชาการ (2539) ได้ข้อสรุปซึ่งเป็นแนวทางการปฏิบัติสำหรับโรงเรียน และครูผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนให้มีความผสมผสานและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ดังนี้

แนวทางการปฏิบัติของโรงเรียน

1. โรงเรียนจะต้องทำใจให้กว้างและยอมรับฟังความคิดเห็นของชุมชนเพื่อเป็นพื้นฐานในการจัดการศึกษา
2. กิจกรรมที่โรงเรียนมอบหมายให้นักเรียนทำ จะต้องสอดคล้องกับแผนการผลิตของชุมชน
3. ผู้ปกครอง ครู และชุมชนจะต้องร่วมมือ และประสานใจกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างโรงเรียนและชุมชน จะช่วยให้มองเห็นภาพของหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นชัดเจนขึ้น
4. จัดให้มีเครือข่ายในแต่ละภาค แต่ละกลุ่มในการแสวงหาการเรียนรู้ร่วมกันมีหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมติดขอการดำเนินงานของตนและแก้ปัญหาาร่วมกัน
5. ควรมีการจัดทำแผนการสอนที่สอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่น

แนวทางการปฏิบัติของครูผู้สอน

บทบาทของครูผู้สอนในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านเข้าสู่ระบบโรงเรียน ควรมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในโรงเรียน และในชุมชนให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นดังนี้ คือ

1. ครูจะต้องศึกษาชุมชน พร้อมทั้งเก็บข้อมูลจากชุมชนทั้งจากการสังเกตและสอบถามชาวบ้านผู้รู้ในท้องถิ่น ตลอดจนควรนำสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวผู้เรียนที่เป็นปัญหาของผู้เรียนมากำหนดไว้ในหลักสูตร เพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนการสอน

2. ครูจะต้องศึกษาศาสตร์ชาวบ้าน ปรัชญาชาวบ้าน พร้อมทั้งศึกษาวิธีการดึงเอาสิ่งที่เป็นศาสตร์สากลเข้าไปผสมผสานกับความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. ครูควรรหาโอกาสเพิ่มเติมความรู้ และศึกษาวิธีการต่างๆ จากการไปเยี่ยมโรงเรียนอื่น เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาตน และพัฒนาโรงเรียนให้ดีขึ้น

4. ในการจัดการเรียนการสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ ครูควรตั้งศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาร่วมเป็นวิทยากร หรือเป็นที่ปรึกษา ควรระดมบุคลากร คณะบุคคลที่เข้าใจในการศึกษา เช่น พระสงฆ์ องค์กรท้องถิ่น วิทยากรท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนเท่าที่จะทำได้

5. ครูควรจัดให้มีกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลายไม่ยึดแต่หนังสือเรียนเท่านั้น

5. สภาพของภูมิปัญญาชาวบ้านในจังหวัดอุบลราชธานี

จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีความเด่นชัดทางด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดติดต่อกันมาเป็นระยะเวลานาน ดังนั้นจึงปรากฏว่ามีนักปราชญ์ และผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ได้ทำการถ่ายทอดภูมิปัญญาไว้หลายด้าน ซึ่งสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี (2541) ได้จำแนกภูมิปัญญาเหล่านั้นออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้คือ

กลุ่มที่ 1 คติ ความคิด ความเชื่อ

สภาพของภูมิปัญญานี้ ได้แก่ แนวความคิด ความเชื่อต่าง ๆ ที่ปฏิบัติและยึดถือสืบทอดกันมาเพื่อการดำเนินชีวิตสงบสุขในแต่ละท้องถิ่น เช่น

- ความเชื่อแบบพุทธ ได้แก่ พิธีสวดมนต์ไหว้พระ พิธีฟังเทศน์ในวันสำคัญทางศาสนา พิธีเข้าวัดจำศีล การอบรมจริยธรรมและศีลธรรม

- ความเชื่อแบบพราหมณ์ ได้แก่ พิธีสู่ขวัญต่าง ๆ

- ความเชื่อแบบผี ได้แก่ พระภูมิเจ้าที่ พระภูมินา พิธีเลี้ยงปลาตอนปูตา พิธีบูชาแม่เหล็กดีหลักเมือง และการบวงสรวงต่าง ๆ

- ความเชื่อแบบบุคคล ได้แก่ การเคารพบรรพบุรุษ ผู้อาวุโส พระสงฆ์ และผู้นำศาสนาต่าง ๆ

บุคคลที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาในกลุ่มนี้ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้อาวุโส ผู้นำทางศาสนาต่าง ๆ หมอทรงหรือหมอผี ซึ่งมีในแต่ละหมู่บ้านของจังหวัดอุบลราชธานี

กลุ่มที่ 2 ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี

สภาพของภูมิปัญญาชาวบ้านในกลุ่มนี้ ได้แก่

- ศิลปะการเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ หมอลำหมู่ (ลำเวียง, ลำเพลิน) หมอลำคู่ หมอลำกลอน และการรำเชิงต่าง ๆ
  - ศิลปะดนตรีพื้นบ้าน ได้แก่ การเป่าแคน การตีตุง(พิน) วงโปงลาง โหวด
  - งานแกะสลัก งานหล่อ ได้แก่ แกะสลักต้นเทียน หล่อต้นเทียน
  - ศิลปะดนตรีไทย ได้แก่ อังกะลุง ขลุ่ย ซอ ระนาด มฆัง กลอง ฉิ่ง ฉาบ
  - ประเพณีในสิบสองเดือน “ฮีตสิบสอง” ได้แก่ บุญเข้ากรรม บุญคุณลาน บุญข้าวจี บุญพระเวส บุญสงฆ์ บุญบั้งไฟ บุญเบิกบ้าน บุญเข้าพรรษา บุญข้าวประดับดิน บุญข้าวสาก บุญออกพรรษา บุญกฐิน บุญผ้าป่า บุญกองบวช งานแห่เทียนเข้าพรรษา
- บุคคลที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาในกลุ่มนี้ ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้อาวุโส ผู้นำในหมู่บ้าน หมอลำ นักดนตรีพื้นเมือง เป็นต้น และภูมิปัญญาชาวบ้านเหล่านี้มีการปฏิบัติกันอยู่เกือบทั่วไป

กลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพของท้องถิ่น

สภาพภูมิปัญญาชาวบ้านในกลุ่มนี้จากการสำรวจพบว่า เป็นส่วนหนึ่งของสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านในกลุ่มที่ 2 คือ งานศิลปกรรมพื้นบ้าน แต่เนื่องจากชาวบ้านได้นำมาใช้ประกอบอาชีพ จึงได้จัดไว้ในกลุ่มนี้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- การทอผ้าไหม ได้แก่ ทอผ้าไหมพื้น มัดหมี่ไหม ทอผ้าไหมพื้นสีสมุนไพร ทอผ้าขาวม้าไหม ทอผ้าชนิดใหม่ ทอผ้าเบี่ยงใหม่
- การทอผ้าด้วยกี่กระตุก ทอผ้าฝ้าย ทอผ้ายกตัวอักษร ทอผ้ามัดหมี่ไหม ทอผ้าลายน้ำไหล ทอผ้าฝ้ายขาวม้า
- ทอผ้าชนิดด้วยกี่พื้นเมือง ได้แก่ ทอผ้าชนิดดัดเสื่อ ทอผ้าชนิดทำหมอน ทอผ้าห่มลายชนิด
- ทำหมอนชนิด ได้แก่ หมอนชนิดสามเหลี่ยม ทำเบาะนั่ง
- การจัดสานไม้ไผ่ ได้แก่ สานตะกร้า สานหวด สานกระติบข้าว สานขันโตก
- การทำไม้กวาด ได้แก่ ไม้กวาดดอกหญ้า ไม้กวาดทางมะพร้าว ไม้กวาดเสียนตาล
- การทำเสื่อ ได้แก่ ทอเสื่อกก ทอจวนรองอาหาร ทอเสื่อผือ ทอเสื่อเตย
- การสาน ได้แก่ หมวกกก หมวกใบตาล กระเป่ากก สานเสื่อค้ำ
- เครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ อิฐ โอ่ง ไห กระถาง หม้อดิน เต่า
- การเกษตร ได้แก่ การทำเกษตรผสมผสาน การทำไร่ การทำนา ทำสวน

การเลี้ยงสัตว์

บุคคลที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านในกลุ่มนี้ ได้แก่ ช่างชาวบ้าน ช่างเทคนิคชาวบ้าน ช่างฝีมือชาวบ้าน พบว่า มีกระจายไปตามแหล่งของภูมิปัญญาในแต่ละท้องถิ่น

กลุ่มที่ 4 แนวปฏิบัติหรือเทคโนโลยีชาวบ้าน

สภาพของภูมิปัญญาชาวบ้านในกลุ่มนี้ จากการสำรวจเท่าที่พบ มีดังนี้

- เทคโนโลยีการหล่อโลหะทองเหลือง คือการหล่อโลหะแทนหุ่นขี้ผึ้งเป็นเทคโนโลยีแบบดั้งเดิมของชาวบ้านปะอ่าว อำเภอเมืองอุบลราชธานี
- ช่างฟาดข้าว (รางสำหรับนวดข้าว) เป็นเครื่องมือใช้สำหรับร่อนนวดข้าวเพื่อให้ข้าวหลุดจากรวงเร็วขึ้น ของชาวบ้านอำเภอกุดข้าวปุ้น
- การปลูกพืชแบบธรรมชาติ การย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ การเลี้ยงสัตว์ให้โตเร็ว

ตัวอย่างบุคคลที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านที่โดดเด่นที่นับถือว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ปัญญาชนชาวบ้าน ช่างฝีมือชาวบ้าน และศิลปินชาวบ้าน

คุณพ่อปรีชา พิณทอง บุคคลดีเด่นทางวัฒนธรรมสาขาวรรณศิลป์ ปี 2538 นายทองมาก จันทะลือ ศิลปินแห่งชาติและศิลปินพื้นบ้านดีเด่น ปี 2528 นายประดับ ก้อนแก้ว บุคคลดีเด่นด้านวัฒนธรรมสาขาช่างฝีมือ ปี 2530 นายอุตสาหกรรม จันทรวิจิตร บุคคลดีเด่นทางวัฒนธรรมสาขาช่างฝีมือ ปี 2532 นายณรงค์ พงษ์ภาพ หรือ นพดล ดวงพร บุคคลดีเด่นศิลปการแสดง ปี 2532 นายบำเพ็ญ ณ อุบล นักอนุรักษ์ดีเด่น ปี 2533 นายทอง ล้อมวงศ์ นักอนุรักษ์ดีเด่นปี 2534 และนายเคน ดาเหลา ศิลปินแห่งชาติ ปี 2534

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รัตนะ บัวสนธ์ (2535) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตร และการเรียนการสอน เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง ซึ่งดำเนินการศึกษาในลักษณะกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ สภาพภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน และได้ร่วมกับอาจารย์ใหญ่ ครู ผู้รู้ในท้องถิ่น กรรมการศึกษา และผู้ปกครอง ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่อง ประวัติความเป็นมาของชุมชน บุคคลสำคัญของชุมชน ป่าไม้ของชุมชน และในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ วิชางานเกษตร เรื่อง พืชสมุนไพรของชุมชน โดยนำหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งผลการใช้หลักสูตรพบว่า หลักสูตรที่ได้พัฒนาขึ้นยังมีเนื้อหาบางส่วนและการกำหนดคาบเวลาเรียนตามเนื้อหาต่าง ๆ ไม่เหมาะสม ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร และนักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเป็นลักษณะเช่นเดียวกับผู้รู้ในท้องถิ่นชุมชนที่ให้

ความสนใจ และสนับสนุนการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน อีกทั้งผู้ปกครองยังให้การสนับสนุนการใช้หลักสูตรอีกด้วย

สำหรับปัญหาหรืออุปสรรค ในการพัฒนาหลักสูตรนั้น พบว่า ความไม่เชี่ยวชาญและไม่เอาใจใส่ทางวิชาการอย่างเพียงพอของผู้บริหารโรงเรียนมีแนวโน้มทำให้การใช้หลักสูตรไม่ประสบผลสำเร็จ และนโยบายการควบคุมทางวิชาการจากหน่วยงานบังคับบัญชาส่วนกลาง เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การใช้หลักสูตรติดขัด นอกจากนี้พื้นฐานทางความเอาใจใส่ทางวิชาการของครูที่แตกต่างกัน ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การนำหลักสูตรไปใช้ประสบผลแตกต่างกัน

อังกุล สมคะเนย์ (2535) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ศึกษาในเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูวิชาการโรงเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งโรงเรียนส่วนใหญ่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะของการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริม ด้วยวิธีการเชิญเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นช่างฝีมือ หรือช่างเทคนิคชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ส่วนปัญหาที่พบในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร คือ ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านนโยบาย และการนิเทศติดตามผล อีกทั้งศึกษานิเทศก์ผู้บริหารโรงเรียน และครูวิชาการ ไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านและการพัฒนาหลักสูตร

วิจิตร ไชยศิลป์ (2536) ทำการสำรวจการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน พบว่า สภาพการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ครูส่วนใหญ่มีการพัฒนาหลักสูตรในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มทักษะภาษาไทย โดยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมเสริม ปรับสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่แล้ว และจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินการเป็นครูผู้สอนในระดับชั้นเดียวกัน ส่วนการปรับ เพิ่ม ลด รายละเอียดการจัดทำเนื้อหาวิชาขึ้นใหม่ มีการดำเนินการค่อนข้างน้อย และดำเนินการในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มทักษะภาษาไทยและทักษะคณิตศาสตร์เท่านั้น นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่ ได้แก่ ขาดเอกสารหรือแหล่งความรู้สำหรับให้ครูศึกษาค้นคว้าขาดวัสดุและงบประมาณในการดำเนินงาน และครูเหล่านั้น ได้เสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดหาเอกสารเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น และงบประมาณเพื่อช่วยเหลือคณะครูและโรงเรียน

ในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตร โดยการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น โรงเรียนส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนส่งเสริม และดำเนินการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ปรับหรือเพิ่มเติมเนื้อหา ปรับสื่อ จัดทำสื่อขึ้นใหม่ ทุกลักษณะมีการดำเนินการ ยกเว้นการจัดทำเนื้อหา/รายวิชาขึ้นใหม่ ปัญหาส่วนใหญ่ในการดำเนินการพบว่าโรงเรียนขาดแหล่งที่ใช้ในการค้นคว้าทางวิชาการ ขาดผู้แนะนำแนวทาง ขาดเอกสารในการค้นคว้า และครูผู้สอนไม่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้าน

กิตติพิศ ศิริสูตร (2537) ได้ศึกษาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ศึกษาในเทศก์อำเภอ และผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่สนับสนุนส่งเสริมให้ครูผู้สอน ศึกษาและนำภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่อง คติ ความคิด ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและการประกอบอาชีพของท้องถิ่น มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในลักษณะของการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม การปรับรายละเอียดเนื้อหา ปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน โดยการเชิญเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นช่างฝีมือ ช่างเทคนิคชาวบ้าน และนิมนต์พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ให้คำปรึกษาแนะนำและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกับครูผู้สอน ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 โดยผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนในด้านการเตรียมบุคลากร สถานที่ งบประมาณ การจัดทำข้อมูลพื้นฐาน ติดตามประสานงาน จัดหาวัสดุหลักสูตร และดำเนินการนิเทศโดยการให้คำปรึกษาแนะนำเป็นรายบุคคล สำหรับปัญหาที่พบ คือ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ขาดงบประมาณ และขาดเอกสารในการค้นคว้า ผู้บริหารโรงเรียน และศึกษานิเทศก์ส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

กรมวิชาการ (2538) ได้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกระบวนการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา โดยการสำรวจความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์จังหวัดศึกษานิเทศก์อำเภอ ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาทั่วประเทศเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน พบว่า ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่ได้รวบรวมความรู้ประสบการณ์ของชาวบ้านเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน ส่วนโรงเรียนที่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนจะดำเนินการโดยนำนักเรียนไปศึกษาและเรียนรู้จากแหล่งความรู้ในท้องถิ่น การนำเนื้อหาและกิจกรรมที่เกี่ยวกับความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการเชิญชาวบ้านมาเป็นวิทยากร ซึ่งในระดับประถมศึกษา

ส่วนใหญ่จะดำเนินการ ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ส่วนในระดับมัธยมศึกษาจะดำเนินการในวิชาสังคมศึกษา ภาษาไทย และวิชาการงานและอาชีพ สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ขาดการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณ ครูผู้สอนมีภารกิจมากและมีความรู้ ในการนำความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านไปใช้น้อย อีกทั้งวิทยากรท้องถิ่นมีความรู้ น้อยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

รัชนิวัลย์ จุลบาท (2539) ศึกษาการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นกลุ่ม การงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ศรีสะเกษ ซึ่งผลการวิจัยพบว่าการจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่นกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ในระดับจังหวัดมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ และศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนการจัดทำหลักสูตรมี การเตรียมการโดยให้ศึกษานิเทศก์อำเภอเป็นวิทยากรแกนนำจัดทำแนวการสอนในระดับอำเภอ ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในระดับอำเภอมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ แต่ไม่มีการศึกษาข้อมูล พื้นฐาน ปัญหาที่พบในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นคือวิทยากรไม่เพียงพอ คณะกรรมการ ขาดความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ขาดงบประมาณในการสนับสนุน ความ ไม่ทั่วถึงและต่อเนื่องของการนิเทศติดตามผล การจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่น

การนำหลักสูตรระดับท้องถิ่นกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพไปใช้ของโรงเรียน ในด้านการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนพบว่า โรงเรียนมีการวางแผนเพื่อการใช้หลักสูตร ผู้บริหารส่งเสริมการจัดทำแผนการสอน/บันทึกการสอนโดยกระตุ้นให้ส่งให้ตรวจก่อนนำไปใช้ใน ชั้นเรียน และเอกสารประกอบหลักสูตรที่ครูจัดทำคือแผนการสอนและใบงาน ด้านการจัดปัจจัย และสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียน มีการสำรวจความพร้อมและการเตรียมบุคลากรโดยส่งเข้า อบรมกับหน่วยงานในสังกัด มีการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรและการประชาสัมพันธ์ หลักสูตร ด้านการสอนของครู พบว่ามีการเตรียมการสอนและแจ้งจุดประสงค์ก่อนการสอนทุก ครั้งและกำหนดความมุ่งหวังให้ผู้เรียนทำงานเป็น มีนิสัยรักการทำงานและปรับปรุงงานอยู่เสมอ วิธีที่ใช้สอนงานบ้าน งานเกษตรและงานเลือกคือการทำให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติ และการสาธิต เกณฑ์ใน การเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนคือสอดคล้องกับเนื้อหา และเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น และจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรโดยจัดนิทรรศการแสดงผลงานนักเรียน มีการวัดและประเมินผล โดยการตรวจผลงาน การสังเกตการปฏิบัติงานและการทดสอบ ปัญหาที่พบในการนำหลักสูตร ไปใช้ของโรงเรียนคือ ขาดงบประมาณในการดำเนินการ ครูไม่มีเวลาเตรียมการสอนเนื่องจาก สอนหลายวิชา ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ ขาดแหล่งวิชาการ ค้นคว้าเทคนิคการสอนใหม่ ๆ

มณฑิชา ชนะสิทธิ์ (2539) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยภูมิปัญญาชาวบ้าน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา ซึ่งผลการวิจัยในด้านสร้างหลักสูตร พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่มีแนวคิดของโครงการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะของการศึกษาเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้การประกอบอาชีพ โดยใช้ทรัพยากรในชุมชน โรงเรียนส่วนใหญ่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยครูผู้สอนในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ระดับชั้น ป.5-6 และในวิชาเลือกเสรี ระดับชั้น ม.2 ซึ่งเป็นการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริม และการปรับรายละเอียดของเนื้อหา ในด้านการนำหลักสูตรไปใช้ พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่เชิญปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ด้านเกษตรกรรมมาเป็นวิทยากรในบางเนื้อหา สื่อการเรียนการสอนที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นของจริงที่ได้จากแหล่งทรัพยากรในชุมชน มีการวัดผลด้วยการสังเกต การประเมินผลโดยใช้เกณฑ์การผ่านจุดประสงค์ ครูผู้สอนประชาสัมพันธ์หลักสูตรอย่างไม่เป็นทางการ ผู้บริหารทำการนิเทศการสอนโดยให้คำปรึกษาและสังเกตการสอน ในด้านการประเมินผลหลักสูตรนั้นโรงเรียนส่วนใหญ่ประเมินผลหลักสูตรโดยพิจารณาจากผลการปฏิบัติและผลงานของนักเรียนและโรงเรียนส่วนใหญ่มีการปรับปรุงหลักสูตร เนื่องจากผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของโครงการ และขาดแคลนงบประมาณ

ปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน คือการขาดแคลนงบประมาณ ผู้บริหารโรงเรียนไม่เห็นความสำคัญของโครงการ ปราชญ์ชาวบ้านไม่มีเวลา กิจกรรมการเรียนการสอนใช้เวลามากกว่าที่กำหนด และครูผู้สอนไม่มีเวลาจัดทำแผนการสอน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) มุ่งศึกษาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ โรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 10 โรงเรียน โดยมีผู้ให้ข้อมูลคือผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน

ในการวิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างจากกลุ่มประชากร โดยมีลำดับขั้นตอนการสุ่ม ดังนี้

1. จำแนกกลุ่มประชากร ซึ่งได้แก่โรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 25 โรงเรียน ตามขนาดของโรงเรียน ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

โรงเรียนขนาด 1 (จำนวนนักเรียน 1 - 120 คน)	1	โรง
โรงเรียนขนาด 2 (จำนวนนักเรียน 121 - 300 คน)	9	โรง
โรงเรียนขนาด 3 (จำนวนนักเรียน 301 - 600 คน)	8	โรง
โรงเรียนขนาด 4 (จำนวนนักเรียน 601 - 900 คน)	6	โรง
โรงเรียนขนาด 5 (จำนวนนักเรียน 901 - 1,200 คน)	1	โรง
รวม	25	โรง

2. สุ่มกลุ่มตัวอย่าง จำนวนร้อยละ 40 ในแต่ละกลุ่ม โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย ซึ่งได้โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามกลุ่มดังนี้

โรงเรียนขนาด 1	จำนวน	1	โรง
โรงเรียนขนาด 2	จำนวน	3	โรง
โรงเรียนขนาด 3	จำนวน	3	โรง
โรงเรียนขนาด 4	จำนวน	2	โรง
โรงเรียนขนาด 5	จำนวน	1	โรง
รวม		10	โรง

ในโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้ง 10 โรงเรียน มีผู้ให้ข้อมูลซึ่งได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน และ ครูผู้สอนทุกคนในโรงเรียน รวมทั้งสิ้น 206 คน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ผู้บริหารโรงเรียน	22	คน
ครูผู้สอน	184	คน
รวมผู้ให้ข้อมูล	206	คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง จำนวน 2 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้บริหารโรงเรียน

ฉบับที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์สำหรับครูผู้สอน

ในแบบสัมภาษณ์แต่ละฉบับประกอบด้วยประเด็นในการสัมภาษณ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 เป็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งมีรายละเอียดของประเด็นที่สัมภาษณ์แตกต่างกันตามบทบาทของผู้ให้ข้อมูลในแบบสัมภาษณ์แต่ละฉบับ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองโดยดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี หลักการ แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์
2. จัดทำตารางโครงสร้างเครื่องมือให้ครอบคลุมเนื้อหา
3. นำตารางสร้างเครื่องมือวิจัยและขอบเขตของการวิจัยให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบคำแนะนำหรือปรับปรุงแก้ไข
4. สร้างเครื่องมือฉบับร่างและนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบพิจารณาเพื่อปรับปรุงแก้ไข
5. นำเครื่องมือวิจัยไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความสมบูรณ์ ความตรงของเนื้อหา และภาษาที่ใช้
6. นำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา
7. จัดทำเครื่องมือฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ขอความร่วมมือจากหน่วยศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อประสานงานไปยังหน่วยศึกษานิเทศก์ประจำสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ แต่ละอำเภอ และโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรในอำเภอนั้น
3. ผู้วิจัยประสานงานกับโรงเรียนและหน่วยศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ด้วยตนเองอีกครั้งหนึ่ง เพื่อกำหนดหมายวัน เวลา ที่จะเก็บข้อมูล
4. ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีสัมภาษณ์ผู้บริหาร และครูผู้สอนด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วยข้อมูล 2 ส่วนได้แก่ สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ สภาพและปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ ทำการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางประกอบการบรรยาย
2. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน ทำการวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำมาสรุปในภาพรวม โดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางประกอบการบรรยาย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้ได้ศึกษาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 เสนอรายละเอียดเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย คือ ผู้บริหาร และครูผู้สอน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

ตอนที่ 2 เสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา แจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางประกอบการบรรยาย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตารางที่ 1 สถานภาพทั่วไปของครูผู้สอน

สถานภาพทั่วไป	จำนวน (n = 184)	ร้อยละ
1. เพศ		
- ชาย	71	38.59
- หญิง	113	61.41
2. อายุ		
- น้อยกว่า 30 ปี	24	13.04
- 30 - 39 ปี	72	39.13
- 40 - 49 ปี	71	38.59
- 50 ปีขึ้นไป	17	9.24
3. วุฒิสองสุดทางการศึกษา		
- ต่ำกว่าปริญญาตรี	13	7.07
- ปริญญาตรี	167	90.76
- ปริญญาโท	4	2.17
4. ประสบการณ์ในตำแหน่งครูผู้สอนในโรงเรียนต้นแบบ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น		
- ต่ำกว่า 1 ปี	2	1.09
- 1 - 5 ปี	43	23.37
- 6-10 ปี	37	20.11
- 11-15 ปี	32	17.39
- 16-20 ปี	47	25.54
- มากกว่า 20 ปี	23	12.50

ตารางที่ 1 (ต่อ)

สถานภาพทั่วไป	จำนวน (n = 184)	ร้อยละ
5. ประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น		
- เคยเข้าร่วมการอบรม	30	16.30
- ไม่เคยเข้าร่วมการอบรม	154	83.70
จำนวนครั้งที่เข้าอบรม (n = 30)		
- 1 ครั้ง	24	80.00
- 2 ครั้ง	5	16.67
- 3 ครั้ง	1	3.33
6. เรื่องที่อบรมหรือประชุมสัมมนา (n = 30)		
- การปรับปรุงและพัฒนาแผนการสอนของ หลักสูตรท้องถิ่น	13	43.33
- แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	3	10.00
- การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาอาชีพใน ท้องถิ่น	12	40.00
- การพัฒนาหลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐาน อาชีพ	2	6.67
- การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการ เรียนการสอน	2	6.67
7. หน่วยงานที่จัดอบรมหรือประชุมสัมมนา (n = 30)		
- สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด	13	43.33
- สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ	2	6.67
- ศูนย์พัฒนาอาชีพของโครงการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์	12	40.00
- สำนักงานศึกษาธิการเขต 10	1	3.33
- สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี	1	3.33
- ศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน	1	3.33
- สถาบันพัฒนาสิ่งแวดล้อม	1	3.33

จากตารางที่ 1 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของครูผู้สอนพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 61.41 เป็นเพศหญิง และเป็นเพศชายร้อยละ 38.59 ส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 39.13 มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 30-39 ปี รองลงมาได้แก่ ช่วงอายุ 40-49 ปี คิดเป็นร้อยละ 38.59 และอายุน้อยกว่า 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 13.04 ในด้านวุฒิการศึกษา นั้น พบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 90.76 รองลงมา มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 7.07 และวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 2.17 เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับประสบการณ์ตำแหน่งครูผู้สอนในโรงเรียนต้นแบบ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นพบว่า ส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 25.54 มีประสบการณ์ในช่วง 16-20 ปี รองลงมาได้แก่ ประสบการณ์ในช่วง 1-5 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.37 และ ประสบการณ์ในช่วง 6-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 20.11

เมื่อพิจารณาด้านประสบการณ์ในการเข้าร่วมอบรม ประชุม สัมมนาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ร้อยละ 83.70 ระบุว่าไม่เคยเข้าร่วมการอบรม และร้อยละ 16.30 ระบุว่าเคยเข้าร่วมการอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 80.00 ระบุว่ามีส่วนร่วมในการเข้าร่วมอบรม จำนวน 1 ครั้ง รองลงมาระบุว่าเคยเข้าร่วมการอบรม จำนวน 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 16.67 และเข้าร่วมการอบรม จำนวน 3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 3.33 และเมื่อพิจารณา เรื่องที่เข้ารับการอบรมพบว่า ส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 43.33 เป็นเรื่องการปรับปรุงและพัฒนาแผนการสอนของหลักสูตรท้องถิ่น รองลงมาเป็นเรื่องการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาอาชีพในท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 40.00 และแนวทางการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 10.00 ซึ่งหน่วยงานที่จัดอบรมส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 43.33 ได้แก่ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด รองลงมาได้แก่ ศูนย์พัฒนาอาชีพของโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คิดเป็นร้อยละ 40.00 และสำนักงาน การประถมศึกษาอำเภอ คิดเป็นร้อยละ 6.67

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 สถานภาพทั่วไปของผู้บริหารโรงเรียน

สถานภาพทั่วไป	จำนวน (n = 22)	ร้อยละ
1. เพศ		
- ชาย	20	90.91
- หญิง	2	9.09
2. อายุ		
- 30 - 39 ปี	1	4.55
- 40 - 49 ปี	10	45.45
- 50 ปีขึ้นไป	11	50.00
3. ตำแหน่ง		
- ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่	2	9.09
- ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน	10	45.46
- อาจารย์ใหญ่	2	9.09
- ผู้อำนวยการโรงเรียน	8	36.36
4. วุฒิสูงสุดทางการศึกษา		
- ปริญญาตรี	21	95.45
- ปริญญาโท	1	4.55
5. ประสบการณ์ในตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนต้นแบบ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น		
- 6-10 ปี	3	13.63
- 11-15 ปี	5	22.73
- มากกว่า 15 ปี	14	63.64

ตารางที่ 2 (ต่อ)

สถานภาพทั่วไป	จำนวน (n = 22)	ร้อยละ
6. ประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น		
- เคยเข้าร่วมการอบรม	13	59.09
- ไม่เคยเข้าร่วมการอบรม	9	40.91
จำนวนครั้งที่เข้าอบรม (n = 13)		
- 1 ครั้ง	7	53.85
- 2 ครั้ง	6	46.15
7. เรื่องที่รับอบรม (n = 13)		
- แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	3	23.08
- การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาอาชีพใน ท้องถิ่น	3	23.08
- การพัฒนาและปรับปรุงแผนการสอนของ หลักสูตรท้องถิ่น	11	84.62
- การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น	1	7.69
7. หน่วยงานที่จัดอบรม (n = 13)		
- สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด	11	84.62
- สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ	2	15.38
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ	1	7.69
- หน่วยงานพัฒนาอาชีพของโครงการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์	3	23.08

จากตารางที่ 2 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้บริหารโรงเรียน พบว่าผู้บริหารส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 90.91 เป็นเพศชาย และเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 9.09 ส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 50.00 มีอายุ 50 ปีขึ้นไป รองลงมาได้แก่ อายุระหว่าง 40-49 ปี คิดเป็นร้อยละ 45.45 และอายุระหว่าง 30-39 ปี คิดเป็นร้อยละ 4.55 ส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 45.46 ระบุว่าดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน รองลงมาได้แก่ ตำแหน่งผู้อำนวยการ

โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 36.36 และตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 9.09 ซึ่งเท่ากับตำแหน่งผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ เมื่อพิจารณาด้านวุฒิการศึกษาพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 95.45 มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี และระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 4.55 โดยส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 63.64 ระบุว่า มีประสบการณ์ในตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนมากกว่า 15 ปี รองลงมา มีประสบการณ์อยู่ในช่วง 11-15 ปี คิดเป็นร้อยละ 22.73 และมีประสบการณ์ในช่วง 6-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 13.63

สำหรับในด้านประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้นพบว่าผู้บริหารส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 59.09 ระบุว่าเคยเข้าร่วมการอบรม และร้อยละ 40.91 ระบุว่าไม่เคยเข้าร่วมการอบรม โดยผู้บริหารที่เคยเข้าร่วมการอบรมนั้น ส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 53.85 มีประสบการณ์การเข้าอบรม จำนวน 1 ครั้ง และเคยเข้าร่วมอบรม จำนวน 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 46.15 ซึ่งส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 84.62 ระบุว่า เป็นเรื่องการพัฒนาและปรับปรุงแผนการสอนของหลักสูตรท้องถิ่น รองลงมาได้แก่ เรื่องการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาอาชีพในท้องถิ่นคิดเป็นร้อยละ 23.08 และแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 23.08 โดยส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 84.62 ระบุว่า หน่วยงานที่จัดอบรมได้แก่ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด รองลงมาได้แก่ หน่วยงานพัฒนาอาชีพของโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คิดเป็นร้อยละ 23.08 และสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ คิดเป็นร้อยละ 15.38

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
ของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา
ศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	จำนวน (n = 184)	ร้อยละ
1. การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูใน รายวิชาที่สอน		
- มี	182	98.91
- ไม่มี	2	1.09
2. ลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (n = 182)		
- การปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชา	161	88.46
- การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน	123	67.58
- การจัดกิจกรรมเสริม	34	18.68
- การปรับปรุงสื่อการเรียน	0	0.00
- การเลือกใช้สื่อการเรียน	5	2.75
- การจัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่	6	3.30
- การจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่	0	0.00

จากตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน
ต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จากผลการวิจัยพบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 98.91
ระบุว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในรายวิชาที่ตนสอน โดยครูส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 88.46
ระบุว่าได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะ การปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชา รองลงมาเป็น
การปรับ กิจกรรมการเรียนการสอน คิดเป็นร้อยละ 67.58 การจัดกิจกรรมเสริม คิดเป็นร้อยละ
18.68 การจัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่ คิดเป็นร้อยละ 3.30 และการเลือกใช้สื่อการเรียนคิดเป็น
ร้อยละ 2.75 ส่วนการปรับปรุงสื่อการเรียน และการจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่
นั้นยังไม่มีผู้ใดดำเนินงาน

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านลักษณะการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ลักษณะการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	จำนวน	ร้อยละ
1. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูในโรงเรียน (n = 182)		
- มี	164	90.11
- ไม่มี	18	9.89
2. ภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (n = 164)		
- ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ	32	19.51
- ด้านศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี	112	68.29
- ด้านการประกอบอาชีพ	74	45.12
- ด้านแนวคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีชาวบ้าน	24	14.63
3. ลักษณะการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (n = 164)		
- การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชา	145	88.41
- การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน	88	53.66
- การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดกิจกรรมเสริม	34	20.73
- การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน	0	0.00
- การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน	4	2.44
- การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่	6	3.66
- การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่	0	0.00

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ลักษณะการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	จำนวน	ร้อยละ
4. ระดับการศึกษาที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (n = 164)		
- ระดับประถมศึกษา	133	81.10
- ระดับมัธยมศึกษา	31	18.90
5. กลุ่มประสบการณ์ในระดับประถมศึกษา (n = 133)		
- กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต	74	55.64
- กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ	58	43.61
- กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย	29	17.68
- กลุ่มทักษะวิชาภาษาไทย	15	11.28
- กลุ่มทักษะวิชาคณิตศาสตร์	3	2.26
- กลุ่มประสบการณ์พิเศษ	0	0.00
6. กลุ่มวิชาในระดับมัธยมศึกษา (n = 31)		
- วิชาการงานและอาชีพ	16	51.61
- วิชาสังคมศึกษา	9	29.03
- วิชาภาษาไทย	6	19.35
- วิชาจริยศึกษา	4	12.90
- วิชาสุขศึกษา	2	6.45
- วิชาพลานามัย	1	3.23
- วิชาศิลปศึกษา	3	9.68
- วิชาภาษาอังกฤษ	1	3.23
- วิชาวิทยาศาสตร์	1	3.23

จากตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จากผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 90.11 ระบุว่ามีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น โดยครูผู้สอนที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 68.29 ระบุว่าได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านศิลปะวัฒนธรรม และ

ขนบธรรมเนียมประเพณีมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น รองลงมาได้แก่ การประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 45.12 ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ คิดเป็นร้อยละ 19.51 และด้านแนวคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีชาวบ้านคิดเป็นร้อยละ 14.63 และครูส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 88.41 ระบุว่ามีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชา รองลงมาเป็นการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน คิดเป็นร้อยละ 53.66 การจัดกิจกรรมเสริม คิดเป็นร้อยละ 20.73 การจัดทำสื่อการเรียนใหม่ คิดเป็นร้อยละ 3.66 และการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน คิดเป็นร้อยละ 2.44 ส่วนการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนและจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาขึ้นใหม่นั้น พบว่าไม่มีการดำเนินงานในโรงเรียน

ครูผู้สอนที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 81.10 ระบุว่ามีการดำเนินงานในระดับประถมศึกษา และร้อยละ 18.90 ระบุว่า ดำเนินงานในระดับมัธยมศึกษา โดยครูผู้สอนในระดับประถมศึกษาส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 55.64 ระบุว่าได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต รองลงมาได้แก่ กลุ่มภาระงานและพื้นฐานอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 43.61 และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย คิดเป็นร้อยละ 17.68 ส่วนครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 51.61 ระบุว่าได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในกลุ่มวิชาการงานและอาชีพ รองลงมาได้แก่ วิชาสังคมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 29.03 และวิชาภาษาไทย คิดเป็นร้อยละ 19.35

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านวิธีนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

วิธีนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	จำนวน	ร้อยละ
1. วิธีนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชา (n = 145)		
- ครูองค์กรความรู้เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากประสบการณ์เดิมของตนมากำหนดรายละเอียดของเนื้อหาวิชาและเป็นผู้ดำเนินการสอนเอง	115	79.31
- ครูผู้สอนศึกษาความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านเพิ่มเติมจากผู้รู้ในท้องถิ่น แล้วนำมากำหนดรายละเอียดของเนื้อหาวิชา โดยครูเป็นผู้ดำเนินการสอนเอง	18	12.41
- ครูผู้สอนและผู้รู้ในท้องถิ่นร่วมกันกำหนดรายละเอียดของเนื้อหาวิชาและแบ่งเนื้อหาการสอน	6	4.14
- ครูผู้สอนเป็นผู้กำหนดเรื่องที่จะสอนในรายวิชา หรือกลุ่มประสบการณ์แล้วให้ผู้รู้ในท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาในเรื่องนั้นๆ จากประสบการณ์ของตน โดยให้ผู้รู้ในท้องถิ่นเป็นผู้สอน เนื่องจากครูผู้สอนไม่มีความรู้ความชำนาญในเนื้อหา	27	16.46
2. วิธีนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน (n = 88)		
- ครูผู้สอนมอบหมายให้นักเรียนไปศึกษาหรือรวบรวมความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากผู้รู้ในท้องถิ่น โดยการสอบถาม สัมภาษณ์ หรือการฝึกปฏิบัติ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาอภิปรายและสรุปร่วมกันในชั้นเรียน	54	61.36
- ครูผู้สอนให้นักเรียนศึกษาความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากผู้รู้ในท้องถิ่น โดยการเชิญผู้รู้เข้ามาถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้กับนักเรียนในโรงเรียน	29	32.95
- ครูผู้สอนนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ จากแหล่งความรู้ในท้องถิ่น โดยให้ผู้รู้ซึ่งเป็นเจ้าของสถานที่เป็นผู้สอน	13	14.77

ตารางที่ 5 (ต่อ)

วิธีนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	จำนวน	ร้อยละ
- ครูผู้สอนนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ จากแหล่งความรู้ในท้องถิ่น โดยครูเป็นผู้สอนเอง	6	6.18
- ครูผู้สอนให้นักเรียนไปเข้าร่วมกิจกรรมในท้องถิ่น และนำข้อมูลและประสบการณ์ที่ได้มาอภิปราย และสรุปร่วมกันในชั้นเรียน	3	3.41
3. วิธีนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดกิจกรรมเสริม (n = 34)		
- ครูผู้สอนเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นมาถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ หรือแนวคิดให้กับนักเรียนในโรงเรียน ในลักษณะของการบรรยาย การอบรม การฝึกซ้อม ทักษะ หรือการให้คำแนะนำในการประกอบอาชีพ	9	26.47
- ครูผู้สอนนำนักเรียนไปเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น	17	50.00
- ครูผู้สอนจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ศึกษาความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากแหล่งความรู้ในท้องถิ่นโดยมีผู้รู้ในองค์กรความรู้นั้นเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้	3	8.82
- ครูรวบรวมความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาชาวบ้านของโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าประกอบการเรียน	3	8.82
- ครูจัดกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านให้นักเรียนได้ปฏิบัติร่วมกันภายในโรงเรียน	1	2.94
4. วิธีนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน (n = 4)		
- ครูผู้สอนสำรวจสื่อการเรียนตามแหล่งความรู้ หรือแหล่งบริการทางวิชาการในท้องถิ่น และคัดเลือกหนังสืออ่านเพิ่มเติม โดยพิจารณาจากความสอดคล้องในด้านเนื้อหา และตัวผู้เรียนเป็นหลัก	4	100.00

ตารางที่ 5 (ต่อ)

วิธีนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	จำนวน	ร้อยละ
5. วิธีนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดทำสื่อการเรียน ขึ้นใหม่ (n = 6)		
- ครูผู้สอนจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม โดยกำหนดเนื้อหา จากการสอบถามผู้รู้ในท้องถิ่นหรือเจ้าของภูมิปัญญา เนื่องจากเป็นเนื้อหาซึ่งยังไม่มีที่กหรือรวบรวม ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร	1	20.00
- ครูผู้สอนจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม โดยกำหนดเนื้อหา ที่ใช้จัดทำจากการศึกษาเอกสาร และการสอบถาม เพิ่มเติมจากผู้รู้ในท้องถิ่น	2	40.00
- ครูผู้สอนจัดทำคู่มือครูและแผนการสอน โดยการ วิเคราะห์โครงสร้างของหลักสูตรแม่บท และกำหนด เนื้อหาที่จะใช้ในการจัดทำจากการศึกษาเอกสาร และการสอบถามจากผู้รู้ในท้องถิ่น	3	50.00

จากตารางที่ 5 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านวิธีนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จากผลการวิจัยพบว่าในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชานั้น ครูผู้สอนส่วนใหญ่ระบุว่า มีวิธีดำเนินการโดยนำองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากประสบการณ์เดิมของตน มากำหนดรายละเอียดของเนื้อหาวิชา และเป็นผู้ดำเนินการสอนเอง คิดเป็นร้อยละ 79.31 รองลงมาเป็นผู้กำหนดเรื่องที่จะสอนในรายวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์แล้วให้ผู้รู้ในท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาในเรื่องนั้นๆ จากประสบการณ์ของตนโดยให้ผู้รู้ในท้องถิ่นเป็นผู้สอน เนื่องจากครูผู้สอนไม่มีความรู้ ความชำนาญในเนื้อหา คิดเป็นร้อยละ 16.46 และครูผู้สอนศึกษาความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านเพิ่มเติมจากผู้รู้ในท้องถิ่น แล้วนำมากำหนดรายละเอียดของเนื้อหาวิชา โดยมีครูเป็นผู้ดำเนินการสอนเอง คิดเป็นร้อยละ 12.41

ส่วนการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนส่วนใหญ่ระบุว่า ได้มอบหมายให้นักเรียนไปศึกษาหรือรวบรวมความรู้ ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากผู้รู้ในท้องถิ่นโดยการสอบถาม สัมภาษณ์หรือฝึกปฏิบัติแล้วนำข้อมูลที่ได้มาอภิปราย และสรุปร่วมกันในชั้นเรียน คิดเป็นร้อยละ 61.36 รองลงมาเป็นการให้นักเรียนศึกษาความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากผู้รู้ในท้องถิ่น โดยการเชิญผู้รู้เข้ามาถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้กับ

นักเรียนในโรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 32.95 และการที่ครูผู้สอนนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ จากแหล่งความรู้ในท้องถิ่น โดยให้ผู้รู้ซึ่งเป็นเจ้าของสถานที่เป็นผู้สอน คิดเป็นร้อยละ 14.77

ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดกิจกรรมเสริมนั้น ครูผู้สอนส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 50.00 ระบุว่าวิธีดำเนินการโดยนำนักเรียนไปเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น รองลงมาได้แก่ การเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นมาถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ หรือแนวคิดให้กับนักเรียนในโรงเรียนในลักษณะของการบรรยาย การอบรม การฝึกซ้อมทักษะ หรือการให้คำแนะนำในการประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 26.47 และการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ศึกษาความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากแหล่งความรู้ในท้องถิ่นโดยมีผู้รู้ในองค์ความรู้นั้นเป็นผู้ถ่ายทอดให้คิดเป็นร้อยละ 8.82 ซึ่งเท่ากับการที่ครูรวบรวมความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาชาวบ้านของโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าประกอบการเรียน

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนทุกคนคิดเป็นร้อยละ 100.00 ระบุว่าดำเนินการโดยสำรวจสื่อการเรียนตามแหล่งความรู้หรือแหล่งบริการทางวิชาการในท้องถิ่นและคัดเลือกหนังสืออ่านเพิ่มเติม โดยพิจารณาจากความสอดคล้องในด้านเนื้อหา และตัวผู้เรียนเป็นหลัก ส่วนการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดทำสื่อการเรียนชิ้นใหม่นั้นครูผู้สอนส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 50.00 มีการจัดทำคู่มือครูและแผนการสอนโดยการวิเคราะห์โครงสร้างของหลักสูตรแม่บท และกำหนดเนื้อหาที่จะใช้จัดทำจากการศึกษาเอกสาร และการสอบถามจากผู้รู้ในท้องถิ่น รองลงมาเป็นการจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมโดยครูกำหนดเนื้อหาที่ใช้จัดทำจากการศึกษาเอกสาร และการสอบถามเพิ่มเติม จากผู้รู้ในท้องถิ่นคิดเป็นร้อยละ 40.00 และการจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมโดยกำหนดเนื้อหาจากการสอบถามผู้รู้หรือเจ้าของภูมิปัญญา เนื่องจากเป็นเนื้อหาซึ่งยังไม่มีที่บันทึก หรือรวบรวมไว้เป็นลายลักษณ์อักษร คิดเป็นร้อยละ 20.00

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหารและบริการ
หลักสูตร

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหารและบริการหลักสูตร	จำนวน (n = 22)	ร้อยละ
1. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหารและบริการ หลักสูตร		
- มีการดำเนินงาน	22	100.00
- ไม่มีการดำเนินงาน	0	0.00
2. ภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้ในการบริหารและบริการหลักสูตร		
- ด้านการประกอบอาชีพ	22	100.00
3. งานการบริหารและบริการหลักสูตรที่มีการนำภูมิปัญญา ชาวบ้านมาใช้		
- ด้านการเตรียมบุคลากร	14	63.64
- ด้านการจัดเตรียมสถานที่	22	100.00
- ด้านการจัดบริการวัสดุหลักสูตร	22	100.00
- ด้านการนิเทศการใช้หลักสูตร	10	45.45
- ด้านการประชาสัมพันธ์หลักสูตร	17	77.27
4. การดำเนินงานด้านการเตรียมบุคลากร (n = 14)		
- ผู้บริหารจัดให้ครูผู้สอนได้ศึกษาความรู้เพิ่มเติมจากผู้รู้ หรือเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อให้มีความพร้อมใน ด้านเนื้อหาสำหรับการใช้หลักสูตร	14	100.00
5. การดำเนินงานด้านการจัดเตรียมสถานที่ (n = 22)		
- โรงเรียนศึกษาวิธีการในการจัดเตรียมสถานที่จากผู้รู้ใน ท้องถิ่นและนำวิธีการนั้นมาดำเนินการในโรงเรียน เพื่อ ให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่มีการนำภูมิปัญญา ชาวบ้านในเรื่องนั้นมาใช้ โดยความร่วมมือของบุคลากร ในโรงเรียน	16	72.73

ตารางที่ 6 (ต่อ)

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหารและบริการหลักสูตร	จำนวน (n = 22)	ร้อยละ
- ผู้ที่มีความชำนาญในเนื้อหาเข้ามาให้คำแนะนำและความร่วมมือในการจัดเตรียมสถานที่สำหรับใช้หลักสูตรร่วมกับบุคลากรในโรงเรียน	6	27.27
6. การดำเนินงานด้านการจัดบริการวัสดุหลักสูตร (n = 22)		
- โรงเรียนศึกษา วัสดุหลักสูตร ที่จำเป็นต้องใช้ จากผู้รู้ในท้องถิ่น และจัดวัสดุหลักสูตรนั้นๆ มาไว้ใช้ในการสอน เพื่อให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องนั้นๆ มาใช้	12	54.55
- ผู้รู้ในท้องถิ่นให้คำแนะนำในการจัดเตรียม และมีส่วนร่วมในการจัดหาวัสดุหลักสูตร มาไว้ใช้สำหรับการสอนในโรงเรียน	10	45.45
7. การดำเนินงานด้านการนิเทศการใช้หลักสูตร (n = 10)		
- ผู้รู้และผู้มีความชำนาญในองค์ความรู้ที่โรงเรียนนำมาใช้พัฒนาหลักสูตร เข้ามาแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนให้คำปรึกษาแนะนำกับครูผู้สอนเพื่อนำมาแก้ไขปัญหามาจากการใช้หลักสูตรตลอดจนพัฒนารายละเอียดของเนื้อหาวิชา เพื่อให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น	10	100.00
8. การดำเนินงานด้านการประชาสัมพันธ์หลักสูตร (n = 17)		
- ผู้รู้ที่โรงเรียนเชิญเข้ามาร่วมในการพัฒนาหลักสูตรกับทางโรงเรียน ช่วยประชาสัมพันธ์หลักสูตรโดยการสอนหน้าเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรให้กับชาวบ้านในชุมชนได้รับทราบ	17	100.00

จากตารางที่ 6 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหาร และบริการหลักสูตรของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จากผลการวิจัยพบว่าผู้บริหารโรงเรียนทุกคนมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหารและบริการหลักสูตร โดยทุกคนระบุว่าได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการประกอบอาชีพมาใช้

ส่วนในเรื่องงานการบริหารและบริการหลักสูตรที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้นั้น ผู้บริหารทุกคนระบุว่าได้แก่ด้านการจัดเตรียมสถานที่ และด้านการจัดบริการวัสดุหลักสูตร รองลงมาได้แก่ด้านการประชาสัมพันธ์หลักสูตร คิดเป็นร้อยละ 77.27 ด้านการเตรียมบุคลากร คิดเป็นร้อยละ 63.64 และด้านการนิเทศการใช้หลักสูตร คิดเป็นร้อยละ 45.45

ในส่วนของการเตรียมบุคลากรนั้น ผู้บริหารที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเตรียมบุคลากรทุกคน ระบุว่าได้ดำเนินการโดยจัดให้ครูผู้สอนได้ศึกษาความรู้เพิ่มเติมจากผู้รู้หรือเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อให้มีความพร้อมทางด้านเนื้อหาสำหรับการใช้หลักสูตร ส่วนในการจัดเตรียมสถานที่นั้น ผู้บริหารที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดเตรียมสถานที่ส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 72.73 ระบุว่าโรงเรียนได้ศึกษาวิธีการในการจัดเตรียมสถานที่จากผู้รู้ในท้องถิ่น และนำวิธีการนั้นมาดำเนินการในโรงเรียน เพื่อให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องนั้นมาใช้ โดยความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียนและผู้รับที่มีความชำนาญในเนื้อหาเข้ามาให้คำแนะนำในการจัดเตรียมสถานที่สำหรับใช้หลักสูตรร่วมกับบุคลากรในโรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 27.27

ส่วนในด้านการจัดบริการวัสดุหลักสูตรนั้น ผู้บริหารที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดบริการวัสดุหลักสูตรส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 54.55 ระบุว่าโรงเรียนได้ศึกษา วัสดุหลักสูตรที่จำเป็นต้องใช้จากผู้รู้ในท้องถิ่น และจัดวัสดุหลักสูตรนั้นๆ มาไว้ใช้ในการสอน เพื่อให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องนั้นๆมาใช้ และผู้รู้ในท้องถิ่นให้คำแนะนำในการจัดเตรียมและมีส่วนร่วมในการจัดหาวัสดุหลักสูตรมาไว้ใช้สำหรับการสอนในโรงเรียนคิดเป็นร้อยละ 45.45

ในด้านการนิเทศการใช้หลักสูตรนั้น ผู้บริหารที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการนิเทศการใช้หลักสูตรทุกคนระบุว่าผู้รู้และผู้มีความชำนาญในองค์ความรู้ที่โรงเรียนนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรเข้ามาแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ตลอดจนให้คำปรึกษาแนะนำกับครูผู้สอน เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาจากการใช้หลักสูตร ตลอดจนพัฒนารายละเอียดของเนื้อหาวิชา เพื่อให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น ส่วนในด้านการประชาสัมพันธ์หลักสูตรนั้น ผู้บริหารที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการประชาสัมพันธ์หลักสูตรทุกคนระบุว่าผู้รู้ที่โรงเรียนเชิญเข้ามาร่วมในการพัฒนาหลักสูตรกับทางโรงเรียน ช่วยประชาสัมพันธ์หลักสูตร โดยการสนทนาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับทราบ

ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสอน

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสอน	จำนวน (n = 164)	ร้อยละ
1. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสอน		
- มี	164	100.00
- ไม่มี	0	0.00
2. ภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้ในการสอน		
- ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ	32	19.51
- ด้านศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี	112	68.29
- ด้านการประกอบอาชีพ	74	45.12
- ด้านแนวคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีชาวบ้าน	24	14.63
3. งานการสอนที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้		
- ด้านการจัดทำแผนการสอน	3	1.83
- ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	164	100.00
- ด้านการพัฒนาและใช้สื่อ วัสดุ และอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อประกอบการเรียนการสอน	96	58.54
- ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้	1	0.61
4. การดำเนินงานในการจัดทำแผนการสอน (n = 3)		
- ครูผู้สอนวิเคราะห์โครงสร้างของหลักสูตร และศึกษาองค์ความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านจากเอกสาร และการสอบถามผู้รู้ในท้องถิ่นเพื่อนำมากำหนดรายละเอียดของเนื้อหาวิชาในแผนการสอน	3	100.00
5. การดำเนินงานในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (n = 164)		
- ครูผู้สอนนำเนื้อหาที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาถ่ายทอด โดยเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนตามปกติ	129	78.66

ตารางที่ 7 (ต่อ)

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสอน	จำนวน (n = 164)	ร้อยละ
- ครูผู้สอนมอบหมายให้นักเรียนไปศึกษาหรือรวบรวมความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากผู้รู้ในท้องถิ่น โดยการสอบถาม สัมภาษณ์ หรือการฝึกปฏิบัติ แล้วนำข้อมูลที่ได้ออกอภิปรายและสรุปร่วมกันในชั้นเรียน	54	32.92
- ครูผู้สอนเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นเข้ามาให้ความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านกับนักเรียน	29	17.68
- ครูผู้สอนนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่จากแหล่งความรู้ในท้องถิ่น โดยให้เจ้าของสถานที่ ซึ่งเป็นผู้รู้ด้านภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นผู้สอน	13	7.93
- ครูนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่จากแหล่งความรู้ในท้องถิ่น โดยครูเป็นผู้สอนเอง	6	3.66
- ครูให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมในท้องถิ่น และนำข้อมูลและประสบการณ์ที่ได้มาอภิปรายและสรุปร่วมกันในชั้นเรียน	3	1.83
6. การดำเนินงานในการพัฒนาและใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ เพื่อประกอบการเรียนการสอน (n = 96)		
- ครูผู้สอนศึกษาความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำมากำหนดสื่อวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ที่จะใช้ประกอบการเรียนการสอน แล้วดำเนินการคัดเลือกสื่อวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ที่มีในท้องถิ่นมาใช้ประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องนั้นๆ มาใช้	83	86.46
- ครูผู้สอนศึกษาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านจากผู้รู้ในท้องถิ่น และนำมาจัดทำสื่อวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ เพื่อประกอบการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องนั้นมาใช้	9	9.37
- ผู้รู้ในท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการจัดทำสื่อวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ให้กับครูผู้สอน เพื่อนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน	4	4.17

ตารางที่ 7 (ต่อ)

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสอน	จำนวน	ร้อยละ
7. การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ (n = 1)		
- ผู้รู้ในท้องถิ่นที่ครูผู้สอนเชิญเข้ามาสอนในโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ร่วมกับครูผู้สอนในส่วนของเนื้อหาวิชาที่ตนรับผิดชอบ	1	100.00

จากตารางที่ 7 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสอนของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จากผลการวิจัยพบว่าครูผู้สอนที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทุกคนระบุว่ามีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสอน โดยส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 68.29 ระบุว่าได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีมาใช้ในการสอน รองลงมาได้แก่ด้านการประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 45.12 ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ คิดเป็นร้อยละ 19.51 และด้านแนวคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีชาวบ้าน คิดเป็นร้อยละ 14.63 นอกจากนี้ครูผู้สอนที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทุกคนระบุว่า มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน รองลงมาได้แก่ ด้านการพัฒนาและใช้สื่อวัสดุ และอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อประกอบการเรียนการสอน คิดเป็นร้อยละ 58.54 ด้านการจัดทำแผนการสอน คิดเป็นร้อยละ 1.83 และด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 0.61

ในด้านการจัดทำแผนการสอนนั้น ครูผู้สอนที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดทำแผนการสอนทุกคนระบุว่าได้วิเคราะห์โครงสร้างของหลักสูตรและศึกษาองค์ความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านจากเอกสาร และการสอบถามผู้รู้ในท้องถิ่นเพื่อนำมากำหนดรายละเอียดของเนื้อหาวิชาในแผนการสอน ส่วนในการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนส่วนใหญ่ร้อยละ 78.66 ระบุว่าได้นำเนื้อหาที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาถ่ายทอด โดยเป็นผู้จัดการกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนตามปกติ รองลงมาได้แก่ การมอบหมายให้นักเรียนไปศึกษาหรือรวบรวมความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากผู้รู้ในท้องถิ่น โดยการสอบถาม สัมภาษณ์ หรือการฝึกปฏิบัติ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาอภิปราย และสรุปร่วมกันในชั้นเรียน คิดเป็น ร้อยละ 32.92 การเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นเข้ามาให้ความรู้ ในเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านกับนักเรียน คิดเป็นร้อยละ 17.68 และการนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่จากแหล่งความรู้ในท้องถิ่นโดยให้เจ้าของสถานที่ ซึ่งเป็นผู้รู้ด้านภูมิปัญญาเป็นผู้สอนคิดเป็นร้อยละ 7.93

ในด้านการพัฒนาและใช้สื่อวัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อประกอบการเรียนการสอน ครูผู้สอนที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาและใช้สื่อวัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อประกอบการเรียนการสอน

ส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 86.46 ระบุว่าได้ศึกษาความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำมากำหนดสื่อวัสดุ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะใช้ประกอบการเรียนการสอน แล้วดำเนินการคัดเลือกสื่อวัสดุ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีในท้องถิ่นมาใช้ประกอบการสอน เพื่อให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องนั้นๆ มาใช้ รองลงมาได้แก่ การศึกษาความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านจากผู้รู้ และนำมาจัดทำสื่อวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อประกอบการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องนั้นมาใช้ คิดเป็นร้อยละ 9.37 และผู้รู้ในท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ จัดทำสื่อวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ให้กับครูผู้สอน เพื่อนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน คิดเป็นร้อยละ 4.17 ส่วนในการวัดผลและประเมินผล การเรียนรู้นั้น ครูผู้สอนที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ระบุว่าผู้รู้ในท้องถิ่นที่ครูผู้สอนเชิญเข้ามาสอนในโรงเรียน เป็นผู้ดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ร่วมกับผู้สอนในส่วนของเนื้อหาวิชาที่ตนรับผิดชอบ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	จำนวน (n = 182)	ร้อยละ
1. ปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น		
- ประสบปัญหา	50	27.47
- ไม่ประสบปัญหา	132	72.53
2. ปัญหาที่พบในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน (n = 50)		
- ครูผู้สอนยังไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	38	76.00
- ครูผู้สอนมีงานในหน้าที่มาก จึงไม่มีเวลาหรือไม่คิดที่จะนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	7	14.00
- ครูผู้สอนไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่น จึงไม่สามารถคัดเลือกหรือนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้	8	16.00
- ผู้รู้ในท้องถิ่นมีภารกิจส่วนตัว จึงเป็นข้อจำกัดด้านเวลาทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกับทางโรงเรียนได้อย่างเต็มที่	6	12.00
- ผู้ที่มีความรู้ เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งมีอายุมาก จึงไม่สะดวกต่อการนำผู้รู้เข้าร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกับทางโรงเรียน	1	2.00

จากตารางที่ 8 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จากผลการวิจัย พบว่าครูผู้สอนที่มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 72.53 ระบุว่าไม่ประสบปัญหาในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ส่วนครูผู้สอนร้อยละ 27.47 ระบุว่าประสบปัญหาในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ครูผู้สอนที่มีประสบปัญหาในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 76.00 ระบุว่าประสบปัญหาที่ครูผู้สอนไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นรองลงมาได้แก่ครูผู้สอนไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่นจึงไม่สามารถคัดเลือกหรือนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ คิดเป็นร้อยละ 16.00 ครูผู้สอนมีงานในหน้าที่มากจึงไม่มีเวลาหรือไม่คิดที่จะนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 14.00 และผู้รู้ในท้องถิ่นมีภารกิจส่วนตัว จึงเป็นข้อจำกัดด้านเวลาทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกับทางโรงเรียนได้อย่างเต็มที่ คิดเป็นร้อยละ 12.00

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหาร
และบริการหลักสูตร

ปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหารและบริการหลักสูตร	จำนวน (n = 22)	ร้อยละ
1. ด้านการเตรียมบุคลากร (n = 14)		
- ประสบปัญหา	0	0.00
- ไม่ประสบปัญหา	14	100.00
2. ด้านการจัดเตรียมสถานที่ (n = 22)		
- ประสบปัญหา	0	0.00
- ไม่ประสบปัญหา	22	100.00
3. ด้านการจัดบริการวัสดุหลักสูตร (n = 22)		
- ประสบปัญหา	0	0.00
- ไม่ประสบปัญหา	22	100.00
4. ด้านการนิเทศการใช้หลักสูตร (n = 10)		
- ประสบปัญหา	0	0.00
- ไม่ประสบปัญหา	10	100.00
5. ด้านการประชาสัมพันธ์หลักสูตร (n = 17)		
- ประสบปัญหา	0	0.00
- ไม่ประสบปัญหา	17	100.00

จากตารางที่ 9 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหารและบริการหลักสูตรของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จากผลการวิจัยพบว่าผู้บริหารที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเตรียมบุคลากร การจัดเตรียมสถานที่ การจัดบริการวัสดุหลักสูตร การนิเทศการใช้หลักสูตร และการประชาสัมพันธ์หลักสูตร ทุกคนคิดเป็นร้อยละ 100.00 ระบุว่าไม่ประสบปัญหาในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหารและบริการหลักสูตรในด้านดังกล่าว

ตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสอน

ปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสอน	จำนวน (N = 164)	ร้อยละ
1. ด้านการจัดทำแผนการสอน (n = 3)		
- ประสบปัญหา	0	0.00
- ไม่ประสบปัญหา	3	100.00
2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (n = 164)		
- ประสบปัญหา	14	8.54
- ไม่ประสบปัญหา	150	91.46
ปัญหาที่พบ (n = 14)		
- ผู้รู้ซึ่งโรงเรียนเชิญเข้ามาถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนยังไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนเข้าใจได้โดยง่ายเนื่องจากไม่มีทักษะในด้านวิธีการสอน	8	57.14
- ผู้ปกครองของนักเรียนบางส่วนยังไม่เห็นด้วยที่โรงเรียนนำเนื้อหาที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องนั้น ๆ มาสอนและ/หรือยังไม่เห็นความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จึงไม่ให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเท่าที่ควร	3	21.43
- กิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูผู้สอนจัดไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารจึงทำให้ต้องยุติการสอนในกิจกรรมนั้น	1	7.14
- ครูผู้สอนไม่มีความชำนาญในองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงประสบปัญหาในการสอนเนื้อหาที่เป็นทักษะ	1	7.14
- นักเรียนไม่ให้ความสนใจในการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านเนื่องจากเป็นเรื่องซึ่งตนมีความคุ้นเคยอยู่แล้ว	1	7.14
3. ด้านการพัฒนาและใช้สื่อการเรียนการสอน (n = 96)		
- ประสบปัญหา	0	0.00
- ไม่ประสบปัญหา	96	100.00

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสอน	จำนวน (N = 164)	ร้อยละ
4. ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียนรู้ (n = 1)		
- ประสบปัญหา	0	0.00
- ไม่ประสบปัญหา	1	100.00

จากตารางที่ 10 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสอนของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จากผลการวิจัย พบว่าครูผู้สอน ประสบปัญหาในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนในด้านการจัดทำแผนการสอน การพัฒนาและใช้สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้นั้น พบว่าไม่ประสบปัญหาในการดำเนินงาน

ในส่วนของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเป็นด้านที่พบว่ามีปัญหานั้นครูผู้สอนที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 91.46 ระบุว่า ไม่ประสบปัญหาในการดำเนินงาน และร้อยละ 8.54 ระบุว่า ประสบปัญหาในการดำเนินงาน โดยครูผู้สอนที่ประสบปัญหาส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 57.14 ระบุว่าประสบปัญหาที่ผู้รู้ซึ่งโรงเรียนเชิญเข้ามาถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนยังไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนเข้าใจได้โดยง่าย เนื่องจากไม่มีทักษะในด้านวิธีการสอน และผู้ปกครองของนักเรียนบางส่วนยังไม่เห็นด้วยที่โรงเรียนนำเนื้อหาที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องนั้น ๆ มาสอน และ/หรือยังไม่เห็นความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จึงไม่ให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเท่าที่ควร คิดเป็นร้อยละ 21.43

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีการสุ่มตัวอย่างโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี จำนวนร้อยละ 40 จำแนกตามขนาดของโรงเรียน ได้จำนวนโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 10 โรงเรียน ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 22 คน และครูผู้สอน จำนวน 184 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 206 คน โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง จำนวน 2 ฉบับ ซึ่งผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา แจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะตารางประกอบการบรรยาย

สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 50 ปีขึ้นไป ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี และมีประสบการณ์ในตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนมากกว่า 15 ปี โดยส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมการประชุม อบรม สัมมนา เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำนวน 1 ครั้ง ในเรื่องการพัฒนาและปรับปรุงแผนการสอนของหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งหน่วยงานที่จัดอบรม ได้แก่ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด

ครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 30-39 ปี วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี และมีประสบการณ์ตำแหน่งครูผู้สอนในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นระหว่าง 16-20 ปี โดยส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าร่วมการประชุม อบรม สัมมนา เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สำหรับผู้ที่เคยเข้าร่วมในการประชุม อบรม สัมมนานั้น ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ จำนวน 1 ครั้ง ในเรื่องการปรับปรุงและพัฒนาแผนการสอนของหลักสูตรท้องถิ่น โดยหน่วยงานที่จัดอบรม ได้แก่ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด

ตอนที่ 2 การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี

1. ด้านลักษณะและวิธีนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ครูผู้สอนส่วนใหญ่ในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในรายวิชาที่สอน โดยส่วนใหญ่ระบุว่าได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะการปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชา การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมเสริม โดยครูผู้สอนที่มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นส่วนใหญ่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยส่วนใหญ่ระบุว่าได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านการประกอบอาชีพมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ครูผู้สอนส่วนใหญ่ระบุว่าได้ดำเนินการในลักษณะปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชา การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมเสริม โดยส่วนใหญ่ได้ดำเนินงานในระดับประถมศึกษา ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มภาระงานและพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ส่วนครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษา มีการดำเนินงานในกลุ่มวิชาการงานและอาชีพ สังคมศึกษา และภาษาไทย

ครูผู้สอนที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชาส่วนใหญ่ระบุว่า ได้นำองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากประสบการณ์เดิมของตนมากำหนดรายละเอียดของเนื้อหาวิชาและเป็นผู้ดำเนินการสอนเอง และเป็นผู้กำหนดเรื่องที่

จะสอนในรายวิชา หรือกลุ่มประสบการณ์ แล้วให้ผู้รู้ในท้องถิ่นเป็นผู้กำหนด รายละเอียดของเนื้อหาในเรื่องนั้น ๆ จากประสบการณ์ของตนโดยให้ผู้รู้ในท้องถิ่นเป็นผู้สอน เนื่องจากครูผู้สอนไม่มีความรู้ ความชำนาญในเนื้อหา

ครูผู้สอนที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนส่วนใหญ่ได้ดำเนินการโดยมอบหมายให้นักเรียนไปศึกษาหรือรวบรวมความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากผู้รู้ในท้องถิ่นโดยการสอบถาม สัมภาษณ์ หรือการฝึกปฏิบัติ แล้วนำข้อมูลที่ได้ออกมาอภิปราย และสรุปร่วมกันในชั้นเรียน การให้นักเรียนศึกษาความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากผู้รู้ในท้องถิ่น โดยการเชิญผู้รู้เข้ามาถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้กับนักเรียนในโรงเรียน และการนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ จากแหล่งความรู้ในท้องถิ่น โดยให้ผู้รู้ซึ่งเป็นเจ้าของสถานที่เป็นผู้สอน

ส่วนการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดกิจกรรมเสริมนั้น ครูผู้สอนส่วนใหญ่ดำเนินการโดยนำนักเรียนไปเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น และเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นมาถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ หรือแนวคิดให้กับนักเรียนในโรงเรียนในลักษณะของการบรรยาย การอบรม หรือการให้คำแนะนำในการประกอบอาชีพ

2. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหารและบริการหลักสูตร

ผู้บริหารโรงเรียนทุกคน มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหารและบริการหลักสูตร โดยส่วนใหญ่ระบุว่าได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการประกอบอาชีพมาใช้งานด้านการจัดเตรียมสถานที่ และการจัดบริการวัสดุหลักสูตร

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดเตรียมสถานที่นั้น ผู้บริหารส่วนใหญ่ระบุว่า โรงเรียนได้ศึกษาวิธีการในการจัดเตรียมสถานที่จากผู้รู้ในท้องถิ่น และนำวิธีการนั้นมาดำเนินการในโรงเรียน เพื่อให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องนั้นมาใช้ โดยความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน

ส่วนการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดบริการวัสดุหลักสูตรนั้น ผู้บริหารส่วนใหญ่ระบุว่า โรงเรียนได้ศึกษาวัสดุหลักสูตรที่จำเป็นต้องใช้จากผู้รู้ในท้องถิ่น และจัดวัสดุหลักสูตรนั้นๆ มาไว้ใช้ในการสอน เพื่อให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องนั้น ๆ มาใช้

3. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสอน

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสอนนั้น ครูผู้สอนส่วนใหญ่ระบุว่าได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการพัฒนาและใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ประกอบการเรียนการสอน

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนส่วนใหญ่ระบุว่า ได้นำเนื้อหาที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาถ่ายทอดโดยเป็นผู้จัดการกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนตามปกติ การมอบหมายให้นักเรียนไปศึกษาหรือรวบรวมความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากผู้รู้ในท้องถิ่น โดยสอบถาม สัมภาษณ์ หรือฝึกปฏิบัติ แล้วนำข้อมูลที่ได้ออกมาอภิปราย และสรุปร่วมกันในชั้นเรียน การเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นเข้ามาให้ความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านกับนักเรียน และการนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่จากแหล่งความรู้ในท้องถิ่น โดยให้เจ้าของสถานที่ซึ่งเป็นผู้รู้ด้านภูมิปัญญาเป็นผู้สอน

ส่วนการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาและใช้สื่อ วัสดุ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ประกอบการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนส่วนใหญ่ดำเนินการโดยศึกษาความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำมากำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ แล้วดำเนินการคัดเลือกสื่อการเรียนการสอนที่มีในท้องถิ่นมาใช้ประกอบการสอน เพื่อให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องนั้น ๆ มาใช้

4. ปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้นพบว่าประสบปัญหาในการดำเนินงานนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และด้านการสอน

การดำเนินงานนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้นพบว่าครูผู้สอนที่มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นส่วนใหญ่ระบุว่าประสบปัญหาคือยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่นจึงไม่สามารถคัดเลือกหรือนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ ครูผู้สอนมีงานในหน้าที่มากจึงไม่มีเวลาหรือไม่คิดที่จะนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และผู้รู้ในท้องถิ่นมีภารกิจ

ส่วนตัว จึงเป็นข้อจำกัดด้านเวลาทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกับทางโรงเรียนได้อย่างเต็มที่

ส่วนปัญหาในด้านการสอนนั้น พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งปัญหาที่พบส่วนใหญ่ ได้แก่ ผู้ซึ่งโรงเรียนเชิญเข้ามาถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนยังไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนเข้าใจได้โดยง่าย เนื่องจากไม่มีทักษะในด้านวิธีการสอน และผู้ปกครองของนักเรียนบางส่วนยังไม่เห็นด้วยที่โรงเรียนนำเนื้อหาที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องนั้นๆ มาสอน และ/หรือยังไม่เห็นความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จึงไม่ให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเท่าที่ควร

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยข้างต้น ได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจและสมควรนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. ครูผู้สอนส่วนใหญ่ของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กิตติพิศ ศิริสูตร (2537) ที่พบว่า ครูผู้สอนในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านอื่น ๆ หากพิจารณาความหมายและขอบเขตของภูมิปัญญาด้านนี้ ซึ่งพอจะกล่าวถึงดังนี้คือ วัฒนธรรม หมายถึง แนวทางแห่งการแสดงออกวิถีชีวิตทั้งปวง ซึ่งอาจเริ่มจากเอกชน หรือคณะบุคคลคิดขึ้น หรือกระทำขึ้นเป็นต้นแบบ แล้วต่อมาคณะส่วนใหญ่ของกลุ่มชนยอมรับมาสืบทอดจนกระทั่งสิ่งนั้นๆ ส่งผลให้เกิดเป็นนิสัยในการคิด การเชื่อถือ และการกระทำของคนส่วนใหญ่ แห่งกลุ่มชนนั้น ๆ (สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ (อ้างถึงใน สามารถ จันทรสุรีย์ และประทีป อินแสง, 2541) ส่วนประเพณีนั้น สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง ความประเพณีที่คนส่วนใหญ่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นแบบอย่างเดียวกันเป็นระเบียบแบบแผนที่เห็นว่าถูกต้อง หรือเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ มีทั้งลักษณะที่เป็นการบังคับต้องกระทำ ถ้าไม่กระทำถือว่ามีความผิดหรือชั่ว เป็นระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้ให้กระทำตาม หรือเป็นเรื่องที่ปฏิบัติกันมาจนเกิดความเคยชิน

จนไม่รู้สึกรับภาระหน้าที่ จากความหมายและขอบเขตดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าทั้งวัฒนธรรมและประเพณีนั้นเป็นเรื่องซึ่งมีความผูกพันใกล้ชิดกับผู้คนในสังคม มีความกลมกลืนและแทรกตัวอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนจนแทบจะแยกแยะจากกันไม่ออกเป็นกรอบกำหนดวิถีการดำเนินชีวิตที่ทุกคนในสังคมใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการศึกษาที่ครูผู้สอนได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมากที่สุด จึงน่าจะด้วยสาเหตุดังกล่าวข้างต้น ประกอบกับเป็นเรื่องซึ่งใกล้ชิดตัวผู้เรียนและเกี่ยวข้องกับผู้เรียนโดยตรง มากกว่าภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านอื่น ๆ

จากผลการวิจัยพบว่าครูผู้สอนมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในลำดับรองลงมา ประเด็นนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นสิ่งซึ่งมีความเหมาะสมและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคมไทยในปัจจุบันซึ่งกำลังประสบปัญหาจากวิกฤตเศรษฐกิจ ซึ่งจากปัญหานี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานพระราชดำรัสว่า “ชาติของเราต้องการเศรษฐกิจความพอเพียงมากกว่าเศรษฐกิจแบบค้าขาย ที่ส่งผลให้คนไทยทำอะไรเกินตัว อันเป็นเหตุแห่งวิกฤตการณ์ปัจจุบัน เป็นเหตุที่ทำให้ชาวนาต้องซื้อข้าวกิน และคนชนบทอยู่ชนบทไม่ได้” (มติชนรายวัน (อ้างถึงในคณะศึกษาศึกษาการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์, 2541)) และจากพระราชดำรัสนี้ทรงพระราชทานแนวทางหลักให้แก่ผสกนิกรในการต่อสู้กับสภาวะเศรษฐกิจด้วยการดำรงชีวิตอย่างพอดี มีความสุขตามสถานะและอัตภาพโดยยึดหลัก “พอกินพอใช้” จึงทำให้ผู้คนในสังคมเริ่มมองหาแนวทางการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับท้องถิ่น ทำมาหากินอยู่ในท้องถิ่นของตนตามศักยภาพที่ตนมี ไม่ดิ้นรนไขว่คว้าในสิ่งซึ่งไกลตัวดังเช่นอดีตที่ผ่านมา ด้วยเหตุนี้ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการประกอบอาชีพจึงเป็นสิ่งซึ่งมีความจำเป็นและเหมาะสมกับผู้คนในสังคมปัจจุบันที่จะนำมาใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมของตนได้อย่างมีความสุข

การที่โรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่นมาพัฒนาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ นั้นจึงเป็นแนวทางที่มีความเหมาะสม อันจะทำให้ผู้เรียนได้ซึมซับแนวคิด และเกิดกระบวนการในการคิดวินิจฉัย กำหนดวิถีชีวิตของตนอยู่ใน ท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

2. จากผลการวิจัยพบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะการปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชา การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมเสริม โดยทั้งนี้ได้ดำเนินการในลักษณะของการปรับ

รายละเอียดของเนื้อหาวิชามากที่สุด ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะการปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชานี้ ครูผู้สอนสามารถดำเนินการได้อย่างสะดวก โดยการนำเนื้อหาที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาสอดแทรกในหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น และสามารถจัดการเรียนการสอนได้ โดยที่ครูไม่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรเรียนการสอน ยังคงดำเนินการสอนในชั้นเรียนได้เช่นเดิม ซึ่งผลการวิจัยในส่วนของ การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูก็ได้ข้อค้นพบซึ่งสอดคล้องกัน คือ ครูผู้สอนนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยครูเป็นผู้ถ่ายทอดเนื้อหาและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนตามปกติ เมื่อนำข้อค้นพบทั้ง 2 ส่วนนี้มาพิจารณาประกอบกัน จึงได้ข้อสรุปซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่ในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ถึงแม้จะมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในรายวิชาที่ตนรับผิดชอบ แต่ก็ยังไม่มี การเปลี่ยนแปลงแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คงยึดแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนในรูปแบบเดิม ซึ่งเคยปฏิบัติมา ผู้วิจัยมีความคิดว่าครูผู้สอนควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีความหลากหลาย เพื่อจะได้สนองตอบต่อความต้องการของผู้เรียน

จากการประชุมสมัชชาเด็ก เรื่อง การเรียนรู้อย่างมีความสุข ได้ข้อสรุปจากเด็กนักเรียนทั่วประเทศเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่พวกเขาต้องการดังนี้คือ ในการเรียนในห้องเรียนนั้น อยากจะเรียนกับวิทยากรภายนอกบ้างในบางครั้ง และอยากออกไปเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาตินอกห้องเรียน ได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนและสถานที่ต่างๆ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพในชุมชน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าบางครั้งจะเป็นการเรียนเนื้อหาในหนังสือ แต่เด็ก ๆ ก็อยากออกไปเรียนรู้ภายนอกห้องเรียนบ้าง ซึ่งเด็ก ๆ จะรู้สึกสดชื่นเมื่อได้ออกนอกห้องเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541)

ข้อสรุปดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการที่ครูผู้สอนนำเนื้อหาที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาสอดแทรกในหลักสูตรโดยการปรับรายละเอียดของเนื้อหาเป็นสิ่งที่มีความเหมาะสมสนองตอบต่อความต้องการของผู้เรียนซึ่งต้องการเรียนรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับชุมชนได้ในส่วนหนึ่ง และเมื่อพิจารณาความต้องการอีกส่วนหนึ่งของผู้เรียนก็จะพบว่าเป็นความต้องการที่จะได้เรียนรู้จากการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนของครูนั่นเอง ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งพบว่าครูผู้สอนมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการ

สอนและการจัดกิจกรรมเสริมนอกเหนือจากการปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชา จึงเป็นสิ่งซึ่งมีความเหมาะสม อันจะสนับสนุนให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข

จากการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ที่มีการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนได้ดำเนินการโดยให้นักเรียนไปศึกษาหรือรวบรวมความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากผู้รู้ในท้องถิ่นโดยการสอบถาม สัมภาษณ์ หรือการฝึกปฏิบัติ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน การศึกษาความรู้จากผู้รู้ในท้องถิ่น โดยการเชิญผู้รู้เข้ามาถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนในโรงเรียน และการนำนักเรียนไปศึกษาจากแหล่งความรู้ในท้องถิ่นโดยให้ผู้รู้ซึ่งเป็นเจ้าของสถานที่เป็นผู้สอน ผู้วิจัยเห็นว่ากิจกรรมการเรียนการสอนทั้ง 3 ลักษณะนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งทั้งกับผู้เรียนและผู้สอน ในส่วนของผู้เรียนนั้นจะเกิดการเรียนรู้จากสภาพจริงในท้องถิ่น ได้กระบวนกรเรียนรู้ และเสาะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นธรรมชาติ เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง ดังที่ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2530) กล่าวว่า ในการแสวงหาความรู้ นั้น ความรู้ที่แท้จริง ประจักษ์ชัดด้วยตนเองเกิดขึ้นจากการปฏิบัติของตนเอง และเกิดกับตนเอง จึงจะเป็นความรู้ที่แท้จริง นอกจากนี้การให้นักเรียนได้สัมผัสกับครูชาวบ้าน ชุมชน และสิ่งแวดล้อมในกระบวนการศึกษาเรียนรู้จะให้นักเรียนมีโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ที่กว้างขวางขึ้น เห็นความสัมพันธ์ เห็นคุณค่า และเห็นคุณประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540) จากการวิจัยของกรมวิชาการ (2540) ซึ่งได้สอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนกับผู้รู้ในท้องถิ่น การออกไปสำรวจข้อมูลจากแหล่งความรู้ในชุมชน และการไปฝึกงานที่บ้าน หรือสถานประกอบการกับผู้รู้ในท้องถิ่น ในการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนได้ข้อสรุปซึ่งสอดคล้องกันว่านักเรียนทุกคนเกิดความภูมิใจในความรู้ที่ได้รับและเห็นว่าความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้มาก เป็นการเรียนที่สบาย การฝึกประสบการณ์ที่บ้านของผู้รู้ในท้องถิ่นและการออกไปสำรวจข้อมูลจากแหล่งความรู้ในชุมชนยังเป็นการฝึกนักเรียนในเรื่องความรับผิดชอบอีกด้วย

ส่วนประโยชน์ที่เกิดกับครูผู้สอนจากการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนในลักษณะดังกล่าวนี้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540) กล่าวไว้ว่า จากการศึกษาที่ชุมชนและชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนจะสามารถแบ่งเบาภาระการสอนในบางด้านของครูที่ขาดความชำนาญในด้านนั้นๆ ในประเด็นนี้ผู้วิจัยมีความเห็นเพิ่มเติมว่า ครูผู้สอนเองก็จะมีโอกาสได้เรียนรู้และซึมซับประสบการณ์จากผู้รู้ไปพร้อมๆ กับผู้เรียนด้วยเช่นกัน

จากผลการวิจัยที่พบว่าครูผู้สอนในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะของการจัดกิจกรรมเสริมซึ่งกิจกรรมเสริมหลักสูตรนี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอนที่มีความสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างให้ประสบการณ์และชีวิตประจำวันของผู้เรียนมีความสมบูรณ์ขึ้น (จันทร์ ชุ่มปักเมือง, 2508) โดยครูผู้สอนที่มีการจัดกิจกรรมเสริมส่วนใหญ่ได้นำนักเรียนไปเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าการที่ครูจัดให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนนั้นจะทำให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง มีความรอบรู้และเข้าใจในภูมิปัญญาชาวบ้านได้โดยง่าย อีกทั้งการที่นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนนั้นจะทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีเจตคติ และค่านิยมที่ดีต่อชุมชน เกิดความรัก ความผูกพัน ห่วงแหน และภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ซึ่งตรงตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) อย่างแท้จริง

นอกเหนือจากกิจกรรมเสริมในลักษณะดังกล่าวข้างต้น ในการวิจัยยังพบว่าครูผู้สอนได้จัดกิจกรรมเสริมโดยการเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นมาถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ หรือแนวคิดให้กับนักเรียนในโรงเรียนในลักษณะของการบรรยาย การอบรม การฝึกซ้อมทักษะ หรือการให้คำแนะนำในการประกอบอาชีพ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านจากผู้รู้โดยตรง ซึ่งผู้รู้ที่ถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนเองก็มีโอกาสถ่ายทอดความรู้ได้อย่างเต็มที่และอิสระกว่าการถ่ายทอดความรู้ในกิจกรรมการเรียนการสอน เนื่องจากในการจัดกิจกรรมเสริมนั้น สามารถจัดให้เกิดความยืดหยุ่นในด้านเนื้อหาสาระของกิจกรรม และเวลาในการทำกิจกรรมได้มากกว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยเหตุนี้จึงเป็นผลดีกับผู้เรียนซึ่งจะได้มีโอกาสเรียนรู้ และซึมซับประสบการณ์จากผู้รู้ได้มากขึ้นเช่นกัน

ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น จากผลการวิจัยพบว่าครูผู้สอนมีการดำเนินงานในลักษณะการจัดทำสื่อการเรียนชิ้นใหม่ และการเลือกใช้สื่อการเรียนเป็นส่วนน้อย สำหรับในด้านการปรับปรุงสื่อการเรียน และการจัดทำเนื้อหา หรือรายวิชาชิ้นใหม่นั้นยังไม่พบว่ามี การดำเนินงานในโรงเรียน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะการปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชา และการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริมนั้น ครูผู้สอนสามารถดำเนินการได้อย่างอิสระและสะดวกกว่าโดยอาศัยความคุ้นเคย และประสบการณ์ของตนจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตร ซึ่งครูผู้สอน

สามารถปรับปรุงรายละเอียดของเนื้อหาและกิจกรรมให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและดำเนินการสอนได้ตามปกติ จากผลการวิจัยพบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่เคยเข้ารับการประชุมอบรมสัมมนาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งทำให้ไม่มีความรู้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และจากผลการวิจัยของกรมวิชาการ(2530) อังกูล สมคะเนย์(2535) และวิจิตร ไชยศิลป์ (2536) ก็พบว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่มีการดำเนินงานในลักษณะปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือจัดกิจกรรมเสริมปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชาเช่นกัน ส่วน กิตติพศ ศิริสูตร (2537) ระบุว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดทำเนื้อหา หรือรายวิชาขึ้นมาใหม่ เป็นสาเหตุจากครูไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการจัดทำ และมีภารกิจมากเกินไป ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะมาดำเนินการเรื่องนี้

3. จากผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตมากที่สุด ซึ่งหากพิจารณาองค์ประกอบของเนื้อหาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ซึ่งประกอบไปด้วยมวลประสบการณ์พื้นฐานอันจำเป็นที่สามารถเกื้อกูลให้ผู้เรียนเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตของตนเอง เข้าใจธรรมชาติที่แวดล้อมอยู่ ทั้งทางสังคม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี และความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างตนเองกับสิ่งต่างๆ โดยมีแนวคิดหลักในการใช้หลักสูตรคือการสร้างเสริมความรู้ ความคิด เจตคติ ให้คนไทยรู้จักตนเอง รู้จักชีวิต เข้าใจสังคม และสิ่งแวดล้อมที่คนมีส่วนร่วมอยู่ แล้วนำความรู้ความเข้าใจมาใช้แก้ปัญหา เสริมสร้างชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น โดยกลมกลืนกับธรรมชาติ (หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา, 2534) จะเห็นได้ว่าเนื้อหาในกลุ่มสร้างประสบการณ์ชีวิตนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสังคมและสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนที่เอื้อให้ครูผู้สอนมีโอกาสปรับปรุงและพัฒนาได้มาก เนื่องจากสภาพของสังคมและท้องถิ่นในแต่ละแห่งนั้นมีความแตกต่างกัน ดังที่ ชำรง ชูทัพ (2521) ระบุว่าเนื้อหาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตมีความสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นไม่เท่ากัน เนื้อหาบางเรื่องจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้ และจากการวิจัยของ ปราณี เปี่ยมคล้า (2536) พบว่าครูผู้สอนมีความเห็นว่า กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตมีลักษณะของจุดประสงค์ และเนื้อหาที่เหมาะสมต่อการนำไปพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ครูผู้สอนนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตมากที่สุด

เมื่อพิจารณาลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นจะเห็นได้ว่าเป็นองค์ความรู้ของคนในท้องถิ่น ซึ่งคิดค้นปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสมกับยุคสมัย และประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมา ดังนั้นจึงมีลักษณะของเนื้อหาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้นๆ

จากผลการวิจัยที่พบว่าครูผู้สอนในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มทักษะวิชาคณิตศาสตร์ จำนวนน้อยมาก และไม่มีการดำเนินงานในกลุ่มประสบการณ์พิเศษนั้น ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าจะเป็นสาเหตุจากลักษณะของเนื้อหาวิชาในกลุ่มประสบการณ์ดังกล่าว ยังไม่มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาของภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือมีความสัมพันธ์กันในส่วนน้อย จึงเป็นข้อจำกัดให้ครูผู้สอนไม่สามารถนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในกลุ่มประสบการณ์ดังกล่าวได้

4. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการบริหารและบริการหลักสูตร จากผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านการประกอบอาชีพมาใช้ในการบริหารและบริการหลักสูตร ซึ่งสาเหตุที่ไม่พบว่าผู้บริหารนำภูมิปัญญาในด้านอื่นๆ มาใช้นั้นเนื่องมาจากการจัดการเรียนการสอนในเนื้อหาที่เกี่ยวกับงานอาชีพนั้นจะเน้นหนักที่การฝึกปฏิบัติ ซึ่งต้องอาศัยทักษะความชำนาญของผู้สอน สถานที่เรียนที่มีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ภาคปฏิบัติ และการเตรียมวัสดุประกอบหลักสูตร ซึ่งต้องมีความสอดคล้องกับลักษณะเนื้อหาภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องที่นำมาใช้ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะดำเนินการบริหารและบริการหลักสูตรในด้านดังกล่าวเพื่อจะสามารถใช้หลักสูตรได้อย่างราบรื่น ซึ่งแตกต่างจากการจัดการเรียนการสอนภูมิปัญญาอื่นๆ ที่ผู้สอนสามารถพัฒนาเนื้อหาและจัดการเรียนการสอนได้ในลักษณะเดียวกับที่ได้จัดในหลักสูตรปกติ ดังนั้นผู้บริหารจึงไม่จำเป็นต้องจัดการบริหารและบริการหลักสูตรเพิ่มเติม นอกเหนือจากที่ได้ดำเนินการไว้แล้วในการเรียนการสอนปกติ

จากผลการวิจัยพบว่า ในการบริหารและบริการหลักสูตรนี้ ผู้บริหารได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการดำเนินการในด้านการเตรียมบุคลากร การจัดสถานที่ การจัดบริการวัสดุหลักสูตร การนิเทศการใช้หลักสูตร และการประชาสัมพันธ์หลักสูตร

การเตรียมบุคลากรเพื่อใช้หลักสูตรนั้นผู้บริหารได้จัดให้ครูผู้สอนศึกษาความรู้เพิ่มเติมจากผู้รู้ หรือเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อให้มีความพร้อมในด้านเนื้อหาสำหรับการใช้หลักสูตร ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นสิ่งซึ่งมีความเหมาะสม เพราะในการใช้หลักสูตรนั้น ครูผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของหลักสูตร จึงจะสามารถดำเนินการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

และเนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านการประกอบอาชีพนั้น เป็นองค์ความรู้ที่ต้องอาศัยทักษะ ความชำนาญเป็นหลัก ซึ่งครูผู้สอนจะขาดคุณสมบัติส่วนนี้เนื่องจากไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติโดยตรง ดังนั้นการที่ผู้บริหารจัดให้ครูผู้สอนได้ศึกษาความรู้จากผู้รู้จึงเป็นสิ่งที่จะช่วยเติมเต็มคุณสมบัติที่ ขาดหายไปให้ครูผู้สอนได้มีความรู้ในเนื้อหาของหลักสูตรอย่างสมบูรณ์

ส่วนในการจัดสถานที่ และจัดบริการวัสดุหลักสูตรนั้น นอกเหนือจากการดำเนินงานของบุคลากรภายในโรงเรียนซึ่งเป็นผลจากการศึกษาองค์ความรู้จากผู้รู้ในท้องถิ่นแล้วยังพบว่าผู้รู้ในท้องถิ่นเข้ามาให้ความร่วมมือในการดำเนินงานกับทางโรงเรียนด้วย ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่ดี ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะเป็นผลจากการที่โรงเรียนได้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน จึงทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนในลักษณะดังกล่าวขึ้น ซึ่ง ประกอบ คุปรัตน์(2528) ได้กล่าวว่า การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาย่อมก่อให้เกิดความรู้สึกมีอำนาจ และความรู้สึกรับผิดชอบต่อชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การดำเนินงานด้านการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยให้มีการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อการศึกษาได้มากขึ้น ซึ่งประโยชน์ที่พบนี้เอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนเป็นอย่างมาก

ในปัจจุบันหลายฝ่ายได้เห็นประโยชน์ของการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จึงมีการกำหนดบทบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ใน มาตรา 57 ซึ่งมีสาระดังนี้คือ “ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษา” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

จากการที่โรงเรียนมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหาร และบริการ หลักสูตร ทั้งในด้านการเตรียมบุคลากร การจัดสถานที่ และการจัดบริการวัสดุหลักสูตร ด้วยการไปศึกษาความรู้จากผู้รู้ในท้องถิ่นนั้น ยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนให้ความสำคัญกับผู้รู้และองค์ความรู้ที่มีในท้องถิ่น เคารพในภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างความรู้สึที่ดีให้กับชาวบ้านในชุมชน อันจะส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนมากขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540) ซึ่งพบว่า การเกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนนั้นจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้มาก หากริเริ่มจากทางโรงเรียนก่อน และ ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540) ก็ได้ข้อสรุปซึ่งสอดคล้องกันว่าปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนนั้นส่วนหนึ่งได้แก่ปัจจัยเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติ

งานของทางโรงเรียนที่เอื้อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม การให้ความเอื้อเฟื้อกับชุมชน และสร้างความมั่นใจให้กับชุมชน

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งพบว่า โรงเรียนมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการนิเทศการใช้หลักสูตร และการประชาสัมพันธ์หลักสูตรนั้น เมื่อพิจารณารายละเอียดของวิธีดำเนินการ จะพบว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่โรงเรียนได้ขอความร่วมมือกับผู้รู้ในท้องถิ่นในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรนั่นเอง ซึ่งนอกจากโรงเรียนจะได้รับความร่วมมือในสิ่งซึ่งขอโดยตรงแล้ว ยังส่งผลให้เกิดความร่วมมือทางอ้อมในด้านดังกล่าวอีกด้วย ซึ่งเป็นผลดีกับทางโรงเรียนเป็นอย่างมาก เพราะการที่ผู้รู้ในท้องถิ่นมาให้คำแนะนำและแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับครูผู้สอนนั้นจะทำให้ครูผู้สอนได้รับความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ของผู้รู้ ซึ่งสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาที่เกิดจากการใช้หลักสูตรได้อย่างตรงจุดและถูกต้อง ตลอดจนจะสามารถนำคำแนะนำของผู้รู้ไปใช้ในการปรับปรุงเนื้อหาของหลักสูตรได้อย่างเหมาะสม ส่วนการที่ผู้รู้ในท้องถิ่นช่วยประชาสัมพันธ์หลักสูตรโดยการสนทนาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรให้กับชาวบ้านในชุมชนได้รับทราบนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นสิ่งดี ที่จะทำให้ชุมชน และผู้ปกครองของนักเรียนได้ทราบความเคลื่อนไหวและพัฒนาการในการจัดการศึกษาของโรงเรียน และยินดีให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540) ซึ่งพบว่าปัจจัยที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างหนึ่งก็คือ ปัจจัยเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนมีพัฒนาการที่ดี

5. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสอน จากผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านจากการศึกษาองค์ความรู้ และการนำผู้รู้เข้ามามีส่วนร่วมในการสอน โดยส่วนใหญ่เป็นด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งครูได้นำเนื้อหาที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาถ่ายทอดโดยเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนตามปกติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังไม่มีมีการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน บทบาทของครูยังเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนเช่นเดิม ซึ่ง โกวิท ประวาลพฤษ (2535) กล่าวว่า ในการจัดการเรียนการสอนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนเป็นผู้จัดการ ให้เด็กคิดเด็กทำ ให้เรียนรู้โดยการกระทำจริง ปฏิบัติจริง ๆ นำสิ่งที่ค้นพบได้มาวิเคราะห์ วิจารณ์ และหาข้อสรุปโดยตัวของเด็กเอง ซึ่งสอดคล้องกับ กรมวิชาการ (2536) ซึ่งบอกถึงวิธีการจัดการเรียนการสอนว่าต้องจัดกิจกรรมให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากขึ้นทั้งในภาค

ปฏิบัติและลดทฤษฎีลงเพื่อให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เกิดกระบวนการคิด ใช้เหตุผลในการคิด ค้นคว้า หาข้อเท็จจริง วิเคราะห์ แก้ปัญหา และนำผลไปใช้ในชีวิตประจำวัน ให้มีประสบการณ์ในการทำงาน และจัดการอย่างมีระบบ และจากผลการวิจัยครั้งนี้ที่พบว่าครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการมอบหมายให้นักเรียนไปศึกษาหรือรวบรวมความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากผู้รู้ในท้องถิ่น แล้วนำข้อมูลมาอธิบาย และสรุปร่วมกันในชั้นเรียน การเชิญผู้รู้เข้ามาถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียน การนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่จากแหล่งความรู้ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ครูผู้สอนดำเนินการเป็นส่วนน้อยนั้น ผู้วิจัยคิดว่าควรจะได้มีการปฏิบัติให้มากขึ้น เนื่องจากเป็นกิจกรรมซึ่งมีความสอดคล้องกับลักษณะการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวข้างต้น

จากผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนมีการนำเนื้อหาที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาจัดทำเป็นแผนการสอนน้อยมากเพียงร้อยละ 1.83 เท่านั้น ผู้วิจัยคิดว่าอาจเป็นเพราะว่าครูผู้สอนยังไม่มีความรู้ในด้านการจัดทำแผนการสอนดีพอ ถึงแม้ว่าสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดจะได้เคยจัดอบรมให้แก่ครูผู้สอนในเรื่องการปรับปรุงและพัฒนาแผนการสอนของหลักสูตรท้องถิ่นแต่ปรากฏว่ามีครูผู้สอนในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเข้าร่วมการอบรมจำนวนน้อยมาก จึงอาจเป็นสาเหตุให้ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังไม่สามารถพัฒนาแผนการสอนขึ้นมาใช้ได้ ผู้วิจัยคิดว่าสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดควรจะได้จัดอบรมในเรื่องดังกล่าวให้แก่ครูผู้สอนให้ทั่วถึงยิ่งขึ้น

6. ปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จากผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนที่ประสบปัญหาส่วนใหญ่ระบุว่ายังไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งเมื่อพิจารณาสถานภาพส่วนตัวของครูผู้สอนแล้ว พบว่า ส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการประชุม อบรม สัมมนา เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งสาเหตุนี้จึงทำให้ไม่สามารถดำเนินการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ ซึ่งประเด็นนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดควรดำเนินการให้ความรู้ในเรื่องการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกับครูผู้สอนในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้มากขึ้น ปัญหาที่พบเป็นอันดับต่อมา นั้น ได้แก่ ครูผู้สอนมีงานในหน้าที่มากจึงไม่มีเวลาหรือไม่คิดที่จะนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ใน

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ผู้วิจัยได้พบว่าจากการที่โรงเรียนแต่ละแห่งมีการมุ่งเน้นความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ จึงทำให้ครูผู้สอนมีภาระรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น มีความมุ่งเน้นที่การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในเนื้อหาของหลักสูตรแม่บทจนไม่คิดที่จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมาใช้สอน ครูผู้สอนต้องรับผิดชอบงานธุรการของโรงเรียน จึงไม่มีเวลาว่างเพียงพอที่จะคิดพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น อีกปัญหาหนึ่งที่น่าสนใจ ได้แก่ การที่ครูผู้สอนไม่มีความรู้เกี่ยวกับสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่น จึงไม่สามารถคัดเลือกหรือนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ ซึ่งผู้วิจัยพบว่าปัญหาด้านนี้จะเกิดกับครูผู้สอนซึ่งมีอายุราชการในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นน้อย เนื่องจากเพิ่งเริ่มบรรจุเข้ารับราชการครูหรือเป็นคนต่างถิ่นที่เพิ่งย้ายเข้ามาสอนใหม่ ผู้วิจัยคิดว่าทางโรงเรียนควรจะได้ทำการสำรวจสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านที่เหมาะสมต่อการนำมาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และรวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ เพื่อที่ครูผู้สอนจะได้พิจารณานำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรได้อย่างเหมาะสม

ส่วนในด้านการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหารและบริการหลักสูตร ซึ่งผู้บริหารทุกคนระบุว่าไม่ประสบปัญหานั้น ผู้วิจัยคิดว่าสาเหตุหนึ่งมาจากข้อจำกัดของผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล ในด้านการสื่อความหมาย ความรู้ ความเข้าใจ หรือการมองเห็นประเด็นของปัญหาไม่ครอบคลุมทุกด้าน เป็นไปได้ว่าปัญหานั้นอาจจะไม่มีผลกระทบโดยตรงต่อการบริหารและบริการหลักสูตร จึงทำให้มองข้ามประเด็นเหล่านั้นไป

ปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสอน ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า มีปัญหาในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้รู้ที่โรงเรียนเชิญเข้ามาถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนให้เข้าใจได้โดยง่าย เนื่องจากไม่มีความรู้ด้านวิธีการสอน ซึ่งประเด็นปัญหานี้สอดคล้องกับผลของการวิจัยของกรมวิชาการ (2538) ซึ่งทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรจะได้มีการสร้างสื่อในการถ่ายทอดความรู้สำหรับผู้รู้ในท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้ผู้รู้สามารถถ่ายทอดความรู้ได้สะดวกขึ้น และผู้เรียนเกิดความเข้าใจได้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดควรจัดให้มีการประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนแนวความคิดในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ระหว่างครูผู้สอนในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของจังหวัด อันจะทำให้ครูผู้สอนในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีความรู้ความเข้าใจ และได้แนวทางที่หลากหลายในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น อีกทั้งควรสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนในรูปแบบเครือข่ายวิชาการในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งจะสามารถพัฒนาการดำเนินงานในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1. โรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแต่ละแห่งควรมีการศึกษาและวิเคราะห์สภาพภูมิปัญญาท้องถิ่น และรวบรวมไว้เพื่อจะสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม
2. โรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นควรจะได้ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนเห็นความสำคัญและเกิดทัศนคติที่ดีต่อการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น อันจะส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนมากขึ้น อีกทั้งควรมีการวางแผนในการนำผู้รู้ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรกับทางโรงเรียนอย่างเป็นระบบ
3. ครูผู้สอนในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นควรมีการกระตุ้นส่งเสริมให้ผู้รู้และเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านได้เห็นความสำคัญของตนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาและทราบจุดมุ่งหมายของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น อันจะทำให้ผู้รู้ในท้องถิ่นเข้าใจบทบาทของตน และมีแนวทางในการสนับสนุนการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรร่วมกับโรงเรียนมากขึ้น
4. ครูผู้สอนและผู้รู้ซึ่งโรงเรียนได้เชิญให้เข้ามาถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนควรจะเน้นให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยในการสอนของผู้รู้ควรจะมีการสอดแทรกแนวคิด หรือประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของตนให้กับผู้เรียนนอกเหนือจากเนื้อหาในหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความศรัทธาและเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันในท้องถิ่นของตน มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
2. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในด้าน ศักยภาพของโรงเรียนและความต้องการของชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับโรงเรียนไว้ใช้ในการวางแผนและกำหนดแนวทางการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นต่อไป
3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาตนเองของครูผู้สอนในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

การประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี, สำนักงาน. คู่มือการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดย
ภูมิปัญญาชาวบ้าน. อุบลราชธานี: รุ่งศิลป์, 2541.

กิตติมา ปรีดีดีลก. การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร:
อักษรการพิมพ์, 2532.

กิตติพิศ ศิริสูตร. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตาม
หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533)
ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการศึกษา
จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

โกวิท ประวาลพุกฤษ. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สำหรับอนาคต. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2535.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. การทดลองนำร่องการพัฒนาหลักสูตร
ท้องถิ่นโดยภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร: อรุณลาดพร้าว, 2540.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. ศูนย์วิชาการและภูมิปัญญาชาวบ้าน
กับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น. (ม.ป.ท.), (ม.ป.ป.)

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัด
การศึกษา. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, 2541.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. บทสรุปจดหมายเด็ก เสียงสะท้อนจากเด็ก
ทั่วไทย ในการประชุมสมัชชาเด็ก : การเรียนรู้อย่างมีความสุข. 2541.
(เอกสารอัดสำเนา).

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน, สำนักนายกรัฐมนตรี. พระราชบัญญัติการ
ศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค, 2542.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535.
กรุงเทพมหานคร: พันนี้ พับบลิชซิ่ง, 2535.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8
(พ.ศ. 2540 - 2544). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, (ม.ป.ป.)

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. ความหมายและขอบข่ายงานวัฒนธรรม.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อรุณลาดพร้าว, 2535.

- คณะศึกษาศาสตร์ศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์. ความจริงของแผ่นดิน. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์ตะวันออก, 2540.
- จำเนียร ศิลปวานิช. หลักและวิธีการสอน. นนทบุรี: เจริญรุ่งเรืองการพิมพ์, 2538.
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. การพัฒนาหลักสูตร: หลักการและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร:
อลีน เพรส, 2539.
- ชวาล แพรัตนกุล. เทคนิคการวัดผล: หลักสูตรและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2518.
- ซารี มณีศรี. การนิเทศการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ศิลปะบรรณาการ, 2538.
- ชูชาติ พ่วงสมจิตร. การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมี
ส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพฯ
มหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุฎบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล. การพัฒนาหลักสูตรจากแนวคิดสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร:
อักษรบัณฑิต, 2529.
- ธำรง ชูทัพ. การวิเคราะห์เนื้อหาของร่างหลักสูตรประถมศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพ
และความต้องการของท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.
- ธำรง บัวศรี. ทฤษฎีหลักสูตร: การออกแบบและพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: เอรಾವัน
การพิมพ์, 2532.
- บันลือ พฤกษ์วัน. หลักสูตรกับบูรณาการทางการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
ไทยวัฒนาพานิช, 2531.
- บุญมี เณรยอด. หลักการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาบริหารการศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (ม.ป.ป.)
- ประกอบ คูปรัดน์. ประชาชนกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษา. ใน โอวาท สุทธนารักษ์,
การศึกษากับการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร: สารมวลชน
จำกัด, 2528.
- ประเวศ วะสี. การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. ใน เสรี พงศ์พิศ (บรรณาธิการ).
ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1, หน้า 17-33. กรุงเทพมหานคร:
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2536.
- พนม พงษ์ไพบูลย์. การศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลและสังคม. สารพัฒนาหลักสูตร 117.
(เมษายน - มิถุนายน 2537): 3-6.

- พิสิฐ นาครำไพ. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น: การพัฒนาส่วนย่อยเพื่อแก้ปัญหาส่วนใหญ่. สารพัฒนาหลักสูตร 117 (เมษายน-มิถุนายน 2537): 27-33.
- ภิญโญ สาธร. การบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ศ.การพิมพ์, 2523.
- มณฑิชา ชนะสิทธิ์. การศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- มานิต จิตตเกษม. การเรียนการสอน รวมบทความสร้างเสริมสมรรถภาพการสอนระดับประถมศึกษา. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน. คณะครุศาสตร์วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, 2527.
- รัชนีวัลย์ จุลบาท. การศึกษาการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- รัตนะ บัวสนธ์. การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2535.
- รัตนะ บัวสนธ์. แนวทางการค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2537. (อัดสำเนา).
- รัตนะ บัวสนธ์. บทบาทของโรงเรียนประถมศึกษากับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น. วารสารการศึกษาแห่งชาติ 4 (เมษายน - พฤษภาคม 2533): 68-74.
- วราภรณ์ สุนาลัย. หลักสูตรและหลักการสอน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2535.
- วิจิตร ไชยศิลป์. การสำรวจการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- วิชัย ดิสสระ. การพัฒนาหลักสูตรและการสอน. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, 2535.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. การพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, 2535.

- วิชัย วงษ์ใหญ่. การพัฒนาหลักสูตรและการสอนมิติใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ธเนศวรการพิมพ์, 2525.
- วิชาการ, กรม. คู่มือการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: cursaaladprao, 2540.
- วิชาการ, กรม. คู่มือการใช้หลักสูตรด้วยตนเองของโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ cursaaladprao, 2535.
- วิชาการ, กรม. ท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร: cursaaladprao, 2539.
- วิชาการ, กรม. รายงานการวิจัยการศึกษาความเป็นไปได้ของแนวทางการศึกษาระดับ ประถม มัธยม และอาชีวศึกษาของไทยในทศวรรษ 1990. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2536.
- วิชาการ, กรม. รายงานการวิจัย เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนใน ระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: cursaaladprao, 2539.
- วิชาการ, กรม. สรุปผลการประชุมสัมมนาเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักสูตรที่พึง ประสงค์. กรุงเทพมหานคร: cursaaladprao, 2539.
- วิชาการ, กรม. สรุปผลการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตร และการ จัดการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: cursaaladprao, 2540.
- วิชาการ, กรม. แนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: cursaaladprao, 2539.
- วิทยา คู่วิรัตน์. การศึกษาปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการบริหารโรงเรียนคาทอลิก อัครสังฆมณฑลกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชา บริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- วิรัตน์ บัวขาว. การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับท้องถิ่นจัดอย่างไร. สารพัฒนาหลักสูตร 110. (เมษายน - พฤษภาคม 2535): 65-67.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. คู่มือการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ cursaaladprao, 2534.
- สงบ ลักษณะ. แนวคิดบางประการในการจัดการเรียนการสอนเชิงกระบวนการ. วารสาร พัฒนาหลักสูตร. (มกราคม-มีนาคม 2534): 24.
- สวัสดิ์ อุทรานันท์. พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: วงเดือนการพิมพ์, 2527.
- สวัสดิ์ อุทรานันท์. พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: มิตรสยาม, 2532.

- สักการะ อารมย์เย็น. การจัดหลักสูตรรายวิชาคอมพิวเตอร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัดกรมสามัญศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหาร
การศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- สันต์ ธรรมบำรุง. หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร (ศึกษา 335). กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์นรสิงห์, 2525.
- สามารถ จันท์สุรย์. ภูมิปัญญาชาวบ้าน. ใน เสรี พงศ์พิศ (บรรณาธิการ). ภูมิปัญญา
ชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1, หน้า 146. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์-
พรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2536.
- สามารถ จันท์สุรย์ และ ประทีป อินแสง. รายงานการวิจัย ประกอบการร่างพระราช-
บัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. .... ประเด็นการศึกษา กับ ศิลปะ วัฒนธรรม
และภูมิปัญญาไทย. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541.
- สิปปนนท์ เกตุทัต. การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์: เสริมสร้างสมรรถภาพในประชาคมโลก
ก้าวมัน ทันโลก. ใน ปาฐกถา “สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร์ฯ” ครั้งที่ 3. เอกสาร
ประกอบการสัมมนา ณ ห้อง 106 ตึก 2 คณะครุศาสตร์, 30 สิงหาคม 2538,
หน้า 18.
- สุชาติ วงศ์สุวรรณ. ท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตร. สารพัฒนาหลักสูตร 11. (มิถุนายน-
กันยายน 2535): 22-25.
- สุนิสา กาญจนนิยม. การจัดหลักสูตรรายวิชาคอมพิวเตอร์พื้นฐานในโรงเรียนประถม-
ศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย, 2539.
- สุนน อมรวิวัฒน์. การสอนโดยการสร้างสรรค์ และโยนิโสมนสิการ. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พรินต์ติ้งเฮ้าส์, 2530.
- สุนน อมรวิวัฒน์ และ สมพงษ์ จิตระดับ. สาระและกิจกรรมการสอน. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- สุมิตร คุณานุกร. หลักสูตรและการสอน. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์รัฐ 2518.
- สุมิตร คุณานุกร. หลักสูตรและการสอน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2523.
- สุรางค์ สาการ. พฤติกรรมการสอน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต : วิทยาศาสตร์.
ภาควิชาหลักสูตรและการสอน. คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏจันทรเกษม, 2537.
- สุลี พรหมสาขา ณ สกลนคร. หลักสูตรและการสอน. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, 2525.

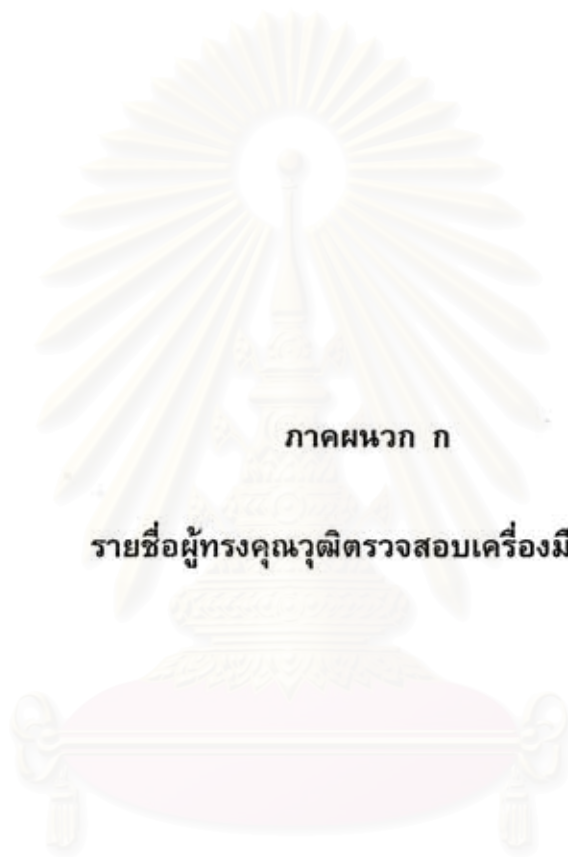
- เสริมศรี ไชยศร. ระบบหลักสูตร-การสอน. เชียงใหม่: พระสิงห์การพิมพ์, 2526.
- อังกูล สมคะเนย์. สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้พัฒนาหลักสูตรใน
โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาคบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- อาภรณ์ ใจเที่ยง. หลักการสอน. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ สถาบัน
ราชภัฏนครปฐม โอเดียนสโตร์, 2537.
- อุทัย ดุลยเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงศ์. ระบบการศึกษาชุมชน : กรอบความคิด
และข้อเสนอเพื่อการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: แปลน พรินต์ติ้ง จำกัด, 2540.
- อุทัย บุญประเสริฐ. หลักการและการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร:
เอส ดี เพรส, 2540.

ภาษาอังกฤษ

- Adams, Harold P. and Dickey, Frank G. **Basic Principles of Supervision.** New Delhi:
Eurasia Publishing House, 1966.
- Beauchamp, George A. **Curriculum Theory.** 2 nd ed.illus: Wilmette, Illinois, Kagg Press,
1968.
- Good, Carter V. **Dictionary of Education.** Third edition. New York: McGraw-Hill Book
Company, 1973.
- Saylor, J. Galen and Alexanaer, William M. **Planning Curriculum for Schools.** 3rd.
New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1974.
- Taba, Hilda. **Curriculum Development: Theory and Practice.** New York: Harcourt,
Brace & World, Inc., 1962.
- Tyler, Ralph W. **Basic Principles of Curriculum and Instruction.** Chicago: University
of Chicago Press, 1957.
- Vandyke, L.A. **Organization and Administration of the Curriculum.** The High School
Curriculum. 3rd ed. New York: The Ronald Press Company, 1964.
- Wheeler, D.K. **Curriculum Process.** London: University of London Press, 1974.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ประจักษ์ บุญอารีย์ หัวหน้าภาควิชาหลักสูตรและการสอน
สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี
2. นายสุชาติ วงศ์สุวรรณ นักวิชาการ 8 ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ
3. นายพิสิฐ นาครำไพ นักวิชาการ 8
4. นายไพบูรณ์ เพิ่มพูล สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
ศึกษานิเทศก์ 7
5. นายสุรินทร์ กิจนิตย์ชีว์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี
คณะทำงานพัฒนาการเรียนรู้ในชุมชน
กระทรวงศึกษาธิการ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความร่วมมือในการวิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(สำเนา)

ที่ ทม 0302(2700.151)/12

สำนักงานฝ่ายจัดการศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพฯ 10330

15 มกราคม 2542

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วยนางสาวนิตยา บุตรศรี นิสิตชั้นปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา สาขาวิชานิติศาสตร์และการพัฒนาหลักสูตร กำลังดำเนินการวิจัยเพื่อเสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง "การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี" อาจารย์ ดร.เพิ่มเกียรติ ขมวัฒนา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ นิสิตขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ เครื่องมือวิจัยที่นิสิตสร้างขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือวิจัยดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.เรจรัชนี้ นิ่มนวล)

รองคณบดีฝ่ายจัดการศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดีคณะครุศาสตร์

สำนักงานฝ่ายจัดการศึกษา (ระดับบัณฑิตศึกษา)

โทร.2182682

(สำเนา)

ที่ ทม 0302(2700.151)/157

สำนักงานฝ่ายจัดการศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพฯ 10330

15 มกราคม 2542

เรื่อง ขอความร่วมมือในการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วยนางสาวนิตยา บุตรศรี นิสิตชั้นปริญญาโทบัณฑิต ภาคบริหารการศึกษา สาขาวิชานิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร กำลังดำเนินการวิจัยเพื่อเสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง "การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี" โดยมี อาจารย์ ดร. เพิ่มเกียรติ ขมวัฒนา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้สิจจำเป็นต้องรวบรวมข้อมูลโดยนำเครื่องมือวิจัยให้กับ ผู้บริหาร และครูผู้สอนในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดอนุญาตให้ นางสาวนิตยา บุตรศรี ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหาร และครูผู้สอนในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.เริงรัชนี้ นิ่มนวล)

รองคณะบดีฝ่ายจัดการศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดีคณะครุศาสตร์

สำนักงานฝ่ายจัดการศึกษา (ระดับบัณฑิตศึกษา)

โทร.2182682

(สำเนา)

ที่ ศร 1178 /

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี
ถนนสุรศักดิ์ อำเภอเมือง อุบลราชธานี 34000

25 มกราคม 2542

เรื่อง ขอความร่วมมือในการวิจัย

เรียน หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ

ด้วยสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานีได้รับแจ้งจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่า นางสาวนิตยา บุตรศรี นิสิตชั้นปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา สาขาวิชานิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร กำลังดำเนินการวิจัยเพื่อเสนอ วิทยานิพนธ์เรื่อง “การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี” ในการนี้ผู้วิจัยได้พิจารณาคัดเลือกให้โรงเรียน.....สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ.....นี้เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัย และขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน ในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดได้พิจารณาเห็นแล้วว่าการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัด จึงให้แจ้งโรงเรียนและบุคคลดังกล่าวให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกให้กับผู้วิจัยด้วย

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการ

ขอแสดงความนับถือ

(นายประสงค์ มากนวล)

ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี

ฝ่ายวิจัยและประเมินผลทางการศึกษา

โทร. 255708 ต่อ 415

ภาคผนวก ค

รายชื่อโรงเรียนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อโรงเรียนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

1. โรงเรียนบ้านยางโยภาพ	สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอม่วงสามสิบ
2. โรงเรียนบ้านโนนสว่าง	สำนักงานการประถมศึกษากิ่งอำเภอน้ำขุ่น
3. โรงเรียนบ้านโคกสว่าง	สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสำโรง
4. โรงเรียนบ้านโนนจิก	สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอวารินชำราบ
5. โรงเรียนบ้านปะอาว	สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองอุบลฯ
6. โรงเรียนบ้านบึงมะแตง	สำนักงานการประถมศึกษากิ่งอำเภอสว่างวีระวงศ์
7. โรงเรียนชุมชนบ้านวังสะแบง	สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอโขงเจียม
8. โรงเรียนบ้านบัวงาม	สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเดชอุดม
9. โรงเรียนบ้านนาโพธิ์	สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพิบูลมังสาหาร
10. โรงเรียนชุมชนบ้านนาเยี่ย	สำนักงานการประถมศึกษากิ่งอำเภอนาเยี่ย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของโรงเรียนต้นแบบการ
พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี

สำหรับ
ผู้บริหารโรงเรียน

ผู้วิจัย

นางสาวนิตยา บุตรศรี

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

อาจารย์ ดร.เพิ่มเกียรติ ขมวัฒนา

สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สาขาเนเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร ภาควิชาบริหารการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โรงเรียน.....อำเภอ.....จังหวัดอุบลราชธานี
 วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....เริ่มสัมภาษณ์เวลา.....ถึงเวลา.....
 ชื่อ-สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

1. เพศ

ชาย

หญิง

2. อายุ

น้อยกว่า 30 ปี

30 - 39 ปี

40 - 49 ปี

50 ปีขึ้นไป

3. ตำแหน่ง

ผู้อำนวยการโรงเรียน

อาจารย์ใหญ่

ครูใหญ่

4. วุฒิสถที่สุดทางการศึกษา

ปริญญาตรี

ปริญญาโท

ปริญญาเอก

อื่น ๆ .....

5. ประสบการณ์ในตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียน

1-5 ปี

6-10 ปี

11-15 ปี

มากกว่า 15 ปี

6. ประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 จำนวน.....ครั้ง ได้แก่

ครั้งที่	เรื่องที่อบรม	หน่วยงานที่จัดอบรม
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1. ในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนของท่าน ท่านได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหารและบริการหลักสูตร หรือไม่

นำมาใช้

ไม่ได้นำมาใช้

2. ถ้าท่านไม่นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหารและบริการหลักสูตร เป็นเพราะเหตุใด

.....

.....

.....

3. ถ้าท่านนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหารและบริการหลักสูตร ท่านนำมาใช้ในด้านใดอย่างไร และผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานนั้นคือ ใครบ้าง

การเตรียมบุคลากร, การจัดครูเข้าสอน, การจัดตารางสอน, การจัดงบประมาณ
การจัดอาคารสถานที่, การบริการวัสดุหลักสูตร, การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร,
การประชาสัมพันธ์หลักสูตร

.....

.....

.....

.....

4. ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการบริหารและบริการหลักสูตร โรงเรียนของท่านประสบปัญหาหรือไม่

ประสบปัญหา

ไม่ประสบปัญหา

หากประสบปัญหา ปัญหาดังกล่าวคือ.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของโรงเรียนต้นแบบการ
พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี

สำหรับ
ครูผู้สอน

ผู้วิจัย

นางสาวนิตยา บุตรศรี

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
อาจารย์ ดร.เพิ่มเกียรติ ขมวัฒนา

สถาบันวิจัยและพัฒนา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สาขาพิเศษการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โรงเรียน.....อำเภอ.....จังหวัดอุบลราชธานี
 วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....เริ่มสัมภาษณ์เวลา.....ถึงเวลา.....
 ชื่อ-สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

1. เพศ

ชาย

หญิง

2. อายุ

น้อยกว่า 30 ปี

30 - 39 ปี

40 - 49 ปี

50 ปีขึ้นไป

3. วุฒิสูงสุดทางการศึกษา

ปริญญาตรี

ปริญญาโท

ปริญญาเอก

อื่น ๆ .....

4. ประสบการณ์ในตำแหน่งครูผู้สอนในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตร

ต่ำกว่า 1 ปี

1 - 5 ปี

6 - 10 ปี

11 - 15 ปี

16 - 20 ปี

มากกว่า 20 ปี

5. ประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 จำนวน.....ครั้ง ได้แก่

ครั้งที่	เรื่องที่อบรม	หน่วยงานที่จัดอบรม
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1. ท่านมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในวิชาที่ท่านสอนหรือไม่

 มี

 ไม่มี

2. ถ้าไม่มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นเพราะเหตุใด

.....

.....

.....

3. ถ้ามีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ท่านได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรหรือไม่

 นำมาใช้

 ไม่ได้นำมาใช้

4. หากท่านไม่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นเพราะสาเหตุใด

.....

.....

.....

5. หากท่านนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ภูมิปัญญาดังกล่าวได้แก่

<p>ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ</p> <p>ด้านศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี</p> <p>ด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น</p> <p>ด้านแนวคิด หลักปฏิบัติ หรือเทคโนโลยีชาวบ้าน</p>
--

.....

.....

.....

6. ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ท่านดำเนินการในลักษณะใด ในระดับชั้นและกลุ่มประสบการณ์ใด

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม
2. ปรับรายละเอียดเนื้อหาวิชา
3. ปรับปรุงและ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน
4. จัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่
5. จัดทำคำอธิบาย หรือรายวิชาเพิ่มเติม

.....

.....

.....

7. ในกรณีที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม

7.1 ท่านมีวิธีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามาใช้อย่างไร

.....

.....

.....

7.2 ท่านประสบปัญหาในการดำเนินงานหรือไม่

ประสบปัญหา   ไม่ประสบปัญหา

หากประสบปัญหา ปัญหาดังกล่าว คือ.....

.....

.....

8. ในกรณีที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการปรับรายละเอียดของเนื้อหา

8.1 ท่านมีวิธีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้อย่างไร

.....

.....

8.2 ท่านประสบปัญหาในการดำเนินงานหรือไม่

ประสบปัญหา   ไม่ประสบปัญหา

หากประสบปัญหา ปัญหาดังกล่าว คือ.....

.....

.....

9. ในกรณีที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการปรับปรุงและ/หรือ เลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

9.1 ท่านมีวิธีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้อย่างไร

.....

.....

9.2 ท่านประสบปัญหาในการดำเนินงานหรือไม่

ประสบปัญหา   ไม่ประสบปัญหา

หากประสบปัญหา ปัญหาดังกล่าว คือ.....

.....

.....

10. ในกรณีที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดทำสื่อการเรียนชิ้นใหม่

10.1 ท่านมีวิธีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้อย่างไร

.....

.....

10.2 ท่านประสบปัญหาในการดำเนินงานหรือไม่

ประสบปัญหา   ไม่ประสบปัญหา

หากประสบปัญหา ปัญหาดังกล่าว คือ.....

.....

.....

11. ในกรณีที่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดทำคำอธิบาย หรือรายวิชาเพิ่มเติม

11.1 ท่านมีวิธีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้อย่างไร

.....

.....

11.2 ท่านประสบปัญหาในการดำเนินงานหรือไม่

ประสบปัญหา   ไม่ประสบปัญหา

หากประสบปัญหา ปัญหาดังกล่าว คือ.....

.....

.....

12. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

12.1 ท่านมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน หรือไม่

 ไม่มี มี

12.2 ถ้าท่านไม่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เป็นเพราะเหตุใด

.....

.....

12.3 ถ้าท่านนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ท่านนำมาใช้ในด้านใด อย่างไร

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน, การพัฒนาและใช้สื่อการเรียนการสอน การจัดทำแผนการสอน, การวัดผลและประเมินผลการเรียน
--

.....

.....

12.4 ท่านประสบปัญหาในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสอนหรือไม่

 ประสบปัญหา ไม่ประสบปัญหา

หากประสบปัญหา ปัญหาดังกล่าว คือ.....

.....

.....

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

นางสาวนิตยา บุตรศรี เกิดวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2513 มีภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านเลขที่ 51 ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีตามหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) จากภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2534 และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์และการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2540 ปัจจุบันรับราชการในตำแหน่ง อาจารย์ 1 ระดับ 4 โรงเรียนชุมชนบ้านหนองแวง สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย